În colecția „Meridiane”
vor apare:

Vera Panova
SERIOJA

★

Karel Čapek
DISPARIȚIA ACTORULUI BENDA

★

Willi Bredel
REPORTER SPECIAL

★

Howard Fast
CINA CEA DE TAINĂ

★

ZEIȚA DE JAD
și alte povestiri chinezești

Lei 1,50

KLIMENT ȚACEV ★ FRATELE

Meridiane

KLIMENT ȚACEV

FRATELE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Meridiane

KLIMENT ŢACEV

FRĂTELE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

În romîneşte de *Tamara Pînzaru*

Din volumul:
Климент цачев
ДНИ И ХОРА
Народна младеж
София, 1954

CUVINT INAINTE

Mi-a fost dat să cunosc astă-iarnă un tînăr slab, cu părul negru, cîrlionţat, adumbrind o frunte înaltă. Am aflat că e poet, că e cetăţean al ţării prietene de la miazăzi — Bulgaria — şi că a venit la noi pentru vreo cinci, ori şase luni de zile. Locul unde l-am cunoscut era unul din birourile redacţiei Gazetei literare. *După vizita protocolară de la început şi simpla cunoştinţă s-a legat curînd o prietenie strînsă între el şi o seamă de cititori romîni tineri. Ştia puţine cuvinte romîneşti şi în astfel de împrejurări, fără tălmaci, convorbirile erau cu totul dificile. Vizitele sale la redacţie s-au repetat zi de zi şi în scurtă vreme figura lui deveni tuturora familiară şi dragă. Deprinzînd a vorbi şi romîneşte din ce în ce mai bine, discuţiile rigide de la început prinseră a lua caracterul unor colocvii, unor aprinse dezbateri literare, unor neistovite schimburi de experienţă şi neîncetate comunicări despre viaţa literară a ţărilor noastre.*

Era firesc ca întîiele convorbiri să se desfăşoare pe linia confesiunilor şi aducerilor-aminte. Astfel ni s-au zugrăvit livezile şi casele satului său natal, anii de şcoală primară, apoi cei din liceu făcuţi în oraşul Levski.

S-a născut în anul 1925 în satul Obnova, regiunea Pleven, din părinţi învăţători. In 1946, la terminarea liceului, s-a înrolat într-o brigadă de tineret, plecînd pe unul din marile şantiere de construcţie ale republicii. Incă din anul acela, de pe şantier, trimite întîiele încercări poetice revistelor Otecestven front *şi* Srednoşkolsko edinstvo, *fiind premiat pentru poezia* Scrisoare *în cadrul unui concurs organizat de ultima revistă. Numele lui începe să devină cunoscut şi, după o scurtă perioadă, cînd a lucrat ca activist al organizaţiei tineretului comunist din satul natal Obnova, s-a înscris ca student la Universitatea Kliment Ohridţki.*

In 1948, la un concurs literar organizat de către Comitetul pentru Artă de pe lîngă Consiliul de Miniştri al R.P. Bulgaria, a primit premiul doi. In acelaşi an îi apare întîiul volum de poezii, intitulat Schimbul. *Un an mai tîrziu, publică în ziarul* Narodna Mladej, *în unsprezece numere consecutive, poemul de largă respiraţie* Clubul nostru, *inspirat din viaţa nouă a tineretului sătesc. In 1951 îi apare un nou volum de poezii,* Primul snop, *în 1953 publică în plachetă poemul* Satul Obnova, *iar un an mai tîrziu tipăreşte primul volum de proză:* Zile şi oameni.

Această bogată activitate, această vădită hărnicie literară nu s-a dezvoltat în dauna calităţii, ci, dimpotrivă, cunoscut ca un scriitor pretenţios şi riguros cu lucrările sale, Kliment Ţacev s-a impus în scurtă vreme prin poemele şi nuvelele sale valoroase şi pline de adînci semnificaţii umane şi sociale. Cine a citit povestirea Fratele, *apărută în traducere romînească în* Gazeta literară, *numai cu greu va putea uita dramatismul omenesc al acţiunii ei, problema patetică a omului cu sufletul sfîşiat de două sentimente contradictorii: acela al dragostei faţă de fratele său, partizan într-o unitate de luptă antifascistă în timpul ultimului război şi sentimentul difuz, de spaimă faţă de regulamentul militar, al soldatului dintr-o unitate de poliţie. Drumul pe care îl parcurge acest soldat, pînă în clipa cînd, dînd peste fratele său ucis, vrea să-l îngroape acasă la ei, dar este surprins de către detaşamentul de poliţie militară şi împuşcat, este drumul dramatic al dibuirii celor dintîi adevăruri. Ne dăm limpede seama că, dacă nu ar fi fost împuşcat, acest tînăr ostaş ar fi urmat exemplul fratelui său, ar fi devenit un ostaş al luptei antifasciste.*

Pe aceeaşi linie de dezvăluire a celor mai fine şi adînci caracteristici ale sufletului omenesc se înscrie şi nuvela Bătrînii. *Subiectul nu pare a fi major, dar simplitatea şi aparenta lipsă a conflictului epic nu fac să scadă intensitatea dramatică a momentelor zugrăvite: un tînăr, erou al muncii socialiste, vine în satul natal şi se întîlneşte — după o îndelungă absenţă — cu părinţii săi, oameni simpli şi bătrîni, cinstiţi şi înzestraţi cu o mare frumuseţe sufletească.*

Kliment Ţacev reuşeşte să descrie cu mult lirism chinuitoarea şi îndelungata aşteptare prin care trec părinţii, dorinţa de a-l revedea în casa părintească. Dar venind, fiul e absorbit de treburile obşteşti ale satului natal şi se pare că o adîncă decepţie şi amărăciune îi cuprinde pe

cei doi bătrîni: mama lui mîngîie cu duioşie perna copilului ei, tatăl bombăne supărat, dar ei încep să înţeleagă un lucru uluitor pentru optica lor încă prea strîmtă: şi anume că odrasla lor e mai mult decît fiul lor, el este al satului întreg.

O altă nuvelă, Infruntarea, *zugrăveşte, în condiţiile sociale şi morale noi dintr-un sat bulgăresc, evoluţia şi, dacă pot spune, destinul a doi fraţi. Unul, activist cu o muncă importantă, e pus în împrejurarea dramatică de a rupe cu fratele său, fost plutonier, ajuns paznic la o gospodărie colectivă şi care e un om necinstit. Nuvela ne arată, cu o mare profunzime psihologică, forţa morală a omului nou, cinstit, pasionat apărător al legalităţii socialiste, în stare să treacă peste orice legături de rudenie şi care pune mai presus decît orice interesele colectivităţii.*

Dar cea mai puternică nuvelă din volum este fără îndoială aceea care poartă titlul O chestiune de familie: *Intr-o familie de colectivişti femeia a ajuns prin munca şi osîrdia ei în postul de brigadieră, în vreme ce bărbatul ei a rămas tot simplu colectivist. El se simte jignit în demnitatea lui şi, deşi o iubeşte, caută prilejul s-o umilească. Acest prilej e găsit în clipa cînd ea vine într-o zi la cîmp şi-i face o observaţie. El o loveşte, orbit de furie. I se cere pe urmă să-şi ceară iertare în faţa întregii adunări, dar el refuză. Atunci e scos din brigadă şi trimis să lucreze la grădinăria colectivă. Aici începe o viaţă solitară şi îl răscolesc tot mai mult aducerile-aminte comune. După un timp oarecare începe să fie gelos pe soţia lui şi o urmăreşte într-ascuns. Pîndind-o într-o seară, o vede pe nevasta lui venind spre casă cu preşedintele, dar, uluit, înţelege din discuţia pe care-o aude că nu poate fi nici pe departe vorba despre vreo legătură a soţiei sale cu preşedintele. Ros de remuşcări, se întoarce acasă şi îi cere iertare soţiei.*

Kliment Ţacev s-a aplecat cu îndrăzneală asupra unei teme deosebit de grele. Fără să poleiască şi să idealizeze sufletul oamenilor pe care ni-i zugrăveşte, Ţacev se apropie totuşi de ei cu simpatie şi căldură, făcîndu-ne să simţim limpede participarea lui activă, pasionată, la opera dificilă de transformare a sufletului uman.

In aceasta stă şi una din cele mai puternice calităţi ale prozei sale.

Bucuroşi să prezentăm cititorilor romîni pe acest tînăr scriitor bulgar, nu ne îndoim că el va cuceri simpatia tuturor acelora care vor parcurge paginile acestei culegeri de nuvele.

PETRU VINTILĂ

FRATELE

Soarele dogorea stîncile goale ale colinei, scînteia pe țevile armelor, încingea căștile ; apoi, pe nesimțite, cobori spre asfințit, se ascunse după un nor cu margini șterse și pe cer se revărsă o uriașă pată sîngerie.

La această pată se uita soldatul scund, cu mantaua prea mare pentru trupul lui firav, cu chipiul pleoștit, înfundat pe cap. Își îndoi piciorul și se așeză. Pe lîngă el, așa cum erau, în lanț, se lăsară la pămînt și ceilalți. Tăceau mofluzi, cu țigările aprinse, cu bărbile crescute, și-n liniștea dimprejur se presimțea ceva înfiorător.

„Le e ciudă băieților că nici azi n-am întîlnit nimic!" se gîndi soldatul cel mic și-și trase pușca mai aproape. Cît de zeloși plecaseră de dimineață și cum scotociseră cu teamă fiecare tufiș

și viroagă, doar or da de urmele partizanilor! De mult n-a mai primit nici unul dintre ei premiu pentru vreun cap de partizan. Și doară pentru asta se înrolaseră cei mai mulți în detașamentul de urmărire: să facă bani... Dar și ziua de astăzi se arăta a fi pierdută; de-a surda bătuseră atîta drum.

Soldatul privi fețele sălbăticite ale lui Sandi și Dalio Pușcărie, majuri de prin satele Vidinului, și se înfioră. Seara, cînd se vor întoarce la școală, vor împușca din nou pe vreunul din cei arestați sau vor începe să-și bată joc de el. Atunci iar va trebui să se pitească pe undeva sau se va duce să-și facă rîndul de santinelă la poartă.

Sus pe colină, sub piramida punctului trigonometric, stăteau locotenentul Liubomirov — „Mantaua", cum îl porecliseră soldații — Estratiev și plutonierul-major Stanoikov.

„Mantaua" se uita cu binoclul la colina din față și-i arăta ceva lui Estratiev. Stanoikov își făcu palma pîlnie și slobozi un răcnet spre grupa din vale:

— Drepți!

Comanda trecu din om în om, dar nimeni nu se clinti. Oboseala îi ținea țintuiți la pămînt.

Se uitară toți spre culme. Glasul sugrumat de spaimă al plutonierului nu prevestea nimic bun. Liubomirov întinse lui Estratiev binoclul și acesta se întoarse ridicînd mîna. Așa făcea totdeauna cînd dădea vreo comandă.

Ne întoarcem sau ne cățărăm mai sus pe munte? se întrebă soldatul și apucă pușca de curea. Trebuia să se scoale.

Comanda se mistui în detunătura a două bombe care explodară departe, în stînga companiei. Zgomotul se lovi de stîncile goale și-i făcu pe „vînători" să se azvîrle la pămînt. Poliția pornită de ieri pe urmele unei grupe de partizani începuse lupta în tufișurile mărunte ale dealului învecinat. La cererea ei, ieșise astăzi detașamentul să blocheze cărările de munte.

— Fiuuuu, fiuuuuu, șuierau gloanțele ricoșînd în stînci.

Jos, în rîpă, începu să țăcăne mitraliera grea; cineva înjură, se auzi un vaiet.

— Au ucis pe careva! zise Ivanciu Țiganul. Fața îi era palidă, buzele vinete. Abia acum înțelese soldatul de ce, după fiecare acțiune, camarazii rîdeau de el. Tot detașamentul se cutremură. Trupurile se chirciră, mîinile căutau cu înfrigurare bulgări și-i îngrămădeau în față, drept apărătoare. Fiecăruia i se părea că din clipă în clipă îl va nimeri vreun glonte. Strigătele încremeniseră în gîtlejuri, desperate, puternice, înfiorătoare.

Nimeni nu știa de unde și în cine trage. Gloanțele șuierau deasupra capetelor, soldații nu îndrăzneau să se miște. Frica le înțepenise trupurile.

— Asta e poliţia, au să ne omoare, mama lor. Ne-au luat drept partizani! sudui unul ferindu-se într-o adîncitură.

— Sînt partizani — strigă altcineva — ascultaţi cum şuieră gloanţele. Sînt trase cu arme retezate!

Se iscă panică. Cine trage, împotriva cui trage, nimeni nu ştia, dar să mai rămînă pe culmile astea era primejdios. Aflaţi la un loc deschis fără a avea unde se pune la adăpost, erau ca şoarecii prinşi în capcană. Gloanţele rătăcite puteau nimeri pe oricine.

Nu se ştie cine a strigat întîi să se bată în retragere. Pietrişul se porni la vale rostogolindu-se, răsună un tropăit greu de bocanci. Sus, la punctul trigonometric, lemnele trosneau străpunse de gloanţe.

— Fugiţi, mama voastră! urla Estratiev şi scoţînd sabia trecu de-a buşilea prin lanţ şi se pierdu în jos pe povîrniş. Soldatul se ridică fără grabă şi văzu că locotenentul şi Stanoikov erau culcaţi îndărătul mormanului de pietre, pregătiţi de atac. Nu trăgeau, desigur nu se vedea nici un fel de partizan. Dac-ar fi tras, ar fi putut nimeri pe careva dintre ai lor. Spre el fugeau, ferindu-se, Sandi, Puşcărie şi încă doi-trei soldaţi.

Din vale se auziră iar detunături de bombe şi mitraliera răpăia cu şi mai multă furie.

— Fugi, Velule, ne-au ucis! îi strigă Ţiganul şi se rostogoli şi el în vale. Măiculiţă!

Glasul lui străpungea liniştea dintre împuşcături. Velu, soldatul scund, se ghemui între doi bolovani. Vaietul rănitului îl înfioră. Privi în jos. Îl văzu pe Ţiganul zvîrcolindu-se, dînd din mîini şi strigînd deznădăjduit după ajutor. Printre tufişurile mărunte de la poalele stîncilor se mişcau tunici cafenii, scînteiau ţintele cizmelor, se zăreau căşti negre.

De douăzeci de zile, de cînd îl mobilizaseră în detaşamentul de urmărire, Velu intra pentru întîia oară în focul luptei. Nu-l luaseră pînă acum la nici o acţiune. Îl lăsau să păzească arestaţii, să facă de planton la bucătărie.

Inima parcă i se oprea pentru o clipă, apoi se zbătea înnebunită. Frica îi înţepenise picioarele; după un timp, ca împins de o putere nevăzută, zbură pe povîrniş în jos.

*

Îşi veni în fire. Înţelese că zace în fundul unei gropi. Pesemne că soarele asfinţise, căci cerul era cenuşiu şi coborîse aproape de pămînt. Sus adia un vîntuleţ de seară. Stejărişul foşnea încet; iarba şuşotea. Se uită împrejur. Nu se afla într-o groapă, ci într-o surpătură adîncă, făcută de şuvoaie.

La început nu-şi dădu seama unde se află, cum de-a nimerit aici. Îl durea straşnic capul, tîmpla dreaptă îi sîngera, semn că se lovise în cădere. Îl cuprinse o groază necunoscută pînă

atunci. Întinse mîinile să caute arma. Era lîngă el. Pipăi cartușiera, controlă cartușele și se ridică încet în picioare. Părea să fie singur în munți. In jurul lui, liniște deplină, o liniște adîncă, înfiorătoare. Soldații plecaseră de bună seamă, iar pe undeva puteau fi ascunși partizanii. Dacă s-ar întîmpla să dea peste el, nu l-ar cruța. Știau doară pentru ce venise aici în munți.

Încercă să iasă din surpătură, dar malul abrupt era prea înalt. Rădăcini uscate de care să se agațe nu erau și puterile sleite îi reveneau prea încet. O luă de-a lungul rîpii, ferindu-se să nu rostogolească vreo piatră și să facă zgomot. Din amîndouă malurile răsăreau stînci gata parcă să se prăbușească. Își iuți pasul; frica îi împleticea picioarele, îl împingea în maluri, îl silea să se oprească și să tragă îndelung cu urechea.

„Poate că partizanii sînt pe-aici pe aproape" — gîndul ăsta îndărătnic îi sfredelea mintea. Și deodată își închipui cum au să-l primească la unitate, la întoarcere. N-o să-l creadă nimeni că a căzut din fugă și și-a pierdut cunoștința. Întîi o să-l interogheze locotenentul și poate o să-l trimită la carceră. Dacă nu-l încarcerează, are să fie și mai rău. Dalio, zis Pușcărie, o să-i dea o palmă — în strigătele de aprobare ale celorlalți — de o să-i zboare chipiul pînă-n fundul odăii, lîngă sobă. Cînd o să se aplece să-l ia, are să intre pe mîinile lui Sandi Berbecul. Are să-l izbească cu bocancul potcovit, are să-l răstoarne lîngă pat și careva o să azvîrle peste el o pătură. Sau îl vor trimite să umble pe la case, să aducă ceva de mîncare. Bătaia, oricum ar fi fost, o putea răbda, dar nu-l lăsa inima să jefuiască, să cotrobăiască în pivnițe, să spargă cămările, să smulgă șuncile atîrnate în pod. Trebuia cu orice preț să aducă ceva la școală, altfel nu se știe ce-i puteau face. Nu se dădeau înapoi de la nimic. Dar cum să prade cînd știa cît de greu adunau oamenii fiecare lucru. Copiii plîngeau de parcă intra ciuma în casă, femeile blestemau, bărbații tăceau, feriți în colțurile odăii, și numai ochii le scăpărau în întuneric. Ei, dacă frate-su nu s-ar fi dus și el la partizani!... Plecase din sat cu zece ani în urmă ca să-nvețe meserie la oraș. Acolo s-a legat cu alte calfe ca dînsul și acum o lună aflaseră că l-au arestat. Se făcuse comunist. „Întotdeauna e așa cînd țăranul se desprinde de pămîntul lui; greu prinde rădăcini în altă parte!" se gîndise Velu și nu știa cum să-l mîntuie de închisoare. „Nu mai e copil, să se descurce singur!" hotărîse în cele din urmă. Și-așa avea el destule pe cap — făina nu le ajungea pînă la seceriș, nutreț pentru vaci nu mai aveau și trebuia să înceapă aratul, semănatul. Ei, și-apoi mai veniseră și polițiștii de le-au scotocit toată casa. Au cotrobăit prin pod, au săpat în magazie. Nimeni nu știa de ce-au venit și nici nu se încumetau să-ntrebe. Tatăl lui sta în picioare pe prispă, lîngă căldarea cu apă și tremura ca varga. Cine a mai pomenit ca în casa lui să intre un polițist?

L-au dus apoi la primărie, unde l-au întrebat despre Kostea. Acolo a aflat el că fiu-său fugise din arest și se făcuse partizan. Pe unde-o fi umblînd el acum, ce detașament de urmărire l-o fi fugărind?...

Velu se opri și ascultă din nou. Nu se auzea nimic.

— Dacă dai peste frate-tu, îl predai? îl întrebase deunăzi Stanoikov, privindu-l drept în ochi. Velu nu-i răspunsese. Nici el nu știa dacă l-ar preda sau nu. Nu se gîndise la asta. Plutonierul îl înjurase de mamă și dăduse să-l lovească. El se ferise și pumnul mare, păros, trecuse fulgerător prin fața lui.

— Și tu-mi ești un pui de lele, dar lasă, treacă de la noi. Am înțeles cam tîrziu cine-mi ești. Cată-ți de treabă, c-ai depus jurămîntul și de vezi ceva, raportează imediat! Și plutonierul scoase pistolul și i-l înfipse sub nas. Asta voia să însemne: „ori îți faci serviciul ca și noi, ori te așteaptă un glonte și pe tine".

Velu își căta așadar de treabă. Cum s-ar fi putut altfel? De l-ar bănui cu ceva, fără zăbavă ticăloșii i-ar da foc casei. Și-atunci unde să-și adune nevasta, copiii, bătrînii? S-ar putea crede că are legături cu frate-su și, atunci... De Kostea nu ducea el grijă. N-au să-l prindă așa ușor. E greu să le dai de urmă partizanilor.

Uite, acum umblau de-atîtea zile și abia au izbutit să prindă unul. Și cîți nu erau ascunși prin munți, fără ca nimeni să-i descopere!

Kostea e isteț, o scoate repede la capăt.

Ca flăcău, nimeni în sat nu cuteza să se lege de el. Numai pe el nu l-au fugărit noaptea, silindu-l să treacă îmbrăcat prin gîrlă cum făceau cu alți flăcăi.

Într-un an numai, învățase meseria la oraș și meșterul se fălea cu el.

„Desigur a trecut în Serbia", gîndea Velu despre fratele său de cîte ori auzea pe comandantul companiei vorbind cu Estratiev despre partizanii din Iugoslavia.

Malurile rîpii se îngustau tot mai mult. În vale pădurea se îneca în întuneric. Însera. Departe, undeva, se auzi o pasăre de noapte.

Pe fundul povîrnișului nu mai erau bolovănișuri, așa că se putea merge mai ușor.

Își zvîrli pușca pe umăr și răsuflă ușurat. Trecuse de locul primejdios. Încă puțin și va ieși la drumul mare.

De-acolo pînă-n sat nu mai era mult. Dacă tăia drumul, putea ajunge în sat înaintea detașamentului.

Un vîntuleț de seară îi mîngîie fața înviorîndu-l. Capul nu-l mai durea, amorțeala îi dispăruse.

Gîndul că scăpase teafăr, că se afla aproape de sat îl făcu să uite căzătura. Picioarele nu i se mai împleticeau și călcau sigure pe nisipul și prundișul moale...

„Încotro merg?" se întrebă el și deodată i se făcu lehamite, gîndindu-se că mîine vor ieși din

nou la acţiune. Iar va începe viaţa aceea de umblete nesfîrşite, de împuşcături, arestări, schingiuiri de oameni, sînge, pîrîit de arme... Împrejur se întindea cîmpia, perii rămuroşi păreau nişte umbre şi o uşoară mireasmă de pămînt reavăn, proaspăt arat, se răspîndea în văzduh. Era timpul semănăturilor de primăvară, şi el nu mai avea de loc putere; puşca îi atîrna pe umăr. Se gîndea la satul lui. Dacă tată-său o să are cu juncana, n-o s-o vatăme cu plugul la semănatul porumbului în brazdă?

Deodată se opri şi se feri lîngă mal. Jos, în mărăcinişurile stufoase, se vedea un om culcat la pămînt. Fără îndoială, un partizan care-l ochea. Acu-acu avea să-l doboare. Înşfăcă puşca şi trase fără să ţintească. Glontele biciui frunzele înalte ale pomilor, şuieră în vale. Celălalt nu făcu nici o mişcare. Nu răspunse la împuşcătură. Velu căută să ghicească unde ar putea să-i fie pieptul şi capul. Ţinti şi trase fără întrerupere. Abia cînd încărcătorul din magazia armei căzu şi sună pe bolovani, se opri. Termină şi gloanţele. Duse mîna la cartuşieră şi scoase un nou încărcător. În timp ce încerca să-l puie în armă (din nenorocire mergea greu), aştepta să fie el lovit. Dar cel din faţă nu trăgea.

„Să nu fi fost un mort lăsat aici", se îngrozi Velu, la gîndul că trăsese într-un cadavru. Dar nu îndrăznea să se ducă spre el.

— Cine eşti? Ridică-te! strigă, şi se sperie de glasul lui.

Ecoul smulse strigătul şi-l împrăştie în înserare. Omul nu răspunse. Nici nu se mişcă.

„E mort", îşi zise Velu şi se ridică de la locul lui. Stătu puţin pe loc, întinse puşca gata de tras şi porni cu paşi feriţi. Intr-adevăr, acolo zăcea un om. Se vede că cineva voise să-i ascundă cadavrul. Din mărăciniş i se zăreau doar bocancii cu ţintele tocite. Blacheul de pe bocancul drept căzuse şi tocul era ros şi scîlciat de prea mult umblet.

Velu dădu la o parte, cu băgare de seamă, crengile. Lîngă mîna mortului se afla un revolver de calibru mic. Pe o băsmăluţă albă şi curată erau puse cîteva bucăţi de zahăr, murdare de noroi. Se aplecă, ridică pistolul şi-i scoase încărcătorul. Văzu în el un singur cartuş. Altul era pe ţeavă. Il izbi un miros dulceag de sînge. Se vede că partizanii îşi lăsaseră aici tovarăşul rănit, încă în viaţă, şi el murise puţin după aceea. Sau poate omul era de prin părţile acestea şi voise să se întoarcă acasă... Mîinile lui Velu tremurau. Inlătură ultimele ramuri şi-i privi faţa. Se trase îngrozit înapoi. Era frate-său.

Un strigăt surd străpunse liniştea. Velu cuprinse în mîini capul mortului, iar acesta îl privi cu ochi cuminţi, liniştiţi, parcă trăia. Ii deschise haina, rupse cămaşa şi-şi lipi urechea de pieptul lui. Inima nu mai bătea. Două răni adînci se căscau în stînga. Cîteva bucăţi de tifon îi înfăşurau pieptul; se vede că cineva se străduise să-i oprească sîngele.

„Poate l-am ucis eu", se cutremură Velu și-l pipăi cu înfrigurare pieptul.

N-avea altă rană. Va să zică nu el îl omorîse. Se simți parcă mai ușurat.

Primul gînd care-i trecu prin minte fu să fugă departe de locul acela. Se ridică în genunchi, se sculă, făcu cîțiva pași, dar ceva îl trase iar înapoi. Nu, nu-i venea să creadă că fratele său era mort. O fi altul care-i seamănă, ăsta e prea slab. Kostea nu era așa cînd a venit anul trecut acasă. Ii ridică puțin capul și-l privi din nou. Se ridică, strînse zahărul și pistolul, puse pușca pe umăr și-și scoase casca. Nu știa ce să facă! Chinul îl sufoca, îi apăsa pieptul. Voia să plîngă, dar nu putea.

„Trebuie să-l îngrop!" se hotărî el în cele din urmă și privi în jur. Nu era nimeni. Doar pomii foșneau și aproape de tot, în crengile joase ale tufișurilor, se auzea o privighetoare. Parcă nicicînd nu avusese loc aici o luptă, nu detunaseră bombe, nu fuseseră omorîți oameni.

Velu scoase baioneta și o înfipse în pămînt. Pietricelele scrîșniră — pămîntul era împietrit. Era limpede, cu baioneta nu putea săpa mormîntul și cazma nu avea de unde lua.

Dacă-l lasă aici, corbii o să-i ciugulească ochii și cîinii o să-l sfîșie. In fața ochilor îi apăru din nou cadavrul găsit la Movila Gîjului. Velu încercă să sape, rîcîi cu degetele, dar pămîntul se îndărătnicea. Se așeză într-o scobitură a malului și își desfăcu gulerul tunicii. Fratele său zăcea lîngă el; stătea parcă gata să se ridice și să-l ia de umăr ca să pornească împreună spre satul lor. Lui Velu îi veni în minte zarzărul din fața casei. Il văzu parcă pe Kostea cățărîndu-se în pom și coborîndu-se cu sînul plin de zarzăre. Velu era pe atunci mititel și nu-și putea lua singur zarzăre. Kostea scormonea în sîn și i le alegea pe cele mai mari și mai coapte. Revăzu apoi ogorul lor de la Garanea. Fratele său ara, el mîna vacile și semăna porumb în brazdă...

Se cutremură. Iși pipăi obrajii și înțelese că a plîns.

Se aplecă, ridică trupul și rămase așa cîteva clipe. „O să-l duc pînă în sat, să-l îngropăm ca oamenii — să se știe unde îi e mormîntul. Să-i aprindă bătrînii o lumînare. Asta așa, ca o mîngîiere pentru ei." Se îndreptă, privi luminițele îndepărtate de pe cîmp și căută să le ghicească pe cele ce străluceau în satul lui. Va ajunge chiar în noaptea asta.

Tîrî trupul în surpătură, își puse pușca după gît și-l luă în spinare. Nu-i simțea greutatea, mergea drept, se grăbea să iasă la drumul mare. Picioarele i se încovoiau, dar el iuțea pașii, se oprea puțin și apoi iar pornea. Tufișurile parcă se desfăceau înaintea lui făcîndu-i loc... „Și ce dacă-i partizan? Nu-i și el om, om?" repeta Velu și i se părea că-l cuprinde o mare ușurare.

Ieși la drumul mare, alb în întunecimea nopții, ce se pierdea departe în zare. Gol și pustiu, cîmpul se desfășura împrejur întunecat. Velu

lăsă cadavrul și se odihni puțin. De acolo pînă în satul lor erau optsprezece kilometri. O să ajungă spre miezul nopții. Va trece peste arie. Casa lor e la marginea satului. N-o să-l vadă nimeni. O să lase mortul sub șopron și o să bată în fereastră să trezească bătrînii. Deodată își prinse capul în mîini. Și-o închipui pe maică-sa ieșind somnoroasă încă, neînțelegînd la început despre ce e vorba. Apoi glasul i se va schimba, va scînci și va începe să se vaiete. Și-o închipui aplecată asupra lui Kostea, mîngîindu-i fața, sărutîndu-l pe frunte și pe mîini. Apoi se va ridica, va privi în jur cu ochi năuci, îl va vedea pe el și se va repezi ca o lupoaică: „Cine l-a omorît ?" va întreba și-și va înfige degetele în tunica lui.

— Nu, nu eu ! strigă el de parcă se ferea de cuvintele mamei — nu, nu eu ! Își luă mîinile de pe față și le simți umede. Își frecă fruntea uimit și se uită la mîini. Erau pline de sînge. Privi trupul fratelui său și izbucni în plîns. Se prăbuși sleit pe borna kilometrică și înțelese că nu-l va putea duce în sat. Mai bine să-l îngroape pe undeva, pe aproape, într-un ogor și să-i dea lui taică-său de știre unde îi e mormîntul. Cînd s-o libera, o să vie să-l ducă în cimitirul din sat. Pînă atunci totul se va potoli ; doar n-o să fie mereu vremuri tulburi ca astea. Poate că ar fi mai bine să coboare pînă la gîrlă, acolo nu se va cunoaște că locul e săpat proaspăt. Se ridică

și-și întoarse privirile spre malul pe care se zăreau sălciile.

Deodată, în josul șoselei, străluciră farurile unui automobil. Velu tresări. Se aplecă și apucă trupul fratelui. Se gîndi să-l ascundă undeva, dar era prea tîrziu. Frînele scîrțîiră strident și Steyerul se opri. Se auziră clămpănind închizătoarele puștilor și trei oameni se azvîrliră în șanțul de lîngă drum. Lumina farurilor bătea drept în fața soldatului. Nu știa ce să facă : să se dea la o parte să treacă mașina sau să se ducă spre ea.

— Velu Hristov ! se auzi glasul lui Estratiev.

— Eu sînt, domnule aspirant ! răspunse soldatul luînd poziție de drepți, cu pușca la picior, așteptînd porunca.

— Unde umbli, mama ta de... Și, ce duci ?

Glasul lui Estratiev hîrîia și era plin de spaimă.

— Un mort, domnule aspirant. Am găsit un partizan ucis !

Velu își dădea seama că nu sta în poziție de drepți cum dorea Estratiev. Mîinile îi tremurau, glasul îi amuțise și nu răspundea așa cum cerea superiorul : tare și răspicat.

— Bravo băiete ! Ai pus mîna pe o pleașcă bunicică ! Bravo, ostaș ! spuse și locotenentul care se ridicase din șanț și-și scutura hainele. Bravo, ostaș ! repetă el cu glas răstit și așteptă să se audă răspunsul : „Mă voi strădui, domnule locotenent". Dar celălalt nu răspunse, sta încremenit.

— Dă-l încoace! ordonă locotenentul și așteptă.

Soldatul se aplecă, luă trupul și, avînd grijă să nu i se tîrîie picioarele pe jos, porni către mașină.

— Lasă-l aici! Estratiev își înfipse privirea în chipul mortului și-și frecă bucuros mîinile. Arme nu avea?

Velu scoase revolverul, băsmăluța, cîteva bucățele de zahăr — și i le întinse în grabă. Aspirantul observă că-i tremură mîna și zîmbi.

— Ai făcut o treabă bună, nu te teme, n-o să te batem pentru asta, îl încuraja el.

— Să nu spui nimănui, auzi? se rățoi la el locotenentul. Ai înțeles, soldat?

— Am înțeles, să trăiți!

— Dacă te întreabă cineva, să spui că tu l-ai omorît. Altfel, va veni țiganul ăla de la Krîșmarski, șeful poliției, și va face gălăgie pentru premiu. Se vede că asta e isprava lor.

— Pofta-n cui! șuieră printre dinți Estratiev. Luna trecută, Krîșmarski ne-a dus cu un partizan; acum să se lingă pe bot. Noi să tot umblăm pe coclauri, iar ei să se înfrupte!

— Bocancii nu fac nici doi bani! își spunea, cu glas tare, șoferul, care începuse să descalțe mortul.

— Lasă asta! îl repezi locotenentul. O să-i tăiem capul, că mai avem încă mult drum de făcut și n-avem timp de pierdut. Serata o fi început.

— Dumneavoastră, domnule locotenent, o să luați premiul, dar noi să nu ne alegem cu nimic? Dacă nu sînt buni de altceva bocancii, tot fac cîteva leva! făcu cu glas scîrbit șoferul, pornind încet spre mașină.

Velu sta înmărmurit și asculta cum se ceartă pentru premiu, pentru bocancii fratelui său. Îi vor tăia capul, i-l vor înfige într-un par și i-l vor purta prin sate. Îl vor duce și în satul lui. Va ieși și mamă-sa și va vedea cum Iordan Pîrvov, cîrciumarul, îl va scuipa și-l va înjura:

— Ai schimbat țara, ai schimbat-o, ai? Voiai să fii om mare? Uite că ai ajuns acum la înălțime!

Velu simțea cum sîngele din palmă i se lipește de patul puștii. Se căznea să-și desfacă degetele, dar nu putea. În întuneric străluci un cuțit. Șoferul se apropia.

— Vă rog, nu, domnule locotenent! Velu făcu cîțiva pași înainte.

Locotenentul se întoarse și-l privi încruntat. Se înfurie că un soldățoi încearcă să se amestece în treburile lui și urlă înfiorător:

— Drepți! Nu mișca! Nu te clinti, că și ție poate să-ți vie rîndul...

Velu se clătină, apoi rămase țintuit locului. Deodată își scutură capul, se aplecă puțin înainte și înspăimîntat privi la ofițer. Detună o împușcătură. Locotenentul care în clipa aceea dezvelea pieptul ucisului se clătină, scoase un țipăt și căzu pe spate. Estratiev, șoferul și santinela,

speriaţi, fugiră în lături. Velu făcu cîţiva paşi înapoi, încercînd să-şi încarce din nou arma. Faţa-i era palidă. Ochii căscaţi căutau al doilea om în care să tragă. Dar o salvă de puşcă automată îl fulgeră. Îndoi piciorul şi făcu cîţiva paşi înainte. Se auzi o altă salvă de automat — şi el se lungi încet la pămînt. Întinse mîinile să ajungă la braţul partizanului ucis, se zbătu puţin, apoi încremeni.

Pe cer pîlpîiau mii de stele. Cîmpul era cufundat în întuneric. În văzduh mai plutea încă mirosul reavăn de pămînt proaspăt arat. Ferestrele caselor din satele îndepărtate luminau ca nişte ochi însîngeraţi, privind parcă într-acolo unde s-au stins cele din urmă împuşcături.

ÎNFRUNTAREA

Plouă şi ţîrîiala asta de toamnă îl înnebuneşte pe paznic şi-l face să-şi verse furia blestemîndu-şi slujba şi vremea. Îşi ridică gulerul mantalei, o manta din foaie de cort militară, ponosită, îşi roteşte privirile prin bătătura gospodăriei şi se trage la adăpost sub streaşina grajdului. Se scotoceşte o bucată de vreme prin buzunarele scurte, scoate o brichetă nemţească, o aprinde şi licărul ţigării joacă în umbră.

„Ar trebui să mai dau o raită pînă pleacă preşedintele", se socoteşte el. Îşi îndreptă ochii către cerul acoperit de nouri grei, cenuşii, neclintiţi, peste care înserarea îşi arunca întunecimea. Îşi potriveşte chipiul, dar nu se-ndură să iasă de sub streaşină. Ploaia asta de toamnă îi răscoleşte în suflet fel de fel de amintiri...

Cu ani în urmă era în armată. Cine nu-l cunoştea pe plutonierul Iordan Atanasof ? Cătanele, cînd se întorceau din permisie, îl cinsteau cu pui fierţi înfăşuraţi în ştergare curate. Gospodarii înstăriţi din sate care aveau feciori în compania lui îl pofteau la crîşmă pocnindu-l prieteneşte peste genunchi, căutînd să-i intre cu orice chip în voie. În serile ploioase cum îi asta, scotea compania, o încolona pe cîmpul de instrucţie şi-i ordona să defileze prin băltoace în „pas de gîscă". Ciubotele grele răbufneau în pămînt împroşcînd mantalele cu noroi. Plutonierul se uita la feţele flăcăilor şi dacă băga de seamă vreo privire dispreţuitoare ori vreo sprînceană încruntată, surîdea încîntat. Noaptea, cazarma hăuia pînă tîrziu de sudălmile lui şi „cei împricinaţi" erau puşi să măsoare cu băţul de chibrit coridoarele de la un cap la altul. Ei, ce veselie era pe atunci în cazarmă ! El comanda şi soldaţii executau fără să crîcnească.

Într-una din seri, tot ploioasă ca acuma, îi veni veste că frate-su fusese arestat cu un grup de elevi comunişti. Plutonierul îl luase la dînsul la oraş şi-l dăduse la şcoală. Fura de la cazarmă haine, bocanci mai vechi, îi repara şi-i dădea lui să-i poarte. Dormea în casa lui. Din cînd în cînd îi mai da şi ceva bani pentru caiete. Era mîndru nevoie mare, că unul din neamul lui o să ajungă om cu carte. Barem să fi terminat clasa a cincea. Vorbise cu locotenent-colonelul să-l bage pe Ştefan la şcoala militară. Ar fi ieşit

de-acolo ofiţer. Şi tocmai cînd erau toate puse la punct se pomeni chemat de comandamentul regimentului. Plutonierul se lepădă de frate-său, înjurîndu-l, pomeni de credinţa cu care-şi slujise patria şi regele, ascultă o „predică" lungă şi plecă necăjit. De unde şi pînă unde să-l bănuiască şi pe el ?! Din ziua aceea, fu deosebit de grijuliu şi execută ordinele cu sfinţenie. Pe urmă îl făcură magaziner şi ofiţerii începură să se poarte mai prietenos cu el.

În nopţile lungi, ploioase, plutonierul ascundea sub manta salam, caşcaval sau conserve de peşte şi trăgea cîte un chef împreună cu comandantul companiei, cînd la unul, cînd la altul dintre ofiţeri. Încetul cu încetul începuse să se lase pe tînjeală. Ofiţerii îl socoteau acum de-al lor, de o seamă cu ei. Glumea cu dînşii fără sfială, imitîndu-i pe ceilalţi care nu erau de faţă şi mai ales pe comandantul companiei a treia, un om nesuferit, care spărgea paharele în dinţi. Nu lipsea de la nici un chef. Cu timpul, se îndepărtase de soldaţi. Nu se mai ocupa de ei. Veniseră contingente noi — cele vechi fuseseră lăsate la vatră — faima lui de straşnic militar se şterse cu vremea.

De aceea, după 9 Septembrie [1] nu fu deblocat. Frate-su ieşi din închisoare mai bărbat, cu privirea senină, însă nici acum nu-i prea plăcea să stea de vorbă cu el. De-abia după ce se văzu dat

[1] 9 Septembrie 1944, ziua eliberării Bulgariei de sub jugul fascist.

afară din armată, plutonierul avu prilejul să-l vorbească pentru întîia oară. Stingherit, cu inima cît un purice, intră la comitetul regional de partid.

— De, măi frate, îi spuse secretarul. Nu te lecuieşti nici acum de năravul tău. Te-ai apucat să vinzi efecte militare la bursa neagră. De aia te-au dat afară. Doar ştii şi tu foarte bine ce-ai făcut. Pe cine furi ? Te-ai gîndit tu la asta ?

Glasul îi era aspru, dar se simţea în el ceva cald, o undă de duioşie. Iordan lăsă capul în jos. Îi era ruşine. Totuşi, celălalt îi era frate şi nu putea să nu fie mai îngăduitor.

— Bagă-ţi minţile-n cap acu cînd ai să te duci la ţară, la mătuşa. Avem acolo o bucată de pămînt, un hectar. Casa-i bună. Intră în gospodărie şi apucă-te de treabă. Uită ce-a fost.

Se întoarse la ţară cu o şapcă nouă „stalineţ" şi se înscrise primul în gospodăria colectivă. Uneori se întîlnea cu cîte-un fost soldat din compania lui. Oamenii însă ţineau minte numai întîmplările plăcute din vremea cătăniei, pe cele urîte le dăduseră uitării. Amintirile neplăcute se şterg mai repede decît celelalte. Aici, în gospodărie, îl puseră paznic. Nu era o slujbă prea grea. Dimpotrivă. Şi plutonierul se împăca bine cu ea...

— Iordane! auzi o voce aspră în întuneric.

— Ei ?

— Ei ! ei !... dar nu te duci să vezi dacă n-a turnat careva gaz în gropile de însilozare ?

Era preşedintele.

— Da' cine crezi tu c-o să vină pe ploaia asta să se mureze pînă la piele ? Cui să-i trăsnească prin minte una ca asta ? Nu ştiu, zău, ce ţi s-o fi năzărit, că doar de doi ani, de cînd păzesc, n-am văzut nici măcar un cîine străin umblînd pe aici, darmite om. Asta numai aşa, ca să mă ud ciuciulete, îi răspunse el cu necaz.

— O dată şi o dată, tot o să se întîmple ! Uită-te la Sinapovo. Ştii doar ce bucluc au păţit acolo ! Ce crezi că aşteaptă alde Kărşulea ?

Iordan tresări. De ce i-o fi pomenit tocmai de Kărşulea ?

— Mă duc eu acuşi să văd, Iţko... m-am oprit numai s-aprind o ţigară. Las' că ştiu eu ce unelte sc duşmanii. Cînd vine Ştefan de la comitet, numai despre asta vorbim. Trebuie întărită vigilenţa !

Înadins îi spusese „Iţko" şi-i amintise de frate-su

— Dă-mi şi mie o ţigară, zise preşedintele, vîrîndu-se şi el sub streaşină. Îşi aprinseră amîndoi ţigările şi vorbiră de una şi de alta.

Pe urmă preşedintele plecă.

Ploaia ţîrîia într-una deasă şi rece, răpăind pe mantaua groasă a paznicului. Împrejur era linişte. În sat nu se mai vedea licărind nici o fereastră. Doar steaua din faţa clubului de partid strălucea. Pînă şi grăjdarul gospodăriei amuţise. Toţi stinseră lumina în cămăruţele lor, lăsînd să ardă numai felinarul cu gaz.

Iordan se uită împrejur cu băgare de seamă, apoi o porni întins spre şopron. În noaptea asta trebuia să ia cheile de la „autocamion". Îi făgăduise lui Kărşulea şi-i era ruşine să-l ducă cu vorba. Şi pe urmă, îl cinstise doar cu ţuică pe săturate. Legase prieteşug cu el de cum se înapoiase de la oraş. Kărşulea fusese odată cîrciumar — om cu stare. În sat îi ziceau „chiabur". Dar ce fel de chiabur mai e şi ăsta? Nu are pică pe nimeni, zîmbeşte toată vremea, dă bineţe la toată lumea.

Pe Iordan îl atrăsese vorbindu-i despre oraş, pe urmă îl poftise la el acasă, ciocniseră paharele pline cu şliboviţă şi-i pomenise de vremurile de odinioară: ehei, Iordan fusese un om şi jumătate în armată. Ce disciplină era pe atunci! Ăştia de astăzi se poartă cu mănuşi! Asta îl măgulise grozav pe Iordan. Din vorbă în vorbă, începuse să i se plîngă de toate cîte le avusese de îndurat din partea oamenilor care-i făcuseră atîta nedreptate. Dar, bun e dumnezeu — zicea el — las' că s-or întoarce ele lucrurile.

După primul pahar de ţuică, li se dezlega limba şi găseau că în viaţa lor sînt o mulţime de lucruri care se aseamănă şi că de multe ori aveau aceleaşi dorinţi. Iordan ştia, însă, că dacă cei de la gospodărie ar băga cumva de seamă prietenia lui cu Kărşulea, l-ar lua la ochi şi de aceea se întîlnea cu dînsul numai noaptea. Îi despărţea doar un gard de nuiele.

Nu era întîia oară cînd fura ceva de la gospodărie ca să-i ducă lui Kărşulea. Prima oară se întîmplase în vară, cînd furase sticla cu cheag pentru brînză. Ciobanii îşi predaseră cotele de lapte şi acum făceau brînză pentru colectivişti. Cheagul îl aduseseră din Ofcearka. Îl ţineau la rece în ferăstruica dinspre miazănoapte. Kărşulea îl rugase atunci să-i dea un pic din el pentru un prieten de-al lui de la munte, care avea cîteva oi. Pe-acolo nu era nici o gospodărie colectivă, ci numai individuale. Tot laptele era predat statului, ca să nu se strice. Aşa că prietenul lui nu putea să-şi facă brînză, să se ospăteze cei de acasă, iar copiii lui să nu se uite cu jind la gura altora. Într-o zi, Iordan pîndise vremea cînd ciobanii nu puteau să-l vadă şi crăpă binişor fereastra, iar seara şterpelise sticla. Dimineaţa, fusese mare tevatură. N-aveau cu ce să închege laptele. Or, ei primiseră laptele de la stînă tocmai ca să facă brînză din el. Pînă la urmă s-au potolit. Doar unii dintre colectivişti mai murmurau. Se răspîndise printre ei zvonul că lucrul ăsta fusese anume pus la cale ca să predea tot laptele statului, să nu mai rămînă nimic pentru colectivişti. Conducerea colectivei ţinuse o şedinţă şi făgăduise oamenilor că hoţul o să fie descoperit, după care li se împărţise oamenilor brînză bună de oi. Totul trecuse destul de uşor. Prietenul lui Kărşulea venise, luase cheagul, lăsînd în schimb o damigeană cu ţuică

și ceruse puțin praf de pușcă. Prin părțile lor mișunau iepurii. El era un vechi vînător, avea pușca lui. Anul ăsta însă nu putuse să-și scoată permis și de aceea nici nu căpătase praf de pușcă. Păcat, fiindcă pe acolo pe la ei se găseau și căprioare. I-ar fi trebuit o leacă de praf din cel bun, din cartușe. Cînd o să împuște o căprioară, o s-o împartă cu el. Era un om de ispravă și nu se da în lături cînd era vorba de un chef...

Iordan îi făcu numaidecît rost de cartușe. Băgase două pachete în buzunar, apoi se dusese întins la președinte. Înștiințase și sfatul sătesc și miliția că se furaseră două pachete de cartușe!... Se făcuseră cercetări. Iordan adusese sfoara de la ambalajul cartușelor, „găsită" pe ulița satului. „Bănuielile" lui cădeau asupra lui Hristo Bazeto, un vîntură-lume care fusese ani de zile prin Ungaria și Cehoslovacia ca grădinar și căruia îi plăcea să umble cu pușca. El intra adeseori în camerele paznicilor. De dovedit, însă, nu se putu dovedi nimic. În schimb, Iordan cîștigase oarecum încrederea și stima conducerii pentru vigilența lui...

Și atunci, după multă vreme, frate-su Ștefan stătuse iar de vorbă cu dînsul. Era pe-nserate. Coborîse în sat după țigări. Cotind spre Vsestranca, zărise o mașină mică oprită în drum.

„Nu cumva or fi venit iar de la miliție pentru interogatoriu?" tresărise el și dăduse să se întoarcă. Mai întîi, însă, se uitase împrejur, de teamă să nu-l fi văzut cineva de sus, dinspre biserică. Tocmai veneau cîțiva oameni. Nici vorbă că-l văzuseră mergînd înaintea lor și ar fi înțeles că nu vrea să coboare în sat. Puteau, cine știe, să-l bănuiască, că se teme de miliție. Așa că pornise mai departe cu inima îndoită.

În fața clubului de partid se afla un grup de oameni. Secretarul de partid Dancio, Hristo, președintele gospodăriei, și alți cîțiva activiști de partid. Printre ei și Ștefan, care le vorbea ceva. Iordan răsuflase ușurat. Va să zică nu era miliția. Zărindu-l, Ștefan se îndreptase spre dînsul.

Era pentru prima oară, după atîta timp, cînd fratele său îi dădea mîna, întîmpinîndu-l cu o față zîmbitoare.

— Cum merge cu paza, bine?

Iordan se fîstîcise și mormăise ceva. Își dădea seama că frate-său, Ștefan, voia să-l felicite, fiindcă dăduse de veste la timp de furtul cartușelor, cerînd ajutorul sfatului sătesc și al miliției pentru prinderea hoțului. Stătea cu capul în pămînt, sfios și nu știa ce să răspundă.

Vorbiseră pe urmă de una, de alta; frate-său îl întrebase dacă e mulțumit de slujbă, ce fac copiii și cei de-acasă. Iordan mai mult tăcea, neîncumetîndu-se să se uite în ochii lui. Și cu toate că-i părea bine că frate-su se desprinsese de grupul din fața clubului și venise la el să-l bată cu dragoste pe umăr, nu se simțise de loc

în largul lui. Se știa cu musca pe căciulă și-i era rușine că-și mințea fratele, care avea acum atîta încredere în el.

Din ziua aceea, hotărîse să-l ocolească pe Kărșulea. Nu mai dădu pe la el vreo săptămînă. Intr-o seară, însă, Kărșulea îi ieși în cale și o luară iar de la început. Omul de la munte adusese țuică și cerea acum niște bujii de motor. Avea un bandseg mecanic cu care tăia scînduri și făcea scaune și tot felul de lucruri. Din păcate, bujiile arseseră și altele noi nu era chip de găsit. Ce vrei, trebuia bietul om să-și cîștige pîinea!

...Atelierul se afla undeva, departe, într-un fund de țară, nimeni nu știa unde. Iordan făgăduise c-o să-i facă rost de ele: o să le ia de la autocamionul gospodăriei, cu care se transportau pietre pentru construcții ori cereale la gară, iar acum urma să fie întrebuințat la căratul sfeclei de zahăr. De astă dată, însă, pregetase mai mult. Era vorba doar de un motor; o să iasă bucluc mare, sfecla o să rămînă nestrînsă și colectiviștii or să facă gură. Și pînă să scrie la Sofia să li se trimită altele o să treacă vremea, iar motorul stricat o să stea tot timpul ăsta sub ochii oamenilor. Unde mai pui că s-ar putea ca și miliția să fie pusă în mișcare. Kărșulea, însă, din două cuvinte reușise să-l liniștească:

— Las' că pînă a doua zi dimineață au să aducă altele noi de la S.M.T. ...Fii pe pace, trece

o leacă de vreme și nimeni n-o să-și mai aducă aminte de asta. Grăbește-te, că acuși pică și omul nostru. I-am scris să vină, c-o să-l servești, și el o să-ți aducă țuică. Dă-i zor că, dac-or începe lucrul, au s-o țină așa zi și noapte. Și atunci n-o să mai ai cînd să le iei! Și băuseră și ultima sticlă de șliboviță.

Kărșulea era meșter la vorbă! Intotdeauna știa cum să ia omul, ca să-l înduplece, dovedindu-i că el are dreptate. De multe ori Iordan gîndea una, iar după ce se întîlnea cu Kărșulea își schimba părerea. Hristo, președintele gospodăriei, după spusele lui Kărșulea, era un hoț, care-i fura pe oameni la socoteala zilelor-muncă, ciobanii niște mincinoși, contabilul își făcea de cap. In totul, gospodăria nu era decît o adunătură de oameni, din care trei sute stăteau cu gura căscată, uitîndu-se la alți trei care înfulecau de zor. De ce ar fi el mai prost decît ei și n-ar umbla la oala cu smîntînă? Altfel banii din leafă nu-i ajung nici măcar să tragă un chef strașnic!

Nu era o treabă prea ușoară. E drept că nu o dată îi dăduse o mînă de ajutor șoferului. Se pricepea puțin la motoare; de aceea îl chemau și pe el cînd era cîte ceva.

Iordan ridică binișor capota, desprinse firele și, încet-încet, desfăcu și bujiile. La un moment dat, mîna i se agăță de un fier și curentul electric îl făcu să se cutremure... Dar dacă au să-l prindă?... Pe unde o să scoată cămașa? Se uită

cu băgare de seamă împrejur. Nimeni, doar ploaia care răpăia pe acoperiş.

„Frate-tău, e om mare! Şi unde încă? La comitetul regional! Cine să te bănuiască pe tine? Toţi ascultă de el. Chiar de se întîmplă ceva, nimeni nu va îndrăzni să crîcnească, că doar ţi-i frate bun de sînge, n-o să te lase el“ — aşa-i vorbise Kărşulea şi, amintindu-şi de cuvintele lui, se mai linişti.

Acum, totul se terminase. Se îndreptă spre încăperea unde dormeau îngrijitorii de vite, călcînd pe urmele pline de apă ale altor picioare, aşa ca să nu se cunoască pe unde trecuse. Se uită la ceasul de pe fereastră. Era ora unu. Trebuia să-l scoale pe Ilie, schimbul lui...

*

A doua zi, Iordan se trezi dis-de-dimineaţă. Toată noaptea nu putuse să închidă ochii. Aseară, Kărşulea nu-l aşteptase. Se culcase. Credea, pesemne, că n-o să se hotărască niciodată să fure bujiile. Se sculă din pat şi începu să-şi mişte braţele, aşa cum făcea de obicei la cazarmă. Dormea singur în camera în care stătuse frate-su pe vremea cînd era elev. După ce frate-su fusese arestat şi închis, nu mai intrase nimeni acolo. Nevasta şi copiii dormeau alături. Era mai bine aşa. El se întorcea tîrziu acasă şi, în felul ăsta,

nu ştia nimeni cînd vine şi cînd iese noaptea. Cercetînd fereastra, descoperi că una din scîndurile pervazului se putea desface la un capăt şi că dedesubt era o gaură, parcă anume făcută. Ascunse acolo bujiile şi aşteptă să se lumineze de ziuă, să i le dea lui Kărşulea.

În camera de alături, nevastă-sa se trezise. Femeia îl ştia de frică de cînd se măritase cu el. Pe vremea aceea era coşcogea plutonierul, iar ea o fată proastă de la ţară; de aceea, pînă în ziua de azi, nu intra niciodată la el în odaie de teamă să nu-l supere. Ştia că toată noaptea făcuse de pază şi n-ar fi vrut să-i tulbure somnul. Goni găinile în curte ca să nu facă zgomot, sculă copiii, le dădu să mănînce şi, după ce-i văzu plecaţi la şcoală, se duse la cîmp.

„Au să încarce sfeclă mai mult de o grămadă! Cică or să aibă recolte mari! Toţi visează decoraţii!“ se gîndi el şi, închipuindu-şi ce vîlvă se va fi făcut acum în gospodărie, simţi un fior. Nu se temea c-or să-l prindă. Era sigur că n-au cum să-l descopere. Dar erau neplăcute cercetările: „N-ai văzut?“ „N-ai auzit?“ tot felul de întrebări sucite la care trebuie să răspunzi cu multă băgare de seamă şi aşa mai departe...

Îl trezi vocea speriată a lui Ilie. Se aplecase deasupra lui şi-i trăsese velinţa de pe cap, strigîndu-i speriat:

— Scoală-te, că azi noapte sus, la noi, păţirăm un bucluc mare! Nu-s bujiile. Cică erau

niște bujii la motorul autocamionului și le-ar fi furat careva.

— Bujii, ce fel de bujii ? sări în sus Iordan, luîndu-și o mutră speriată. Da' ție un' ți-a fost capul, derbedeule ! Să vezi acu ce-o să pat și eu din pricina ta ! și-l înjură.

— Stai, bai Iordane, cînd ai venit să mă scoli, nu-i așa, eu m-am trezit numaidecît, începu Ilie cu un glas plîngăreț. Și cînd ai plecat nu ți-am spus că mă duc să văd tractorul ? M-am dus și nu lipsea nimic. Pe urmă, cînd să mă întorc, mi s-a părut că aud pe cineva tușind în cămară. Ia stai să văd ce-o fi, mi-am spus eu. M-am dus ! Era o oaie. Ieșise din coșar, se ghemuise într-un colț uscat și tușea. Am alungat-o. În totul să fi zăbovit acolo cam douăzeci de minute. Bine, dar lucrurile astea nu se fac chiar așa, cît ai bate din palme. Doar erau niște bujii ! Cum le-a putut scoate cineva în douăzeci de minute ? La un motor ca ăsta...

— Ți-am spus eu c-o să mă bagi o dată în belea, și uite că ai făcut-o ! Bine, mă dobitocule, tu ești cioban de te-ai apucat să păzești oile ? Mare lucru să furi niște bujii, treabă de un minut !

— Stai nițel, bai Iordane ! Cînd ai venit să mă scoli, nu-i așa, m-am trezit numaidecît, o luă Ilie de la cap.

— Taci ! urlă Iordan. Marș afară și du-te imediat la gospodărie să le spui isprava. Să vadă

și ei ce ajutor mi-au dat. Auzi, cică a tușit o oaie !... Mai știi ? Că și ciobanii ăia sînt niște neghiobi ca și tine !...

— Păi, eu am spus tot, tot. Acum e acolo miliția de la oraș. A venit și frate-tău, Ștefan... Sînt niște urme de pași pe lîngă autocamion. Urme de bocanci cu ținte... După cîte știu eu, nimeni dintre ai noștri n-are bocanci. Că doar noi umblăm cu opinci ! Ieri, Ivanca a măturat în șopron. A rugat-o Coliu, șoferul, zicea că să nu se umple de praf cînd intră sub mașină. Acu nu mai lasă pe nimeni înăuntru... Eu le-am spus tot, tot. „Du-te de te culcă, Ilie, a spus Ștefan, că te chemăm noi cînd o fi nevoie"...

Povestind, Ilie dădea mereu din umeri nedumerit.

— Urme, zici ? îngînă Iordan. Eu am fost pe acolo... Hoțul știe cum să umble, ca să nu-l simtă nimeni. Ia uite ce belea mi-ai adus pe cap.

În clipa aceea cîinele începu să latre și pe poartă intră Ștefan împreună cu un ofițer de miliție. Străbătură amîndoi curtea. Ștefan mîngîie cîinele, care se gudură pe lîngă dînsul, îi spuse ceva ofițerului — se vedea că se cunoșteau mai demult — și-și șterse la ușă bocancii plini de noroi.

— Ei... grăi Ștefan din prag. Ce v-ați adunat aici ? Vreți să vă povestiți cum ați dormit azinoapte ? Da ? Păi bine, măi oameni, așa păziți voi bunul poporului ?

Ofiţerul intră şi el, salută şi se zgribuli în manta. Îl cercetă din ochi pe Iordan, pe urmă hainele murdare de glod de pe scaun, oprindu-şi în cele din urmă privirea pe duşumea, unde zăceau aruncaţi bocancii. Unul din ei era răsturnat, lăsînd la vedere ţintele de pe talpa plină de noroi.

„O dată ce-i şi frate-meu aicea, n-am de ce să mă tem, ne-om înţelege noi" se gîndi Iordan şi, liniştit, se uită la ofiţerul de miliţie, înfruntîndu-l.

— Eu le-am spus din capul locului: „daţi-mi un om de nădejde, să ştiu cine mă schimbă, să împărţim amîndoi răspunderea". „Ilie, au zis ei, e un tovarăş bun, cinstit şi de treabă." Păi dacă erai tu omul ăsta, nu ţi-ar spune lumea Croncan, tăbărî Iordan cu gura pe Ilie.

— Aşa m-au poreclit pe cînd eram copil, dădu să se apere Ilie. Cînd mergeam cu băieţii să stricăm cuibul ciorilor, eu mă urcam totdeauna în pomul cel mai înalt; de atunci mi-a rămas porecla asta. Da' acum nu-mi mai spune nimeni aşa. Ai mai auzit tu pe cineva? Ai?! şi faţa lui de copil se întunecă. Hai, spune!

— Ajunge! se răsti Ştefan. Să lăsăm asta pe alt'dată. Cu el am stat noi de vorbă. Acum aş vrea să vorbesc cu tine, ca frate. Tovarăşe locotenent, îngăduiţi-mi să rămîn un minut singur cu el.

Ofiţerul şi cu Ilie ieşiră.

Ştefan se duse la fereastră şi se uită afară, în curte.

— Îţi ştii păcatele din trecut, începu el. Sînt mulţi care te bănuiesc pe tine. De aceea a venit şi ofiţerul de miliţie încoace. Hai, îmbracă-te! Nu-mi venea să cred, dar văd că aşa este... Cine te-a pus să iei bujiile şi pentru ce? Cui voiai să le dai?

— Ce bujii? îi tăie vorba Iordan. Croncanul s-a apucat să păzească oile azi-noapte şi eu să răspund pentru el? Cum vine asta? Ce bujii?

— Uite, astea! murmură Ştefan desfăcînd binişor scîndura de la pervazul ferestrei.

Se întoarse. Era alb la faţă şi avea o privire de gheaţă. În glasul lui, nu se mai simţea nimic cald, nimic frăţesc.

— Odinioară, cînd ascundeam aici manifestele, aveam grijă să nu las urme pe scîndură. Nimeni n-ar fi bănuit că există aici o ascunzătoare. Cîte percheziţii nu mi s-au făcut?!... Nu ştii să lucrezi...

— Ştefane! strigă Iordan. Ascunde-le, am să-ţi spun tot. Nu sînt pentru mine. Kărşulea m-a pus să le fur, fir-ar el al dracului! O să mă spînzure!

Îi tremură glasul de spaimă şi ruşine. Apucase bujiile pe care frate-său le ţinea în mînă şi se căznea să i le smulgă, rugîndu-l:

— Nu spune la nimeni! Am greşit! Doar sîntem fraţi, nu se poate să-mi faci mie asta. Închisoarea mă mănîncă! Doar sîntem fraţi!...

Ştefan zîmbi cu amărăciune.

— Da, e adevărat, sîntem fraţi, fraţi de sînge, şi uite ce faci tu...

— Ţi-aduci aminte — spuse Iordan, ca luminat de un gînd neaşteptat — cînd erai mic, cum te duceam în circă pînă la şcoală, ca să nu umbli prin noroi? Opincile alea pe care ţi le-am dat atunci erau de furat. Da, pentru tine le furasem. Nimeni nu ştie că bujiile sînt la mine! Chiar dacă mă bănuiesc, eu am să le aduc dovezi că nu sînt vinovat, am să le pun la loc. Şi-ţi jur că niciodată n-am să mai fur de acum încolo. Pe cuvîntul meu, pe cinstea mea! Zău...

Ştefan stătea lîngă fereastră. Prin faţa ochilor i se perindau amintiri din copilăria lui nefericită. Işi amintea de frate-su cum îi meşterise o sanie, îl învăţase să înoate, cum îl apăra de băieţii mai mari care voiau să-l bată... Ce om grozav era pe atunci! Şi uite-l acum: stă în faţa lui tremurînd, galben de spaimă...

Deodată Ştefan îşi întoarse capul. Iordan îl privi ca şi cum ar fi vrut să-i ghicească gîndurile: „Nu! Nu mă va trăda!"

Aşa au stat cîteva clipe, faţă-n faţă. Privirile lui Ştefan s-au încruntat, răcindu-se parcă, în vreme ce zîmbetul vinovat şi laş care încremenise pe figura fratelui mai mare se topea, încet-încet...

— De ce să te acopăr? se auzi glasul greu al lui Ştefan. Numai pentru că-mi eşti frate?

Cuvintele lui cădeau ca nişte lovituri de care Iordan căuta să se ferească, ridicînd mîna... Cu buzele tremurînde, Iordan se trase speriat spre fereastră.

Ştefan vîrî bujiile în buzunarul hainei şi, fără să-l privească, ieşi din odaie...

BATRÎNII

Se apropie amiaza, soarele e sus și Ștefan n-a venit încă. Mătușa Elena își șterge cu basmaua nouă-nouță fața îmbujorată de foc și-și aținteşte privirile spre poartă. I se pare că portița are să se deschidă dintr-o clipă într-alta, că are să se ivească Ștefan și are să vină spre ea zîmbind. De bună seamă că va fi îmbrăcat ca-n fotografia din ziar: în haine noi, civile, cu cravată; în mînă va ține o valiză cum are numai inginerul agronom cel nou. Măcar că-i privise de atîtea ori fotografia din ziar, ea tot nu putea să-și închipuie cum ar arăta Ștefan în carne și oase. Patru ani s-au scurs de cînd nu l-a văzut. Era al cincelea copil al ei și numai el mai trăia, ceilalți muriseră de timpuriu.

Intotdeauna cînd se gîndea la Teniu, și-l închipuia cu lădița de lemn pe umăr în haina

veche a lui taică-su, cu părul bălai zbîrlit, așa cum plecase cu cîțiva ani în urmă, cu cei de seama lui, la armată. In cazarmă nimerise într-o secție specială. De două ori apucase să vie în permisie. Cînd și-a terminat stagiul militar, s-a abătut prin sat numai pentru o noapte, și-a luat haine și dimineața a plecat brigadier. In Sofia, cică, tinerii construiau o uzină nouă și se grăbeau s-o termine pînă-n iarnă... A plecat și nu s-a mai întors. Scrisese scrisoare că rămîne să lucreze în uzină în meseria învățată la cazarmă — în „ilectrici", cum spunea mătușa Elena. Nu putea să spună „electromontor" și moșul rîdea de dînsa... Din lună în lună le veneau tot vești bune de la el: ba că i-au dat o locuință nouă, încăpătoare, ba că salariul e bun...

Le trimitea bătrînilor bani, uneori și cadouri, și se mîndrea că le plac lucrurile lui. Toamna trecută moșul adusese scrisoare cu bucurie în casă — scrisoare în care Ștefan le spunea că s-a însurat — și un ziar cu poza lui. Sub poză scria: „Ștefan Dimitrov, responsabilul brigăzii de tineret Matrosov, care și-a îndeplinit planul cincinal". De atunci Ivan Tonin, secretarul de partid, începuse să le aducă întotdeauna ziarele în care se scria despre Ștefan. Mare om a ajuns Teniu! A căpătat decorația de erou al muncii. Prin sat unii povesteau că, ducîndu-se la cinematograf la oraș, l-au văzut în film și pe Ștefan. De cîte ori nu i-au scris să vie acasă să-l vadă, să le fie oaspete, să-i bucure! Și el nu venea, avea multă

treabă. In cele din urmă i-a vestit că o să sosească de „Ispas“, la iarmaroc. La plecare le-a telegrafiat și bătrînii l-au așteptat toată dimineața, dar el întîrzia.

Din bătrînul cais care umbrea peretele, s-au desprins două caise răscoapte. Mătușa Elena le-a șters cu șorțul, le-a pus pe fereastră — „pentru Teniu, că tare-i plăceau“... Cloșca le auzise căzînd și-și chemase degrabă puișorii mici, gălăgioși, la umbră. Nu mai găsi nimic, așa că începu să-și caute loc pentru culcare. Un pui galben, cu căpșorul negru, se îndepărtă de ceilalți și se uită la mătușa Elena cu ochișori plini de mirare. Mătușa se întinse să-l prindă, puiul piui și cloșca, speriată, mînioasă, începu să cîrîie. Puiul îi aminti mătușii Elena de Teniu; cînd era mic, se repezise și el după un pui și cloșca îl ciupise de mîini și-i făcuse un semn pe obrazul stîng. Ii cunoștea bine semnul, parcă i-l vedea pe obraz și începu să lăcrimeze.

— Aștepți, aștepți ? auzi dinspre poartă glasul bătrînului. Ai așteptat și-ai prea așteptat. Iaca și oaspetele !

Ștefan pășea drept spre dînsa. Așa cum era îmbrăcat, în haine noi, cu părul lins, pieptănat pe spate, nu mai semăna cu Teniu acela care plecase la cazarmă acum șase ani. Fața i se subțiase, slăbise o leacă și numai ochii îi mai zîmbeau ca altădată.

Ceva parcă se strînse în pieptul mătușii Elena. Iși simți inima mai mică, un nod i se ridică în gît, ochii se încețoșară și — deși făgăduise moșului de dimineață că n-o să plîngă — o podidiră lacrimile. Incercă să se ridice, se sprijini cu o mînă de perete și strînse la piept capul fiului care se aplecase să-i sărute mîna.

— Asta-i bună ! strigă moș Dimităr din urmă. Să vie, să vie, scrie-i să vie, și iaca, mi-l întîmpini cu lacrimi ! Slab popor mai sînt și femeile, măi omule ! Nu vine, plînge ; vine, iar plînge...

Moșul trăsese de dimineață vreo două-trei țuici, colo, jos, așteptînd căruța de la gară și acuma avea chef de vorbă, nevoie mare. Iși netezea mulțumit mustățile pleoștite și grăia cu glas aspru ; dar și-n ochii lui jucau ape.

Mătușa Elena își sprijinea mîna pe umărul băiatului și-l asculta. El o mîngîia pe păr și o întreba într-una :

— De ce plîngi ? N-am venit oare, de ce plîngi ?...

Ea se rușină. Iși șterse lacrimile cu colțul basmalei și îi zîmbi cu ochii încă umezi.

— Ei, acuma, bine-ai venit în casa părintească ! Cum de nu te-a pălit dorul mai des, să vii măcar pentru cîteva zile ? De ce nu ți-ai adus nevasta, fetița ? îl întrebă ea dojenindu-l blînd.

— Așa, așa, nora, nepoata — de ce nu le-ai adus ? întări și bătrînul. Să vadă unde ai crescut, să ne cunoască, iar noi să ne bucurăm de dînsele — să ni se umple casa. Apoi izbucni ; tot ce adunase mocnit în inima lui se revărsă dintr-o dată, fără veste. Ori poate ne-ai uitat !

Ai uitat c-ai lăsat aici pe taică-tău și pe maică-ta? Că sîntem oameni bătrîni și vă ducem dorul? Ia, așa, să mai avem cu cine vorbi una, alta... Ori poate nu ne mai socotești oameni?...

— Miteo — strigă baba — taci, usca-ți-s-ar limba! Nici n-a intrat bine în casă și-ai și început... Taci! Cum să nu se gîndească la noi? Păi, n-a venit de îndată ce i-am scris? Cine știe cîtă treabă are el acolo... Numai la tine nu-i stă gîndul. Vrei să vie ca să ai cu cine ciocni paharul?

Ștefan își înclină capul, de parc-ar fi fost vinovat. Cuvintele moșului îl atinseseră. Il dureau.

— Ei și tu, taică — cum să nu mă gîndesc la voi? Dar lucrez foarte mult și nu mă pot rupe de-acolo. Chiar și acuma, numai o săptămînă stau aicea. Invățăm, ne trudim, iar comenzile curg una după alta. De-aia n-am putut să viu. Tu să nu mă judeci așa...

— Bine, bine, se învoi bătrînul, mai liniștit. Asta se știe, comenzi, muncă...

Intrară în tindă. Era tot așa cum o lăsase. In colț, vechiul scăunaș cu găletile pe el; polița cu farfurii, micuța solniță cu căpățîna rotundă, plină de sare. Singurul lucru nou era mașina de gătit: o mașină nouă-nouță... Se vede că bătrîna nu se putea obișnui să gătească în alt loc, fiindcă băgase plita sub horn. Ștefan zîmbi.

— Ei, dă-ne ceva, bătrîno! E trecut de-amiază. Ia să te vedem cum ai să faci față oaspetelui.

Să te vedem, tot meșteră ai rămas? Bătrînul comanda, așezîndu-se pe un scăunel.

Bătrîna parcă tocmai asta aștepta. Glasul lui o trezi din buimăceală și ea se grăbi spre farfuriile spălate, lucitoare.

— Ei, cum o mai duceți pe-aicea? întrebă Ștefan, privind în odaia cea mare, „soba", cum îi spuneau ei. Apoi, aducîndu-și aminte de ceva, vorbi repede: nevasta n-a venit, au și ele mult de lucru. Elenka e la un cămin de copii, nu pot s-o aduc, e mică și pe timpul ăsta primăvăratic poate răci. Aveți multe salutări de la amîndouă; mai ales pentru tine, mamă, de la Elenka. „Multă sănătate bunicăi", mi-a strigat ea. Au trimis și cadouri.

— Așa, așa, va să zică se mai gîndesc și la noi, rîse moșul cu gura pînă la urechi. Babo, auzi, multă sănătate de la Elenka!

— I-a trecut pojarul? întrebă împăcată bătrîna.

— Incă de cînd... Acum desenează în culori. Stă la căminul de copii. O luăm acasă numai duminica.

— Să vă luați copilul, sări ars bătrînul. Ce fel de oameni sînteți voi, măi? Un copil aveți și pe ăsta l-ați dat pe mîini străine...

Ștefan deschise geamantanul și scoase cadourile. Adusese de toate. Cizme de cauciuc, stofe, un șal cu ciucuri lungi de mătase, pantofi noi pentru amîndoi și niște mașinării pe care bătrînul le vedea pentru întîia oară.

— La toamnă, cînd o să se tragă curentul electric și pe aici, cu asta ai să gătești, mamă ; în asta ai să fierbi ceai ori cafea, iar cu astalaltă ai să te încălzești. Sînt fabricate în uzina noastră.

— Tu le faci, ai ? Mașinuțele astea, tu le-ai făcut ?

— Nu, eu fac altfel de lucruri.

— Din care ?

— Tată dragă, nu ori ce se poate povesti și apoi chiar dacă ți-aș spune, tot n-ai înțelege.

— Cum nu se poate povesti ?... Nu-i poți spune tu lui tată-tău ?

— E, și tu, ajunge acuma, bețivule, îl împunse bătrîna. Dacă a spus că nu se poate — nu se poate.

— Cine-i bețiv, eu ? se supără moșul. Mai întîi, să crești ca mine un fecior erou și apoi să stăm de vorbă. De ce să nu mă cinstesc ? N-am dreptul ?

Il apucă de mînă pe Ștefan și-i spuse în șoaptă :

— Dă să-i arăt medaliile, să vadă ce fel de fecior am eu !

Bătrînii se aplecară asupra cutiuțelor roșii, căptușite cu mătase. In întunecimea odăii scînteiară steaua de aur și chipul lui Dimitrov.

— Asta e premiul Dimitrov pentru noile noastre metode de lucru. Steaua am căpătat-o cînd am devenit Erou al Muncii Socialiste, îi lămurea Ștefan.

— Mîine ai să le pui, la iarmaroc. Ai să le pui, nu ? Tatăl tău vrea așa ! Lasă să fim noi niște pîrliți... Să vadă lumea ce fecior avem noi, spuse moșul și apoi tăcu, ștergîndu-și cu mîneca lacrima care-i strălucea în ochi.

Ar fi vrut să mai adauge ceva ; se încurcă însă și întorcîndu-se, porunci — așa cum îl știa Ștefan din copilărie :

— Așază-te pe laiță. Pîinea și mîncarea n-așteaptă pe nimeni. Hai, babo, închină-te, să începem.

Un obicei vechi de-al lor era să nu se vorbească la masă. Moșul tăcu puțin, apoi călcă regula și-și îmbie feciorul lăudîndu-i mîncarea. Ștefan răspundea la întrebări, zîmbea, dar parcă nu era în apele lui. Moș Dimităr băgă de seamă :

— Parcă ești ostenit, parcă nu ți-s boii acasă.

— Sînt puțin obosit. Mă gîndeam la ai mei... Mîine-i iarmarocul ?

— Mîine mergem în tîrg. In casă n-o să ne vină nimeni, că n-are cine. Neamurile bătrîne din alte sate ne-au murit ; cu cei tineri nu ne prea cunoaștem. Sîntem bătrîni ! Poimîine o să mergem la gospodărie. Eu mi-am luat un fel de concediu cît ești tu aicea. Dar o să mergem să-ți arăt marfa mea. Pe urmă o să mergem la pește. E încă frig, dar tu ești tînăr. Pește aș mînca. Pe vremuri, ții minte cum îl prindeai singur, ai ? Vîrșa-i sus în pod. După asta, o să vedem noi ce-am mai putea face. Treabă n-avem. Să tot umblăm.

Cum se vede, moşul le ticluise pe toate dinainte.

— Bine, încuviinţă Ştefan şi iar căzu pe gînduri. Şi la peşte ne putem duce; şi gospodăria o s-o vizităm; în şapte zile avem timp.

După prînz, mătuşa Elena îl îndemnă pe Ştefan să se culce. Îi aşternu în cămăruţă şi ieşi în vîrful picioarelor. Moşul trecu pe sub fereastră şi se întoarse în tindă.

— Nu doarme.

— Să nu-i fie cumva prea tare patul; s-o fi deprins altfel.

— Am văzut adineauri că se gîndea la ceva. Are el un gînd. Şi moş Dimităr se aşeză pe pat.

— Nu cumva nu se înţelege cu nevasta? Mă rog, ştii cum sînt orăşencele... N-a adus-o cu el... mai ştii...

— Sînt orăşence şi orăşence. Cum să nu se înţeleagă? Doară lucrează toată ziua împreună în fabrică. De unde să le mai rămîie timp de ceartă?

Tăcură amîndoi. Apoi cercetară cadourile. Mătuşa Elena ridica cu băgare de seamă maşinile electrice. Era de-a dreptul uimită. Mîngîia părţile lucioase şi se bucura. Sînt făcute în uzina în care lucrează Teniu, de tovarăşi de-ai lui. Şi el a făcut cîndva astfel de lucruri. Acuma spune că lucrează altele, mai mari. Cine ştie ce-o fi făcînd el acuma? Cum arătau maşinile alea pe care Ştefan le-a amintit în cuvinte aşa de luminate şi oare or fi ele tot atît de frumoase? Se mira că Ştefan poate să facă lucruri ca astea, şi chiar mai frumoase decît astea. Cîtă pricepere îi trebuie pentru lucruri aşa de strălucitoare, pentru sîrmuliţele astea împletite! Cînd o fi apucat el să înveţe toate astea?...

Moş Dimităr se uita la ele de departe. Nu se apropia. Să înţeleagă baba că a văzut el lucruri şi mai grozave. Le cerceta printre gene, se bucura, dar nu-şi destăinuia mirarea... Să ştie bătrîna: c-o fi el beţiv cum îi spusese alaltăieri, dar maşinuţele electrice nu-l uimesc. Îşi lăsă opincile de cauciuc lîngă pat, se întinse întorcîndu-se cu spatele şi începu să sforăie. Baba Elena ascultă: din cămăruţa lui Ştefan n-auzi nici un fel de zgomot, aşa că se culcă şi ea pe laiţa de lîngă fereastră.

Ştefan nu dormea. Se zvîrcolise o vreme în pat şi cînd moşul începu să sforăie, se sculă şi ieşi din casă în vîrful picioarelor. Soarele lumina răzbătînd fără putere printre frunzele verzi ale copacilor. În curte crescuse iarbă înaltă. Un căţelandru se ridică de la umbra hambarului, îl privi neprietenos, lătră leneş de cîteva ori şi se culcă iar. „Cel bătrîn cu siguranţă c-a pierit... nu mi-au scris", îşi zise Ştefan. Şi deodată i se făcu dor de cîinele care-i ieşea totdeauna înainte, lătrînd bucuros, îi sărea pe piept, îi lingea faţa, mîinile. De cîte ori n-a mers cu dînsul la păscut vacile... de cîte ori nu l-a pierdut la moară şi l-a găsit, cînd se întorcea, în curte. Se opri în faţa

fîntînii și trase lanțul. Cumpăna scîrții și piatra din capătul celălalt se clătină amenințătoare. „A îmbătrînit, a putrezit, bine ar fi să se facă mai repede canalizarea, să nu se mai chinuiască bătrînii. La oraș e simplu. Deschizi robinetul, și gata. Dar pînă-n toamnă o să fie și la țară așa. Altfel, cu fîntînile astea... Piatra grea se întîmpla să cadă." O dată cînd era mic, găleata era să-l tragă după ea la fund. Maică-sa îl scosese afară...

Ușa scîrțîi. Baba Elena ieși și alungă cu zgomot găinile. Nu-l văzu pe Ștefan.

Ce mică era casa lor! Acoperișul aplecat, cu olanele roase de vremuri, brîul albastru din jurul ferestrelor, toate i se părea că le vede pentru întîia oară. În casa asta s-a născut el, a crescut, a trăit. Acum au rămas numai bătrînii. Oare cum trăiesc singuri? Cît de lungi trebuie să le pară nopțile! Cum s-au mai bucurat c-a venit la dînșii... Și-a amintit de blocul cu cinci etaje de la Sofia, de uzină, de tovarăși... Au făcut bine că au stăruit ca el să vină pe-acasă. O să rămîie aici toată săptămîna. N-o să le spuie nimic bătrînilor.

Dimineață, pregătindu-se pentru iarmaroc, Ștefan își prinse — după dorința moșului — decorațiile de reverul hainei. Erau gata să plece, cînd le sosiră o droaie de musafiri: tovarăși din copilărie, prieteni din tinerețe, secretarul de partid Ivan Tonin, pînă și președintele sfatului,

Ilia. Mătușa Elena nu mai știa ce să facă de bucurie. Pînă mai ieri fusese liniște și, deodată, uite ce de lume... Oaspeții n-așteptau; și, of! ce de oaspeți! și-ncă ce fel de oaspeți: oamenii de vază ai satului! Au ciocnit, s-au înveselit de parc-ar fi fost oaspetele lor. El le povestea despre Sofia, despre uzină. Apoi toți închinară în sănătatea lui și plecară. Baba Elena îi petrecu, bucurîndu-se pentru fiul ei. Oamenii îl salutau, îl arătau cu degetul celor veniți din alte sate. El mergea drept prin mulțimea gălăgioasă, rîdea și steaua lui de aur strălucea, strălucea mereu.

Mătușa Elena se plimbă puțin prin sat și, nevăzînd nici o femeie de seama ei la care să se oprească și să se laude cu oaspetele, porni în sus, spre soră-sa, Kuna.

Voia să-i împărtășească bucuria și s-o cheme deseară la dînsa. Avea o socoteală veche cu soră-sa. Cînd Ștefan anunțase că rămîne la Sofia, băbuța — singuratică și ciudoasă — venea zilnic la ei și-l vorbea de rău: zicea c-o s-ajungă haimana la oraș ca și fiul lui cumnatu-său. Să poftească acuma și să vadă despre ce fel de haimana era vorba... să-i arate cadourile, decorațiile.

Ceasul din turnul școlii bătu de unsprezece ori. Bătrîna se opri și se uită la soare.

— Vai de mine, s-a făcut amiază! Se hotărî să se întoarcă. De ce să mai meargă pînă în deal? Se învinuia că n-a rămas acasă. Acu o să

se întoarcă şi ea n-a pregătit nimic pentru prînz. Grăbi pasul. Un val de bucurie îi umplea inima. Fără îndoială că or să vină iară cu dînsul fruntaşii satului. Cînd li s-a mai întîmplat lor una ca asta ?... Se strecură prin mulţime căutînd să-l zărească pe moş ori pe Ştefan şi să le spună să nu întîrzie prea mult, dar nu văzu pe nici unul.

De mult bătuse ceasul douăsprezece. S-apropia ora unu. Ciorba de pasăre clocotea de mult pe foc, iar mirosul ademenitor al iahniei de cartofi întregea ospăţul. Plăcinta începuse să se răcească ; musafirii întîrziau.

Bătrîna aşeză măsuţa, scoase din scrin o faţă de masă înflorată, şterse lingurile de lemn cu un ştergar curat, aşeză farfuriile, puse pernuţe pe scăunelele cu trei picioare şi ieşi în portiţă : dinspre centru nu s-auzea nici un zgomot. Era vremea mesei. În uliţă, copiii îmbrăcaţi de sărbătoare, cu steguleţe multicolore în mîini, se jucau, alergînd în jurul stîlpului bătut de curînd pentru electrificare. Peste case, în înălţimi, aerul juca de căldură. De jos, dinspre piaţă, apăru un grup de oameni, dar o cotiră şi-i pierdu din ochi. Mătuşa Elena se întoarse şi se aşeză în faţa casei. Măcar moşul să se fi întors, să-i fi spus unde s-a dus Ştefan. Şi, mă rog, el nu ştie că-l aşteaptă cu masa pusă ? De atîţia ani n-a mai venit pe la ei şi nici nu vrea să steie acasă.

Se ridică şi intră în tindă. Focul din vatră se stinsese. Scrumul alb-cenuşiu acoperea uşiţa şi-i

amintea parcă de frigul iernii. Ca îngheţate, în jurul ei stăteau oală, cratiţa afumată şi tava plină cu plăcinte. Bătrîna ridică un capac, îşi turnă puţină ciorbă şi se aşeză. Nu-i era foame, dar nu se cădea ca-ntr-o astfel de zi să nu şadă nimeni pe laiţă. Deodată tresări. Umbla cineva prin pod. Paşii grei îndoiau scîndurile pe jumătate putrezite. Se sperie.

— Care-i acolo ? strigă ea şi aşteptă răspunsul...

Ceva căzu în prag. Mătuşa Elena ieşi repede şi numai nu se împiedică în mînerul vîrşei, aruncată de bătrîn prin ferestruica podului; era prăfuită, ruptă ; după ce-o aruncase, bătrînul coborîse, de bună seamă, pe scara din spatele casei.

— Unde umblaţi pînă la ora asta ? Ia te uită de cînd a trecut prînzul !

— Nu ne pierdem, nu te teme. Moşul îşi mîngîie cu mîndrie mustăţile şi îşi plecă fruntea ca şi cum ar fi fost vinovat.

— Ştefan unde a rămas ?

— În sat. Au adus nişte maşini pentru electricitate şi ne-am dus să le vedem. Am mîncat, nu-ţi fie teamă. Îndată se întoarce şi el. Vorbeşte jos cu cei mari. S-a strîns o grămadă de popor în jurul lui ; tot iarmarocul. Îi arătă cu braţele cam cîţi oameni s-au strîns în jurul fiului lor. Ochii îi străluceau de bucurie. O mare şi tainică fericire îi întinerise faţa.

Dinspre iarmaroc ajungeau pînă la dînşii strigătele neclare ale vînzătorilor, rîsetele fetelor,

răbufniturile mingii cu care tinerii își încercau puterile. Zgomotul se îneca, se întețea din nou, apoi curgea neîntrerupt și în scurtele clipe de răgaz se auzea clarinetul lui Țanko Kitkata. Trompeta lui Gheorghi țipa. Bubui și toba. În scurt timp avea să înceapă hora. Portița scîrții și în curte intră Ștefan. După el pășeau Ivan Tonin și fiul lui Bojinov, Rusi.

— Am cam întîrziat, mătușă Elena, să ne ierți. Ți-am făcut oaspetele să zăbovească, dar să nu te superi pe noi. El e și oaspetele nostru, al satului. L-am ospătat noi, să nu te îngrijești de asta.

Ștefan zîmbi. Ridică din umeri, cerîndu-și parcă iertare de întîrziere și intră în casă. Ceilalți rămaseră afară.

— Apoi bine că l-ați ospătat, că el n-are mamă și tată. Într-o zi ca asta, trebuie să se ducă la străini? Baba Elena ar fi vrut să-l certe pe Ivan, dar bucuria din inimă n-o lăsă. Fiul ei este oaspetele întregului sat, toți îl cheamă la dînșii. Dădu să intre în casă, să scoată scaune și mai că se ciocni de Ștefan care ținea în mînă ceva cafeniu, lucios. Bătrîna luă scaunele și ieși în curte să-i asculte.

— Cheile astea sînt ceva mai scumpe decît celelalte, dar puteți să vă comandați și voi. Sînt mai trainice, mai frumoase și țin mai mult, îi explica Teniu lui Rusi, învîrtind mașina în mîini. Nu vi s-a spus la curs?

— E, cursurile! Pînă să înțelegi una, cealaltă s-a și terminat. Rusi se întinse și luă mașina.

— Lucru solid! Sînt de la uzina voastră? Nu-i așa? Solid lucru, clătină el din cap. Mă-nscriu chiar acum și mîine fac comanda.

— Cum te simți, moș Dimităr, te-ascultă, te-ascultă caii? Ivan începuse să se foiască pe scaun. Pare-se că nu prea înțelegea ce spuneau Ștefan și Rusi, de aceea se hotărîse să vorbească despre altceva.

— M-ascultă, ce să facă? Au mai avut ei vreodată așa grajd? Și să-ți mai spun una: caii-s ca și oamenii. După ochi îi cunoști dacă-s bolnavi, dacă-s veseli, dacă le e foame, dacă le e sete. Ți-am spus eu c-o să scoatem niște cai cum nici ferma de stat n-are! Și tu nu mă credeai. Avem cai, nu glumă, numai că trebuie să-mi schimbați ajutorul, pe Laliuvceto. Treaba asta nu-i pentru el; lui dă-i să bea și altceva nimic. Uite, eu acuma sînt aici, dar mintea mea-i numai la cai. L-am văzut azi pe Laliuvceto. Toată ziua s-a-nvîrtit prin iarmaroc, cu șapca tuflită pe-o ureche, ridicînd păhărușe. Dar caii-s hrăniți, sînt adăpați, mînca-i-ar lupii? Mînjii cer îngrijire și el bea toată ziua. Aducîndu-și aminte de ajutorul lui, bătrînul dădu din mînă a lehamite.

— Să-l schimbăm, dar pe cine să punem în loc? Pe care-l vrei?

— N-am nevoie de nimeni, mă descurc eu și singur. Toți sînt la fel: ia-l pe Petko Zaharia —

ce cai îngrijea el pe timpuri, foc, nu alta. Acum vine, se-nvîrte de două-trei ori, chipurile să ne-ajute, și-i trage mereu cu: „Dă-le urluială, lasă tăblițele și normele, urluială, urluiala-i totul". Din pricina lui era să o omorîm pe Vela. Tocmai cînd trebuia să fete. Nu, n-am nevoie de nimeni.

Ivan zîmbi.

— Stai, moș Dimităr, nu te pripi. Ți-l repartizăm pe Miron, nepotul bătrînului Prokopie, cînd vine de la cursuri. El o să-ți dea ajutor, nu glumă. Acu dă-i înainte cu oamenii ăștia, singur nu dovedești, nu mai ești tînăr, și la toamnă o să ai în Miron un urmaș pe cinste.

— Ia, lasă-l, e prea tînăr! se supără moșul. O să se apuce să-i alerge fără socoteală în lipsa mea și-ai să vezi atunci! Pe urmă să nu spui că-s eu de vină. Eu și caii... Se întrerupse. Cineva bătuse în poartă. Cîinele lătră și în curte intră un grup de oameni. Erau și de prin alte sate.

— Ieși puțin ca să te vedem, omule! rosti către Ștefan Liubku Balkandjiceto, cu care făcuse armata. O dată ai venit în sat și stai în casă. Păi, mai ieși puțin să te întîlnești cu oamenii. Au venit și întreabă de tine.

Oaspeții erau numai tineri și, cum se vede treaba, se cunoșteau cu Teniu, fiindcă intrară imediat în vorbă, iar el le spunea pe nume. De bună seamă că erau prieteni de pe cînd erau flăcăi. Mătușa Elena intră din nou în casă, scoase scăunelele, dar nu fură de ajuns pentru toți. Jumătate din ei rămăseseră în picioare.

— Unde să se ducă oaspetele nostru? grăi moșul și-i privi fălos. Să stea la noi și dac-o să-i rămîie vreme, o să coboare și-n sat!

— A, moș Dimităr, n-ai dreptate — spuse careva — vrem și noi să-l vedem, să vorbim cu el. Să ne mai învețe cîte ceva.

Inima bătrînului se înmuie, îi trecu supărarea. Ia te uită cîți oameni au venit să-l caute!

— Păi, să iasă — se hotărî el — să iasă, dar deseară să se întoarcă devreme, pentru că-i ostenit.

— De ce să nu ieșim și noi? Mătușa Elena se uită spre moș, cerîndu-i încuviințarea. Voia s-o vadă tot satul împreună cu fiul ei.

— Tu du-te, eu rămîn puțin să cîrpesc asta, că mîine mergem după pește — moșul arătă vîrșa așezată lîngă perete și se ridică mîndru.

Mătușa Elena se fîstîci; ar fi vrut să iasă împreună cu feciorul ei, dar nu-ndrăzni. Lasă-l să iasă cu tineretul, ce să-l mai încurce și ea. Îi petrecu pînă la portiță, se uită după dînșii și se întoarse în casă. Afară bătrînul meșterea ceva la trunchi. În odaia goală, loviturile toporului sunau surde, egale.

Ștefan se întoarse noaptea tîrziu. Bătrînul adormise. Baba micșorase flacăra lămpii și aștepta, ghemuită pe laiță. Îl auzi bocănind la ușă, apăsă pe clanță și ieși să-l întîmpine.

— Mi se pare c-am întîrziat puţin?! spuse vinovat Ştefan şi-şi privi mama. M-au ţinut de vorbă jos, n-am avut încotro.

— Taică-tău s-a culcat, îl vesti bătrîna.

— S-a culcat?

— Nu ştii că noi ne culcăm o dată cu găinile?

— Sînt şi eu un oaspete!... zîmbi Ştefan. Chipurile, am venit ca să mă odihnesc, să ne vedem, şi nu dovedesc să mă întorc acasă...

— Bine c-ai venit, să te ştiu că eşti aici! Bătrîna vru să mai spuie ceva, dar băgă de seamă că n-a pus solniţa şi se repezi la dulap.

Ştefan mînca repede, aplecat deasupra farfuriei. Era flămînd. De bună seamă că la prînz înfulecase în grabă şi ieşise repede la maşini. Mătuşa Elena se aşeză lîngă dînsul, întinzîndu-i un şervet curat pe genunchi. Voia să-l întrebe cum i-i casa; ce camere are, dacă nevastă-sa are covoare. Au dulapuri, garderoabe... paturile cum sînt?

— S-a schimbat satul, de cînd am plecat eu, începu Ştefan cu gura plină. Mă uit la unii şi nu-mi vine a crede că pînă mai ieri am păscut vitele împreună, iar astăzi sînt conducători! Mai greşesc ei pe ici, pe colea, dar treaba merge.

— De cine vorbeşti?

— De Ivan, de Liubku, de Rusi! Chiar şi ceilalţi din sat s-au schimbat mult.

— Poate, fu de acord mătuşa Elena. Nu înţelegea despre ce vorbeşte Ştefan, dar dacă el spune ceva, înseamnă că e adevărat. Apoi se

întristă, că doar nu despre asta ar trebui să vorbească ei acuma.

— Tat-tu spune că mergeţi mîine la peşte.

— La peşte? tresări Ştefan.

— Da, la peşte, jos la Karagaş! A şi pus mînere la vîrşe.

— Mîine n-o să pot!

— De ce, unde te duci?

— Am făgăduit să mă duc să văd planul de electrificare al satului. Trebuiesc puşi stîlpi peste tot, ca să se întindă firele. Pentru ce să se aştepte vara, cînd încep treburile la plug? Acuma e bine.

— Dar după peşte cînd vă duceţi, că asta voia tat-tu?

— Pentru peşte mai avem timp. Stau şapte zile aicea, o să mergem.

Mătuşa Elena se ridică şi intră în cămăruţă ca să întindă aşternutul. Aprinse lampa, acoperi cu o năframă curată perna şi se întoarse din nou în tindă. Ştefan se ridică de la masă, înalt şi drept, înveselit de pe urma discuţiilor cu oamenii. Îşi privi mama şi-i zîmbi.

— Noapte bună, maică!

— Noapte bună! O să fie cam tare patul! Poate c-ai uitat să dormi pe laiţă, dar iartă-ne...

Ştefan intră în cămăruţă şi închise uşa cu atenţie, îngînînd un cîntec. Baba Elena vru să se ducă după el, să vadă cum s-a culcat, dacă s-a învelit bine. I-ar fi plăcut să-l aşeze în pat aşa cum făcea odinioară, cînd era mic, să-l min-

gîie pe păr. Dar dincolo cîntecul se stinse, însemna că s-a culcat.

Dimineața, Ștefan dormi pînă tîrziu. Cel puțin așa li se păru bătrînilor, fiindcă soarele răsărise de mult. Se spălă și porni către sfatul popular. Le făgădui că se întoarce la prînz.

Moș Dimităr luă vîrșa, o desfăcu și începu să umble cu ea prin curte, de parcă s-ar fi aflat la rîu și ar fi pescuit într-adevăr. Făcu cîțiva pași, se opri, o înfășură repede și, înjurînd, o aruncă lîngă perete. Înghionti cîinele și ieși pe portiță. Poate că se ducea la gospodărie să-și vadă de cai. Mătușa Elena deretică odăile — poate mai vine și astăzi cineva în vizită — mătură și intră în odaia lui Teniu. Patul răvășit mai păstra căldura lui. Mîngîie cu mîna pernuța pe care se odihnise capul fiului ei și, parcă ferindu-se de niște ochi străini, se întoarse și ieși repede. Se așeză lîngă vatră și începu să gătească. Spre prînz bătrînul se întoarse. Era supărat. Unul din mînji nu voia să sugă.

— N-a venit încă ?

— N-a venit. Dar ce, s-a și făcut vremea mesei ?

— Lasă-l să hoinărească ! Lasă-l să hoinărească ! se supără bătrînul. A venit la noi, dar nu stă acasă, ca lumea, umblă să rostuiască treburile satului.

— Să te fi dus să-l cauți, ai ? Acu-i drept că nu s-a văzut de atîția ani cu tovarășii lui, de aceea întîrzie.

— Pune masa ! Moș Dimităr împinse scăunelul cu piciorul și trînti măsuța în mijlocul tinzii.

— N-o să-l așteptăm ! Dacă-i e foame, să vină !

— Of, și tu, îl repezi bătrîna, începînd să taie pîinea.

N-au mai vorbit. Mîncau fără să se uite unul la altul, ca și cînd și-ar fi dat seama că fac ceva nepotrivit. Bătrînul se ridică primul, scutură firimiturile cu mîna și plecă din nou. Mătușa Elena ieși pînă la portiță, cu gîndul să se ducă după fecioru-său. „Dar dacă se întoarce și n-o găsește acasă, ce-o să creadă ?" Se hotărî să trimită pe cineva, dar nu zări nici un copil în drum.

Spre seară, bătrînul se întoarse, își zvîrli căciula pe pat și oftă greu.

— Deseară se ține ședință pentru electrică.

— Țină-se ! se răsti bătrîna. Pe Teniu nu l-ai văzut ? Nu i-ai spus că-l așteptăm ?

— El spunea că e nevoie de o adunare, să se lămurească oamenii. Sînt d-ăștia, d-alde Gheorghi Iordanov, care bodogănesc că n-o să le vie curent, c-or să putrezească lemnele în pămînt degeaba. Pentru asta e adunarea.

— Tu te duci ? întrebă mătușa Elena, așezîndu-se pe scăunel.

— O să mă duc ! i-o reteză scurt bătrînul.

— Ce-ți trebuie, Miteo, să te amesteci în lucruri de-astea ? Lumea n-are decît să vorbească, asta nu-i treaba noastră !

— Adevărat! încuviință bătrînul. Dar eu mă duc. Vreau să văd ce-o să se întîmple.

— Viu și eu.

— Nu-i treabă de muieri acolo.

— Pentru muieri ori nu, eu tot viu.

— Mai bine vezi-ți de casă, începu bătrînul, deși știa că ea tot se va duce. Adunarea o să înceapă tîrziu și-o să țină toată noaptea.

— Să țină cît o vrea. Teniu o să fie acolo, nu-i așa? Dacă nu putem să-l vedem acasă, să-l vedem măcar acolo. Dar tu de ce nu te îmbraci ca lumea? Cum te duci cu pantalonii ăștia? Vrei să puți a grajd? Stai să-ți dau căciula aia nouă; leapăd-o pe-asta!

Se sculă și se îndreptă spre cămară. Moș Dimităr își privi opincile îndoite, pantalonii roși la genunchi, mînjiți de noroi, plini de fîn și bălegar și se gîndi: „Bine zice baba. Ce mai fecior am — și eu mă duc în halul ăsta la adunare".

Sala cea mică a școlii era înțesată de lume. In fund, lîngă ușă, mulți stăteau în picioare, vîrîți unul într-altul, iar scaunele și băncile scîrțîiau sub greutatea celor așezați. Pe scenă, la masa acoperită cu pînză roșie, stăteau Ivan Tonin, președintele sfatului popular, Liuben și Ștefan. Decorațiile îi străluceau pe reverul hainei. Flăcările galbene ale lămpilor ba aruncau în sus limbi roșii, ba abia mai luminau. Deodată trecu o șoaptă printre rînduri: „Faceți loc, faceți loc!" Mirați, oamenii se întoarseră spre ușă. Pe

potecuța dintre scaune, mergea mătușa Elena. Era îmbrăcată în haine de mare sărbătoare. Se îmbrobodise cu basmaua cea nouă adusă de fiul ei. Clătina capul și ciucurii i se rostogoleau vioi pe umeri. După dînsa, tușind din timp în timp, înfundat, în podul palmei, pășea moș Dimităr.

— Baba Elena, moș Dimităr Bejanețа... șușoteau din toate părțile.

Bătrînii trecură printre rînduri mîndri, tăcuți și se așezară în prima bancă.

— Și așa, tovarăși, vorbea Liuben. Cincizeci de case nu vor să sape gropi pentru stîlpi și nici măcar s-ajute cu bani la electrificare. Nu din pricină că n-au bani. Nu vor. Noi n-o să-i rugăm prea mult. De mîine îi amendăm. Să fim lămuriți, ați înțeles? Tu, bai Pencio, de ce te încăpățînezi, de ce trebuie să te amendăm?

Din mulțime se ridică un țăran voinic, cu păr cărunt. Tăcu puțin, tulburat, frămîntîndu-și șapca; își ridică fruntea.

— Ca să-i dau, nu-i mare lucru. Dar pentru ce să dau, dacă știu că electrificare n-o să văd niciodată? De unde-o să luăm electricitate? Roșița nu-i încă gata, fiul meu lucrează acolo și eu știu. Peste cel puțin trei ani o să fie gata barajul, mi-a spus el. De unde, dară, să luăm curent? Or să putrezească stîlpii în pămînt și-or să zbîrnîie sîrmele degeaba. Să văd cu ochii mei, și-apoi da. Cînd o s-aduceți curentul, veniți! Vă dau și bani și pun și stîlpi.

Sala amuţi. Bai Pencio zăbovi puţin în picioare şi nemaiştiind ce să spună, se aşeză.

— Daţi-mi cuvîntul, strigă cineva din fundul sălii.

Se ridică moş Peni Politikata.

— Tovarăşul nostru şi vecinul meu nu ştie ce vorbeşte. În fiecare zi îi spun: „Ar trebui să-ţi fie ruşine, mă omule, nu te despărţi de ceilalţi. Puterea asta-i alt fel de putere şi, dacă spune ceva, aşa este". Dar el nu vrea să iasă dintr-ale lui. Anul trecut, cînd au adus curent la Trinkovo, mai era unul ca el — îl ştiţi şi voi, Ghiceto. „Dac-o să vie curentul pîn' la toamnă, să mă spînzuraţi — zicea el — de ăl dintîi stîlp cu bec aprins să mă spînzuraţi." Şi ce să vezi? S-a aprins lumina. Oamenii se uitau la Ghiceto care stătea sub stîlpul din faţa bragageriei. „Puneţi mîna pe dînsul să-l spînzurăm", au strigat cîţiva flăcăi — şi el a întins-o într-o goană spre casă. La o vreme s-a întrerupt curentul; tehnicianul a intrat îndată la maşini să vadă ce-i. Ghiceto a ieşit atunci în faţa casei şi a început să strige ca să-l audă tot satul: „O să mă spînzuraţi, ai? Asta o să vă fie toată lumina! Veniţi, hai, veniţi să mă spînzuraţi!" Nici n-a isprăvit bine vorba că luminile iar s-au aprins şi, ce să vezi? Ghiceto stătea în faţa oamenilor la poartă, în izmene, şi ţipa cît îl ţinea gura. Şi azi rîde lumea din sat de el.

În sală rîseră toţi. Ivan Tonin bătu în masă şi abia-i potoli.

— Aşteptaţi — strigă în timpul zgomotului Politikata — aşteptaţi să hotărîm. Eu propun ca atunci cînd o să vie curentul, unor oameni ca vecinului meu să nu le dăm dreptul să-şi tragă lumină cel puţin un an, dacă se încăpăţînează acuma. Lasă-i să se afume cu lămpile, lasă-i să-şi scoată ochii!

— Tu adă curentul şi după aia să vorbeşti, răspunse bai Pencio! Ţi-ai găsit, Politikata o să aducă lumină. Vrea să mă sperie. Cîmpurile lui erau odată numai paragină, puteai prinde vulpi prin ele. Şi acuma cică nu ştiu ce vorbesc! Să-şi păzească mai bine casa, că i-o dă jos vîntul, şi să lase oamenii în pace, auzi?

Bătrînul sări ca ars şi începu să strige:

— Îl auziţi, iubiţi consăteni şi tovarăşi, ce spune? Astea-s vorbe inconştiente. Aşa vorbesc duşmanii noştri. Cer să-şi facă autocritică, da, să-şi facă autocritică! Şi să nu mai poarte grija casei mele.

Un nou val de rîs cuprinse sala. Flăcările lămpilor se micşorară, cît pe ce să se stingă. Mai tare decît toţi rîdea moş Peni. Nu înţelesese de ce au rîs ceilalţi, dar dac-au rîs, înseamnă că s-a-ntîmplat ceva cu haz. Asta înveseli şi mai mult adunarea.

— Linişte! încercă să-i potolească Liubku. Dau cuvîntul Eroului Muncii Socialiste şi consăteanului nostru, Ştefan Dimitrov. Să ne povestească el ceva despre electricitate. După cum ştiţi, el se pricepe în problema asta.

Ștefan se ridică în picioare, își netezi părul. Toți îl priveau tăcuți.

— Tovarăși — începu el — este adevărat că Roșița nu e încă gata. Dar asta nu-i singura centrală electrică care produce curent electric în țara noastră. Noi sîntem înconjurați de un inel de înaltă tensiune care dă electricitate tuturor stațiunilor și de acolo o să luăm și noi curent electric. Știți că Izgrev, Bălgărane, Radineneț, Kameneț au electricitate. Anul ăsta o să avem și noi. Unii, ca bai Pencio, nu cred. Ei nu sînt inconștienți, dar așa s-au obișnuit, în primul rînd să vadă și-apoi să înțeleagă.

— Așa e! Ce tot îndrugă pierde-vară ăla? spuse bai Pencio.

— Liniște! bătu în masă Ivan Tonin.

— Bai Pencio nu e un om inconștient, dar dacă nu vrea să puie stîlpul, o să-l punem noi. E treabă de-o oră. Mîine viu și eu și terminăm. O să aduceți curent peste trei luni și-o să-l chemăm nu să-l spînzurăm, ci să-i spunem: „Uită-te, încredințează-te că puterea noastră nu minte, își îndeplinește făgăduielile". Și eu cred că atunci o să înțeleagă cît de mult greșește astăzi. Sarcina noastră este de-a-i lămuri pe oameni și nu de-a-i amenința.

Baba Elena nu-și putea dezlipi ochii de la fiu-său. Cum vorbește, are cuvinte potrivite pentru inima fiecăruia și nu poți să nu-l crezi. Tot satul îl ascultă. Și ăsta e Țeniu, fiul ei. Se apleacă și-și

șterse lacrimile. Bătrînul o împunse cu cotul și tuși înfundat.

— Au rămas cincizeci de case, continuă Ștefan; dacă nu vor să ne ajute, dacă nu-i putem convinge — dar eu cred că putem — ne-om descurca singuri. Propun ca mîine toți cei care nu se duc la cîmp să vină să săpăm gropile, să punem stîlpi și să începem să întindem firele. De prășit, ați prășit, iar pentru cules e prea devreme. Eu o să-l ajut pe Rusi, o să ne întrecem. Dacă terminăm mai devreme, o să avem mai devreme curent în sat. De ce s-așteptăm tehnicieni de la oraș? Ei au foarte mult de lucru. Trebuie să meargă în nenumărate sate. Ce ziceți? Am dreptate?

— Ai... strigară vreo zece inși.

— Să mergem, n-avem multă treabă la cîmp.

— Cine vrea să vină mîine, să se înscrie acuma. Liubku scoase o foaie.

— Inscrie-mă pe mine, săriră în primul rînd cîțiva tineri.

— Vino și tu, se îndemnau unii.

— Scrie-mă și pe mine, se ridică moș Dimităr.

Ștefan se uită la tată-său și-i zîmbi.

— O să-mi pun singur stîlpul, nu vreau să mă ajute nimeni! se ridică bai Pencio. Și banii-i depun tot mîine.

— Ți-a venit mintea la cap — strigă moș Peni — dar nimeni nu-l luă în seamă.

S-au întors noaptea tîrziu. Ștefan mergea cu un grup de tineri. Înainte grăbeau cei vîrstnici.

— Da' bun comandant e fecioru-tău! Cum a început să vorbească, gata... Babo, ai auzit cum vorbea? Te ungea la inimă, nu alta!

Baba Elena nu zise nimic. Îl vedea mereu pe Ștefan, în picioare, în fața oamenilor, tăcuți, ascultîndu-i cuvintele. Steaua din piept strălucea în întuneric, ca și cînd ar fi fost vie.

— Dacă a scos-o la capăt cu Pencio, o să iasă ceva din treaba asta! spuse bătrînul și rîse mulțumit.

Intrară în casă, vorbiră despre ce aveau de făcut a doua zi (cu Ștefan mai veniseră și alții, să-și împartă ulițele) și se culcară.

Baba Elena închise ochii, dar n-o prinse somnul. Îi văzu pe cei patru copii ai ei morți de timpuriu, Nikolina, Hristo, Petăr și Ilia. Fețele lor se șterseră, se pierdură în întuneric și înaintea ei stătea Teniu cu haina lui taică-său, cu mînecile suflecate, slăbuț, ținînd-o de poale. Cît a suferit săracu! Se temuse că n-o să trăiască, și el uite ce om s-a făcut?! Se născuse la șapte luni. Curățau fîntîna — ea scotea găleata plină de noroi greu, cînd a simțit o durere puternică în șale. După o oră l-a născut pe Teniu. L-au învelit cu piei, l-au pus lîngă cuptor și toți au crezut că după o lună, două va muri. Copilul era atît de slab, că nici nu i se auzea glasul, nici nu plîngea măcar. La doi ani a început să meargă. S-a întremat și s-a lungit ca un băie-

tan, subțirel. În fața ochilor bătrînei se perindau cele mai felurite imagini din viața lui Teniu: ba-l gonea cîinele lui Ignatov, ba se întorcea cu nasul julit, ba îi dădeau diplomă și învățătoarea îl lăuda în fața tuturor. Și uite, în astă-seară, tot satul l-a ascultat cum vorbește, a avut încredere în cuvîntul lui.

Dimineață bărbații plecară din zori. În casă rămase numai bătrîna. Cercetă din nou darurile, deschise geamantanul, se bucură de hainele noi, curate, ale fiului și-l închise la loc. Ar fi vrut să vorbească cu cineva, să se laude, dar nimeni nu se abătea pe la dînsa. Se întoarseră amîndoi pe la prînz, mîncară repede și iar plecară. În casă se făcu din nou tăcere, pustiu. Mătușa Elena se învîrti prin odăi, apoi se duse la grădină. Trebuia s-o ude, apoi fără îndoială că va găsi acolo vreo muiere căreia să-și poată deschide sufletul.

Zilele se scurseră repede. A doua zi Ștefan plecă la oraș ca să aducă unele materiale și se întoarse tîrziu, în timpul nopții. După aceea porni din nou prin sat. Firele străluceau în soare și zbîrnîiau ușor în vînt. Oamenii se însuflețiră. Începură să vorbească numai despre curent. Montau transformatorul; într-o lună satul avea să fie luminat.

Sîmbătă, Ștefan veni acasă mai devreme. Își dezbrăcă haina de lucru, se spălă, se îmbrăcă din nou cu hainele cele bune și ieși în ușă. Pe-

tuniile își deschideau floricelele și în micuțele ceşti roşii străluceau picături. Se uita la flori şi parcă se gîndea la ceva.

— Ce-i? Ai căzut pe gînduri? Bătrînul se aşeză lîngă el.

Ştefan nu-i răspunse.

— Să nu fi primit vreo scrisoare! se sperie baba Elena şi se aşeză şi ea.

— N-am primit nici o scrisoare, dar trebuie să plec.

— Cum o să pleci? se miră moş Dimităr. Dar după peşte cînd mergem?

— Mi s-a terminat concediul.

— Cum aşa? îşi plesni palmele a mirare bătrîna.

— Mîine se termină. Luni trebuie să fiu la lucru.

— N-o să pleci! O să rămîi încă o săptămînă. N-o să se oprească lucrul fără tine acolo. Nici n-am apucat să ne vedem ca lumea. Ai tot umblat prin sat. Ce-am înţeles noi?

Bătrînul trase adînc din ţigară şi-l privi supărat.

— Rămîi, maică, rămîi să te odihneşti. Treaba nu se mai termină niciodată. Mătuşii Elena nu-i venea a crede că Teniu va pleca. Parcă mai ieri a venit. Nici n-au vorbit. Nici nu l-au ospătat.

— Nu pot rămîne, şi-acolo m-aşteaptă destule...

— Noi nu-ţi dăm drumul, dar dacă asta ţi-i voia, du-te, se porni bătrînul. Dacă ţii cu tot dinadinsul, pleacă, dar să ştii că noi nu te lăsăm.

Ştefan căzu pe gînduri. O cută adîncă i se săpă între sprîncene.

— Trebuie să plec, începu el rar. Cînd am venit încoace, la uzină s-a primit o comandă. Trebuie să facem piese electrice şi maşini pentru o nouă uzină; la toamnă intră în funcţiune. Munca asta se face pentru prima oară în ţară la noi, iar brigada noastră s-a cam risipit: doi au plecat în armată, au venit alţii încă nepricepuţi. M-am dus la director şi i-am spus: „N-am să plec. Munca e de foarte mare răspundere pentru noi“. El l-a chemat pe secretarul organizaţiei de partid, au vorbit puţin şi mi-au spus: „Dacă n-ai fost în sat de-atîta vreme, dacă ai anunţat şi te aşteaptă, nu trebuie să-i minţi pe bătrîni. Ei sînt oameni în vîrsta. Aici sîntem o uzină întreagă. Se vor găsi oameni să ne ajute. Nu trebuiesc uitaţi părinţii. Du-te, dar numai aşa, pentru o săptămînă“. Au stăruit şi eu am venit. Şi ca să vorbesc deschis, mă gîndesc mereu acolo, la brigadă. Dacă vom întîrzia, vom fi întrecuţi. E adevărat, sînt oameni în uzină, dar...

Bătrînii ascultau cu capul plecat. Moş Dimităr trase de cîteva ori din ţigară, o călcă şi spuse îngrijorat:

— Şi dacă nu terminaţi la timp, o să te judece? Ai dreptate, noi nu ne pricepem la maşini, dar o să vă judece dacă nu terminaţi la timp?

Ştefan tăcu. Se încruntă, se întunecă.

— N-o să ajungă treaba la tribunal, noi n-o să ajungem niciodată la tribunal, dar e altceva. Trebuie să terminăm totul înainte de termen. Sînt ei oameni acolo, dar toți au treabă și munca fiecăruia e cu termen și de răspundere. Socot că e altceva dacă mă aflu și eu acolo...

Baba Elena se ridică greu, se frînse de mijloc de parcă ar fi fost bolnavă, se sprijini de perete și intră în casă. Cuprinse odaia cu privirea: icoana cu chipul șters al sfîntului Dumitru, masa pe care erau așezate darurile primite de la Ștefan, patul sculptat cu mere roșii la căpătîi. Și deodată porni repede spre ușă. Se opri, se întoarse, parc-ar fi vrut să-și amintească pentru ce intrase, apoi se așeză pe pat vlăguită, cu mîinile în poală. Va să zică Ștefan vrea să plece... A venit, n-a stat nici măcar o zi acasă și pleacă... Iar or să rămînă singuri. O să se umple casa de tăcere, or să asculte cum bate vîntul noaptea în crengile caisului, cum se trezește satul în zori, înainte de răsăritul soarelui; vor aștepta scrisorile lui, noutăți de la oraș, se vor bucura de succesele lui, dar el nu va mai fi cu dînșii, n-o să-i mai netezească decorațiile, n-o să-i mîngîie părul...

Ușa se deschise. Bătrînul intră în casă. Mătușa Elena își șterse cu colțul basmalei lacrimile și-l privi. Moș Dimităr stătea lîngă ușă, cu capul plecat, tăcînd. Apoi ridică fruntea și ochii li se întîlniră. Înțeleseră amîndoi: vor rămîne din nou singuri. Și deodată simțiră că, cu toate

certurile întîmplătoare, cu toate neînțelegerile mărunte, cu toată gîlceava, ei sînt atît de legați unul de celălalt, că s-au obișnuit atît de mult unul cu altul, încît se îngroziră la gîndul că unul din ei doi n-ar mai trăi. Ce-ar face celălalt, cum ar duce-o singur?

Ieșiră. Ștefan ședea pe scaun așa cum îl lăsaseră și desena cu bățul în țărînă niște figuri.

— Să fi rămas încă o zi-două, Teniu, începu din nou, fără curaj, moș Dimităr.

— Nu pot, tată.

— Scrie că ești bolnav. Să mergem după pește, după aia poți pleca.

— Nu-i pot minți. Doar ți-am spus că și acolo era o grămadă de treabă.

Baba Elena își strînse basmaua. Mîinile îi tremurau.

— Și să rămîi e bine, și să prinzi pește e bine, dar tu ești zbuciumat. Te frămînți cu gîndul. Ascultă-mă pe mine, Teniu, ascultă-ți mama. Noi sîntem oameni bătrîni. Ce ne mai trebuie? Ai venit, ne-am bucurat, am plîns. Pe tine te așteaptă lucrul. Nu te lua după tat-tu. El vrea să te învîrtești în jurul lui, să-ți laude caii. Dacă trebuie să pleci, du-te. Nouă ne ajunge că ai venit, că ne-ai cinstit, că nu ne-ai uitat. Dacă mai stai și duminică, tot aia e. Nu ne-am văzut oare? Se întoarse spre bătrîn: Du-te și caută o căruță de la gospodărie. Apoi se îndreptă către casă.

— De ce căruță? Gara e colea. Bagaj n-am. Geamantanul s-a golit. În cît timp ajung?

Ştefan se sculă şi privi cerul.

Soarele intrase într-un nour. Razele răzbăteau pe la margini, ca nişte mîini, pipăiau înălţimile bolţii. Un roşu aprins acoperea vîrfurile lui „Bogdan". Ştefan îi auzi pe bătrîni vorbind ceva, punîndu-i în geamantan daruri pentru copil, aşezînd caise în coşuleţ şi parcă îl cuprinse un dor. Oare face bine că pleacă ? Nu venise el să stea puţin la părinţi, să vorbească cu ei, să le împrăştie singurătatea ? Şi totuşi ceva îl trăgea către uzină. Ştia că bătrînii îl vor ierta. Inima de mamă iartă repede. Dar acolo în uzină îl aşteaptă noile maşini.

Îi sărută mîna mătuşii Elena. În ochii ei nu mai erau lacrimi. Il petrecu pînă la portiţă şi se opri lîngă bătrîn. Ştefan privi înapoi curtea şi căsuţa.

— Iartă-mă, tăicuţule, vă aşteptăm să veniţi pe la noi la oraş.

— Aşa am şi vorbit cu baba. N-avem multă treabă. O să-ţi fim oaspeţi măcar două săptămîni. Şi tu mai vino pe la noi chiar şi pentru o singură zi...

*

În casă se făcu tăcere. Doar ceasul cel nou adus de Ştefan ticăia mărunt. Orele se scurgeau. Bătrînii stăteau în odaie şi tăceau. Nu se priveau. Nu îndrăzneau să-şi spuie unul altuia nimic. Şi deodată se porni o ploaie, o ploaie repede de vară. Ferestrele se loviră şi zăngăniră.

— Închide geamurile, spuse bătrînul. Baba Elena nu-i răspunse, nu se ridică de pe pat, ca şi cum asta n-o privea pe dînsa. Bătrînul se duse şi le închise cu încetineală.

— La ce te gîndeşti, babo ?

— Dacă-l udă ? Poate să-l prindă ploaia pe drum şi n-are haină să se apere.

Tăcură amîndoi. Fiecare socotea în sinea lui : „N-o să-l prindă ploaia pe drum. N-o să-l ude" Şi se bucurau. Gîndul acesta îi încălzea şi li se linişti inima.

O CHESTIUNE DE FAMILIE

1

În timp ce prășitorii rămași în urmă dădeau zor să-și termine rîndurile, cei care sfîrșiseră își dezlegau traistele și se așezau roată cu ele alături; rupeau din pitele mari, albe și pocăneau cu lingurile. Veneta zăbovea. Trebuia să împartă rîndurile celor codași. Mergea agale, nu-i venea să se grăbească. Nici de mîncare nu-i prea ardea. Se ciondănise de dimineață cu Serafim. Văzînd cum trăgea brazdele cu cultivatorul printre rîndurile de porumb, îl muștrului de cîteva ori că lucrează prea la suprafață, cînd ar trebui să ajungă la pămînt reavăn și să învăluie bine rădăcina în țărînă. Îi arătase cum ară Ivan, dar Serafim se făcuse că n-o aude. O singură dată se răstise la ea:

— Tu mă înveți? Cînd ai mai arat tu ca să știi cum se ară? Ce, pentru prima oară mușuroiesc eu porumbul? Apoi, pune-o pe femeie să comande, că o să-ți găsească o mie de cusururi! Să mă uit cică la Pițigoi cum ară!... Uită-te tu, ce să mă uit eu? Pe front, nici ranița nu era în stare să și-o strîngă, iar acum să-mi arate el mie cum să ar!...

Serafim stătea în picioare lîngă car și-o aștepta să se întoarcă. Ceilalți se așezară toți prin preajma lui: Dona Gîndaca împărțea plăcinta; mai încolo caracuda Karasaceanilor zdrăngănea vesel cu lingura și ciorba de pui din cele două strachini se termină într-o clipită. Boika, femeia lui Kîrstea, mai turnă de vreo două ori. Ciorba gîlgîi îmbietor din gîtul strîmt al ulcelei și Serafim înghiți în sec. Îl chinuia foamea. Oamenii așezați în jur îl scoteau din sărite cu molfăiala lor zgomotoasă. Erau grupuri mari de prieteni și neamuri, care-și întindeau unii altora din mîncarea lor, se pofteau și vorbeau cu gura plină. De bună seamă că-i lăudau bucatele. Serafim îl văzu pe Ștefan Babaciul rozînd o aripă de găină și-și întoarse privirea stingherit...

„Așa a fost, și-așa o să rămînă, se gîndi el. Mereu singur, mereu singur! Mare lucru — a tăiat un pui și nu s-a așezat să-l mănînce cu alții, ca oamenii! Să nu-i ia careva vreun copan! Ei, parcă ceilalți au rămas numai la copanul lui! îl mustra el în gînd pe Ștefan, cu privirea ațintită spre deal la tarlaua unde se

vedea basmaua pestriță a Venetei. În sfîrșit ajunse și ea lîngă car și începu să trebăluiască pe sub pom.

— Codește-te, codește-te! strigă supărat Serafim. Oamenii au și uitat de cînd au mîncat, și noi nici n-am început măcar. Ori noi la urmă, că, mă rog, tu ești brigadieră, om mare!

— Vin acu, nu crăpi de foame, n-ai grijă, îi întoarse ea vorba, supărată. Ai atîrnat traista prea sus și nu pot s-o ajung. Luă o sapă și desprinse cu grijă traista din pom. Uite, acușica ne așezăm și noi!

Se făcu liniște. Ceilalți ridicaseră capetele. Un copil scînci: „Mai vreau plăcintă, mamă!“ „Taci!“ îi șopti mamă-sa și se făcu din nou liniște.

— Îți dau eu un „acușica“ de vezi stele verzi! strigă aprins Serafim. Îți dau eu un „acușica“ să mă ții minte!

Veneta dezlegă traista, scoase brînza, o ulcică, două-trei cepe. Turnă iaurt în strachină, căinîndu-se:

— Dacă știam că ești așa flămînd, îți spuneam unde e traista, ca să nu mă mai aștepți.

Își îndoi piciorul, se așeză greoi și-l chemă vesel făcîndu-i semn cu mîna.

— E, hai, vino, că parcă erai flămînd!

— Ce, iar brînză? Iar brînză și lapte, a? se înfurie Serafim. Oamenii mănîncă ciorbă, plăcintă... iar noi tot brînză și lapte. Firește, dacă nu vii devreme seara, să mai gătești și tu ca toate celelalte muieri, și-mi umbli toată noaptea... Bărbată-tu n-are decît să mănînce brînză și lapte, ca un copil de țîță.

Veneta prinse o pîlpîire rea în ochii lui și-i zîmbi cu obidă.

— Ei, mare lucru! lapte, brînză, lapte, brînză... Altădată n-aveai nici papară cu oțet, și-acuma ți s-a scîrbit și cu laptele!

Serafim se urni cu pași mari către dînsa. Ea îi văzu picioarele groase înfășurate în obiele prăfuite, pantalonii roși la genunchi; văzu cum sfarămă sub călcătură bulgării mici de pămînt și nu îndrăzni să-l privească în față. Înțelese că se va întîmpla ceva rău.

— N-aveam, a? strigă el și izbi brînza cu piciorul. Brînza se fărîmiță. O firimitură se rostogoli în brazdă, o picătură de zer se prelinse și fu sorbită de țărînă.

Serafim dădu să ridice ulcica — s-o spargă — dar simți degetele puternice ale nevesti-si prinzîndu-l de mînă. Ochii li se întîlniră. Privirea Venetei era rece, străină, buzele-i tremurau abia stăpînindu-și plînsul. Pe Serafim privirea ei îl înverșună. „O să te frîng eu. O să te frîng! O să te înmoi!“ mormăi el și-și repezi dreapta îndărăt.

Lovitura căzu greu, cu zgomot. Femeile țipară. Surd, în semn de dezaprobare, mormăiră și bărbații. Veneta stătea în fața lui, mută, cu fața înroșită de lovitură și-l privea cu dispreț.

— Serafime! strigă Boika și se repezi spre el. Uscati-s-ar mîna asta de bărbat că o ridici asu-

pra unei femei. Ce ai cu nevastă-ta, mă, nenorocitule? Îţi spală cămăşile soioase, îţi cată de casă, îţi face copii, se omoară pe cîmp toată ziulica, îndrumă oamenii! Altădată tot bunătăţuri îţi aducea mă-ta la cîmp?...

Se apropiase de dînsul şi strigînd răguşit îl înboldea cu pumnii în piept. Voia să-l împingă cît mai departe de Veneta. Ştia ea, Boika, cum doare mîna grea a bărbatului, cunoştea ruşinea, umilirea în faţa oamenilor...

Pe vremuri bărbată-său o bătea în fiecare zi. Cum îl rodea cîte ceva — venea şi-şi vărsa necazul pe nevastă-sa. Acuma, cînd Serafim dădu în Veneta, atîta o duru, de parcă pe dînsa ar fi lovit-o, pe dînsa ar fi umilit-o. Şi pentru ce, mă rog, pentru o strachină de mîncare? Înţelegea ea ce era mai greu acuma pentru Veneta: niciodată n-o să se mai poată lăuda faţă de ceilalţi că are o casă ca lumea, că se înţelege cu bărbatul! Şi cît ar fi vrut ea ca fiecare femeie să-i jinduiască viaţa fericită, plină de bucurie, din casă!

Serafim înţelese că a greşit lovindu-şi nevasta. Femeile îl săgetau duşmănos, cu răutate. Bărbaţii fumau, aşezaţi pe oiştea carelor, şi clătinau din cap. Veneta stătea între muieri cu buzele strînse. Se uita ţintă la el, dar parcă nu-l vedea. Serafim îşi plecă fruntea şi-şi pironi privirea în pămînt. Pe vîrful opincii îi rămăsese cîrpuliţa albă şi curată cu care fusese învelită brînza. O călcă cu piciorul, o frecă de ţărînă şi se întoarse spre car. Luă sapa şi porni în sus, spre rînduri. N-avea chef de odihnă. Îl apăsa o mare greutate: voia să sape, să sape şi apoi, sleit de puteri, să se trîntească la pămînt.

— Te-ai pornit la muncă, a? Nu ştii numai să-ţi baţi nevasta, mai ştii şi să munceşti? Uitaţi-vă la el, uitaţi-vă ce mai bărbat vrednic! strigă Boika în urma lui.

Serafim se întoarse şi înfipse sapa în pămînt cu toate puterile. Coada de lemn îi pîrîi în mîini şi se rupse. Dădu s-o arunce în Boika, dar văzu femeile înfricoşate strînse în jurul ei şi nu îndrăzni. O împlîntă din nou în ţărînă şi răsucindu-se, o luă spre sat.

Departe undeva fluieră un tren şi dogoarea uşoară tremură sub puterea şuieratului. Grîul înalt, de un verde închis, foşnea pe lîngă drum şi se legăna molcom cît ţinea tarlaua. Era linişte, linişte deplină. Împrejur, de o parte şi alta a drumului, numai grîu, grîu şi iar grîu! Ostenit şi somnoros se auzea un pitpalac. Cosaşii foşneau şi zgomotul lor făcea tăcerea şi mai apăsătoare. Drumul pustiu şi prăfuit se pierdea departe în zare. Serafim îşi tîrîia obosit picioarele şi se gîndea la cele întîmplate. „De bună seamă că n-a plîns de faţă cu celelalte femei, nu rabdă ea să-i vadă străinii lacrimile!" şi răutatea îi năpădi sufletul, sufocîndu-l. Îşi închipui faţa galbenă, lipsită de sînge a nevestei-si, urma roşie lăsată de palmă pe obrazul ei, basmaua sucită

într-o parte de lovitură, ochii ei uscaţi privindu-l rece, înspăimîntător... I se părea că privirea aceea îl ajunge din urmă şi iuţi paşii. Gîndurile i se întorceau mereu la tarla... Toţi s-au întins să se odihnească, numai ea nu doarme. Uite, se strecoară în jos către fîntîna lui Konov, se uită împrejur şi se ascunde după ghizduri. Se culcă la pămînt şi plînge, smulgînd iarba cu mîna (tot aşa a plîns şi atunci cînd i-a rupt cartea), apoi îşi şterge cu basmaua lacrimile, ca să nu bănuiască nimeni c-a plîns şi se întoarce la ceilalţi. Strigă tare, îi scoală din somn şi iar începe lucrul. Şi nimeni nu va bănui unde a fost pînă atunci, ce a făcut!... Asta îl înrăia cel mai mult pe Serafim. Ar fi vrut ca ea să plîngă în faţa tuturor, s-o liniştească oamenii şi s-o compătimească, dar nici nu a oftat măcar... „O să te înmoi tu, o să te înmoi! Am să-ţi înfrîng eu încăpăţînarea! Ai să te tîrăşti la picioarele mele şi ai să mi te uiţi drept în ochi!" o ameninţă el în gînd, mergînd tot mai repede.

Drumul cobora şi satul îi răsări fără veste în faţă, pe coastă. Acoperişurile roşii ale caselor parcă ardeau în arşiţă. Pomii, cu frunzele prăfuite, pleoştite, stăteau ţepeni pe lîngă drum, opăriţi parcă de căldură. Jur împrejur nu se vedea ţipenie de om. Zăpuşeala grea şi arzătoare se lăsase peste case şi curţi şi-i alungase pe toţi la umbră. Serafim deschise cu grijă portiţa grădiniţei, se îndreptă spre casă, dar se opri în faţa uşii. Mamă-sa dormea. Ferestrele erau deschise

şi perdelele trase. Chibzui puţin, puse mîna pe clanţă, vru să deschidă uşa, dar se răzgîndi şi se aşeză pe prag. Nu voia s-o trezească pe mamă-sa; l-ar fi întrebat de ce s-a întors şi n-ar fi ştiut ce minciună să scornească. Nu putea să-i spună că s-a certat cu Veneta. Mamă-sa era de partea ei: o să-l dojenească, o să înceapă să plîngă, să-i îndruge că seamănă cu tată-su...

— Mu-u-u! auzi în spatele său. Tresări şi se întoarse speriat.

Era Ţaciko. Avea în mînă o tulpină de floarea soarelui cu cîteva beţişoare înfipte în ea. Văzîndu-l pe tată-său, se căzni să mugească şi mai gros ca să-l bage în sperieţi.

— Mu-u! Mu-u!

Lui Serafim îi sări ţandăra. Băiatul îl speriase, aşa că îşi pierdu cumpătul.

— Ce-i asta? întrebă el aspru.

— Bou! răspunse copilul şi ochişorii îi scînteiară de bucurie.

— Bou, ha?

— Nea Petko mi l-a făcut! începu să flecărească puştiul. A făcut şi o moară de apă la vad şi acum îi dă drumul. Mie mi-a făcut un bou! Astea sînt coarnele! Asta-i coada!

— Îţi dau eu ţie bou şi moară de apă! se stropşi Serafim. Ia uite la picioarele tale! Numai noroi! Unde ai fost? Unde ţi-e şapca? Abia ţi-am cumpărat-o din tîrg. Dacă ai pierdut-o, vai de capul tău!

Băiatul tresări şi se trase lîngă perete, uitîndu-se la tată-său printre gene.

„A, va să zică şi tu mă priveşti ca maică-ta!“ se gîndi Serafim şi îi trase una după ceafă.

— Du-te înăuntru, prostule! Intră în casă şi pînă desearǎ să nu mai ieşi, că-ţi rup urechile! Ai înţeles?

Ţaciko începu să ţipe în gura mare şi o luă la fugă spre portiţă. Uşa se izbi de perete şi în prag se ivi bătrîna.

— Ţaciko-o-o! Ţaciko-o-o! strigă ea, încercînd să se dumirească de unde vine glasul. Cînd îşi văzu nepoţelul, se mai linişti puţin. Vino, mamă, vino, copilule! Cin' te bate? Cin' te bate? a?... Pe unde umbli, puiule, de nu te mai întorci acasă toată ziulica?

Băiatul fugi la ea şi o apucă de poală.

— El!... M-a bătut!...

Baba Maria stătea în uşă cu basmaua căzută pe ochi, cu faţa somnoroasă încă. Ţesătura pernei îi lăsase urme pe obraz. Clipi de cîteva ori în lumina soarelui, îşi miji ochii şi-l zări pe Serafim.

— Tu eşti, Vincio?... Am aţipit niţel aşteptîndu-l pe Ţaciko şi numai ce-l aud că plînge! Nu l-o fi luat la bătaie careva? mi-am zis; oare nu l-a fugărit cîinele Ţonei?... Vai, cum m-am speriat! De ce te-ai întors?

— Ca să te văd cum tragi la aghioase! Să te văd cum grijeşti de copil, cum vezi de el! se

răsti Serafim şi arătă spre băiat. Uite!, a adunat tot noroiul din luncă! şi dumneata dormi...

Bătrîna ştia bine că Serafim venise după treburi, nu ca să vadă cum îngrijeşte ea de copil, dar tăcu, simţindu-se vinovată. Avea dreptate. Ţaciko se mînjise de noroi pînă la urechi. Îi trase şi ea una după ceafă şi, aplecîndu-se să-i scoată opincuţele, îl certă cu duioşie:

— Unde mi-ai umblat, mamă? Unde ai umblat de te-ai umplut de noroi, că, uite, tat-tău ne bate acuşi pe amîndoi?...

Puştiul suspina şi se uita la jucăria pe care tatăl său i-o călcase în picioare. Ce frumoasă fusese! Ce coarne avea boul! Coarne de ghimpi!... Petko îi cioplise botişorul cu un briceag! Şi căpăstru îi făcuse!

„Ia te uită, diavolul! Şi ăsta-i mîndru, seamănă cu mă-sa! îşi zicea Serafim ieşind binişor din grădiniţă ca să se ducă în spatele casei. Şi el e încăpăţînat. Şi lui o să-i vină chef într-o bună zi să-mi comande!“

Se opri la umbră. Căldura zilei îl moleşea, îl îmbia la somn. Se uită împrejur şi se urcă repede pe scara şurii. Se culcă în lucerna uscată, mai aruncă o privire să vadă dacă nu l-a zărit cumva mamă-sa şi răsuflă uşurat. În faţa ochilor începu să i se învîrtească chipul Venetei, faţa furioasă a Boikăi, jucăria lui Ţaciko. Undeva se auzi cîntatul unui cocoş, fîlfîit de aripi, apoi se făcu linişte. Îl cuprinse somnul.

Visă un vis groaznic. Se făcea că era pe front.

Se tîrîia cu Vasil Gheorghiev din satul Gloghiuka-Popovska, căutînd să încercuiască o mitralieră. De unde ieşise Vasil? „Parcă te-au ucis?“ îl întrebă Serafim. „Taci, şi pe tine or să te omoare!“ îi răspunse răstit Vasil şi-l privi, ca şi nevastă-sa, rece, cu ură. Amîndoi se tîrîră timp îndelungat. Într-o vîlcea îl găsiră pe Ivan Piţigoi, furierul. Îşi strîngea raniţa şi se chinuia să-şi atîrne casca de cureluşă... Deodată mitraliera deschise foc asupra lor — fuseseră descoperiţi. Se întoarse — Vasil şi Ivan nu mai erau. Se uită — primprejur era pustiu, n-avea unde să se ascundă. Gloanţele zburau pe aproape, îi loveau casca. Undeva răbufni o bombă! Ridică capul. Deasupra lui stătea aplecat Ivan. Se sprijinea în apărătoarea de foc a unei mitraliere „MG“ ca un cioban în bîtă şi rîdea. Serafim se ridică, dădu să-l lovească peste obraz, dar nimeri în cască. Mîna îi amorţi din pricina loviturii şi ţipă...

Se deşteptă. Ajunsese lîngă perete cu capul în jos şi fără îndoială că în vis se lovise de leţurile din faţă, pentru că îl durea mîna şi arătătorul îi era însîngerat. Mirosul greu al lucernei şi căldura înăbuşitoare îl moleşiseră. Se trase iar la culcuşul de mai înainte şi închise ochii. Îi era somn. Deodată tresări — jos vorbea cineva despre dînsul.

— A venit pe la prînz şi a plecat iar la cîmp. Cînd o să se întoarcă, o să-l trimit. Îi spun eu, cum să uit? Nu te teme! Vorbea mamă-sa cu cineva.

— Trimite-l degrabă! Spune-i că-l cheamă preşedintele pentru ceva foarte important. Să nu-l caut a doua oară, că ştii cum e Sandiu. Dacă Serafim nu vine, o să mă ia pe mine în primire: scoate-l din pămînt, din iarbă verde şi trimite-l. Vezi că sînt şi eu bătrîn!...

Era moş Dimităr, curier la cancelaria gospodăriei. Serafim se ridică într-un cot şi se uită în curte. Nu zări nimic. Cei doi vorbeau în faţa casei şi nu putea desluşi faţa bătrînului. Moş Dimităr, învîrtindu-se mereu prin birouri, ştia întotdeauna pentru ce sînt chemaţi oamenii la preşedinte, nu spunea însă nimic, niciodată: dacă era de bine, zîmbea şi lovea cu cîrja în pămînt, iar dacă era de rău, se lăsa greu şi-şi mîngîia mustaţa uitîndu-se pe sub sprîncene.

„De ce mă cheamă oare?“ se întrebă Serafim şi parcă văzu faţa aspră a preşedintelui, cu semnul acela pe frunte, care-i sălta uşor sprînceana stîngă în sus. De cîte ori îl privea, i se părea că are să-i spună vorbe aspre, tăioase. „O fi aflat întîmplarea de azi? Nu cred că mă cheamă din pricina asta! E nevasta mea; dacă vreau, pot s-o şi omor în bătaie. Petăr Lingură de cîte ori nu şi-a bătut nevasta şi nu i-a zis nimeni nimic!... Nu de asta mă cheamă, trebuie să fie vorba de altceva. Ei, om vedea.“

Soarele scăpătase şi în lumina albastră a zilei dogorîtoare pomii păreau mari şi negri.

— Ţaciko-o-o! striga baba Maria în sus, pe uliţă.

Serafim ieşi din şură şi, uitîndu-se împrejur, porni degrabă spre cancelaria gospodăriei.

2

Cancelaria era plină de oameni. Veniseră ciobanii de la stînele de sus. Se vede că cereau urlulală ori că se plîngeau iar de brigadier, pentru că stăteau zbîrliţi în jurul mesei şi vorbeau tare. Cînd îl văzură intrînd, tăcură toţi, nimeni nu-i răspunse la salut.

Începură apoi să iasă din cameră unul cîte unul. Preşedintele Sandiu, cum îi spuneau colectiviştii, răsfoia tăcut nişte hîrtii. Se făcuse linişte. Se auzeau numai fîşîitul hîrtiilor şi ţăcănitul maşinii de scris din camera vecină. După ce ieşiră toţi, Sandiu ridică privirile, se uită lung la Serafim şi-l întrebă cu voce înceată:

— Azi în brigada voastră s-a întîmplat ceva neplăcut, se pare?...

— Nu s-a întîmplat nimic, i-o tăie Serafim.

— Cum, nimic? Să-ţi baţi nevasta nu-i nimic? Veneta nu e numai nevastă-ta, e brigadiera primei brigăzi de cîmp!

— Cum să nu fie nevastă-mea? Doar n-o fi a ta? se oţărî Serafim. Ştia că Alexandăr umblase cîndva după nevastă-sa, că o iubise. Ea se măritase însă cu dînsul şi socoti că n-ar fi rău să i-o amintească.

Alexandăr se îmbujoră uşor şi începu să bată cu degetele în masă.

— Că e a ta, e a ta, dar mai e şi brigadieră în gospodărie. Nu se poate aşa, ca oricine are chef — fie chiar şi bărbată-său — s-o bată, s-o jignească, să-i sape autoritatea. Dar despre asta o să vorbim la prima adunare; acum te-am chemat să-ţi spun că mîine trebuie să-i ceri iertare în faţa întregii brigăzi. Cred că înţelegi şi singur care-i situaţia ei. Pentru fapta ta ai să răspunzi mai tîrziu în faţa adunării, faţă de toţi.

— De asta m-ai chemat? Serafim îl măsură din ochi cu răutate şi zîmbi cu înţeles. N-am de ce să-mi cer iertare, n-am ce să-i spun. N-ai dreptul să te amesteci în casa mea! Auzi?! Nimeni n-are dreptul să se amestece în casa mea! Ea vede de treburile voastre, iar casa o mănîncă cîinii. De aia am bătut-o şi am s-o mai bat, ba pot s-o şi omor. Tu eşti preşedinte, nu eşti avocatul nevesti-mi. Dacă aş fi bătut-o pe nevastă-ta — mai zic! Dar am bătut-o pe a mea!...

— Numai că nu ştiu cum o să te arăţi mîine la lucru. Cei din brigadă nu vor să te mai primească printre ei. Ce zici de asta, ai? Îţi respectă nevasta, au pus o vorbă pentru ea. Preşedintele se sculă şi privi pe fereastră. Dacă ţi-ai fi cerut iertare, ar fi fost altceva. Nu aş fi căutat să te scot cu faţa curată, să te apăr, dar i-aş fi făcut să uite. În sfîrşit, rămîne să hotărăşti singur. Cred că ar fi mai bine să te duci la grădină.

Stoiko cere ajutor. Nu-i nici acolo ușor, poate că
are să-ți fie chiar mai greu. Chibzuiește bine!
Gîndește-te.
— Las' că nu mă sperii tu pe mine! se repezi
Serafim la președinte. Nu mă sperii eu atît de
ușor! Doar am făcut războiul; de patru ori am
fost rănit! Nu mă sperii eu! O să-mi caut de lu-
cru în altă parte. Că se găsește cît vrei! Numai
să te țină puterile!
Sandu se întoarse, vru să mai spună ceva, dar
se auzi bătînd în ușă și intrară doi din brigada
viticolă, care se plînseră că Ștefan Macikin nu le
dă vermorele de stropit și cerură încuviințarea să
împrumute cisterna sfatului ca să subțieze soluția.
Președintele făcu un semn cu capul către Serafim
și spuse:
— Bine, de mîine începi să lucrezi la grădină;
în privința celorlalte rămîne să hotărască adu-
narea!...
...Și așa Serafim ajunse grădinar. Își cumpără
undiță, își luă pușca și se duse la coliba de lîngă
rîu. Prindea pește, împușca rațe, alerga cu sapa
pe la cotituri de astupa canalul, aduna roșiile și
încărca în căruțe varza timpurie.
Munca la grădină i se păru plăcută și ușoară,
dar cu timpul începu să-l chinuiască un gînd. So-
cotea că e o treabă de muiere, nu pentru un băr-
bat ca el. Înainte arunca o zi întreagă snopi în
batoză fără să obosească, iar seara se simțea
parcă și mai vioi și mai puternic. Împingea sin-
gur care pline de nisip, cînd boii se poticneau

pe malul abrupt al rîului. Acum se lăsa pe vine lîngă răzoare ca o băbuță, smulgea iarba, prășea cu o săpăligă cît o teslă, rupea ardeii iuți și obosea mai dihai ca altădată. De cîte ori nu înjura că a venit la grădină, că n-a rămas în brigadă, dar vezi că acolo trebuia să se plece în fața nevestei-si, adunarea hotărîse chiar să fie și amendat. Toți țineau cu dînsa și s-ar fi făcut de rîs dacă s-ar fi întors. Era sigur că ea o să vină într-o bună zi să-l roage cu lacrimi în ochi să se înapoieze, că pînă la urmă o să se căiască. Doar e bărbatul ei: cum de nu înțelege că nu poate să facă ce vrea, ci numai cum spune el?! L-a întrebat cînd s-a învoit să fie brigadier? Nu l-a întrebat! Și trebuia să-l întrebe, să-i ceară încuviințarea. Dacă Veneta nu s-ar fi învoit, l-ar fi ales pe el în locul lui Lambi. Serafim se bucurase la început, cînd s-a împotrivit și n-a vrut să primească brigada — era o muncă peste puterile ei! Dar cînd au început s-o lămurească și i-au spus c-or s-o ajute, ea, fără să-l fi întrebat măcar din ochi, s-a învoit. Au bătut cu toți din palme, au ridicat mîinile, au ales-o. După aceea a auzit numai lucruri bune despre munca ei, dar nu s-a bucurat, dimpotrivă suferea de fiecare dată. El n-o să ajungă prea repede brigadier. Și, doamne, cum ar fi vrut să stea seara cu președintele în ședință, să vie oamenii la el pentru sfat...

Înșiră pe o nuielușă de salcie peștele prins de dimineață, puse coșurile în car și porni spre

colibă. In iarba întunecată se vedeau urmele negre ale paşilor lui, iar firele călcate se ridicau încet spre soare. Totul dormea încă — şi rîul, şi pădurea, şi cîmpia. În colibă sforăiau Stoiko şi Ţeţo. Serafim lăsă coşurile lîngă lădiţe, intră după cuţit şi-i trezi cu zăngănitul căldăruşei. Se aşeză apoi afară pe buturugă lîngă vatra stinsă şi începu să cureţe peştele. Înăuntru începu vorba :

— Va să zică nu vrei să citeşti, ai ? Cartea asta-i scrisă de un profesor anume pentru grădinari. O viaţă întreagă s-a ţinut omul de asta. Citeşte-o şi ai să vezi cîte ai de învăţat ! Dacă scoatem acuma cîte două tone de roşii la deseatină, mai tîrziu putem scoate şi douăzeci. Aici scrie că s-a ajuns chiar la treizeci de tone. Toţi încercau să-l lămurească pe Stoiko Berata.

— Treizeci ?... Eu de treizeci de ani fac grădinărie şi ştiu ce se poate şi ce nu se poate. Tu cînd o să te faci grădinar, poţi să te ţii după carte. Via nu vrea rugăciune, băiete, vrea sapă! Ardeiul cere apă ! Nu mă învăţa tu pe mine, vezi-ţi mai bine de motor, că ieri parcă iar scîrţiia ! mormăi Stoiko.

— Eu îmi văd de motor, n-ai grijă ! Seara încetează să funcţioneze, pentru că îl opresc eu, nu fiindcă-i defect, înţelegi ? se supără Ţeţo. În privinţa învăţăturii, să mă ierţi, bai Stoiko, dar n-ai dreptate. Cu poveştile astea ale tale, dai apă la moara duşmanului !...

— Ascultă, măi băiete ! îşi ridică glasul Berata. Cîţi ani ai ?... Optsprezece. Ce ai văzut tu ? ce ştii ? Ce-i tot dai cu învăţaţii ? Nu ştiu învăţaţii nimic ! Mai demult mi s-a îmbolnăvit calul. I-a făcut doctorul injecţii, i-a dat pilule, i-a turnat doctorie în gură — nu i-a trecut, era să moară. L-am dus la Letniţa la unchi-tu, la bai Moncea. Cum l-a văzut, a şi priceput. „A răcit — zice — dă-l încoa să-l frec bine cu fîn şi rachiu." L-am învelit şi pînă să tragem o duşcă, i-a trecut. L-am înhămat, şi drept acasă. După aia opt ani de zile mi-am făcut treburile cu el. L-am vîndut la Izgrev şi trăieşte şi acuma. Tu o să mă înveţi pe mine ? Citeşti cărţi, te crezi deştept. Învăţaţii născocesc tot felul de basme, iau banii oamenilor şi caută pe urmă proşti ca tine ca să le citească. Pe vremuri „Balgarski zahar" — fabrică, de ! — a adus în sat scriitori ca să ne citească. Veniseră cu automobilele. Ce mai blănuri aveau femeile lor la gît ! O scriitoare de asta ne-a citit cum un cîine a furat un pui şi l-a dus la o babă. Era săracă şi n-avea, chipurile, ce mînca de dulce. I s-a muiat cîinelui inima şi i l-a dus să mănînce şi ea de dulce după postul brînzei. „Domnişoară — strig eu — cîinele, dacă a găsit un pui, se trage după grămadă şi-l înghite. Nu-l dă nimănui !" „Nu înţelegi, unchiule ! îmi spune ea. Cîinii au şi ei suflet, îi înţeleg pe cei săraci mai mult decît oamenii, pentru că noi sîntem lupi unul faţă de celălalt !..." Se poate ca un cîine să găsească un pui

și să nu-l mănînce, te întreb eu? Taci! Și știința și învățații mint!...

Țeţo se supără iar:

— Cine a inventat aeroplanul, mașinile? Crezi că oameni ca mine ori ca tine au luat și au pus rotiță lîngă rotiță de a ieșit pînă la urmă avionul cu reacție? Trebuie știință pentru asta, frate! Ia spune, roșii ca astea, pline de rod, vedeai altădată prin grădini? N-ai născocit tu astfel de lucruri. Le-au născocit învățații!...

— Așa sînt roșiile astea! îl întrerupse Stoiko. Așa e soiul lor. Roșiile sînt și ele de mai multe feluri: mai mari și mai mici. După cum au apă. Unele rodesc din belșug, altele de loc. Apa e totul.

Tăcură amîndoi.

— Ia stai! începu iar Țeţo. Nu te-ai întrebat de ce grîul brigăzii Venetei e mai mare și mai des și are spicul de o palmă, iar al celorlalți e mai slăbuț? Măcar că al lor e semănat pe loc mai bun. Porumb ca al ei de ce nu se află altul pe tot cîmpul? De ce au semănat fasolea cu semănătoarea pe două rînduri dese? Ai văzut? Floare lîngă floare! Ei, spune?... Fiindcă ea citește cărți și învață din ele. Grăpează semănăturile, gunoiește — lucrează cu știință. Aseară, la adunare, au ales-o să stea la masă în rînd cu președintele și cu secretarul comitetului raional al partidului. Au trimis un om de la ziar să scrie despre dînsa. Acolo să fi fost tu, s-o fi auzit cum povestea despre munca ei, despre experiență!...

Serafim tuși, se sculă și intră în colibă. Ar fi vrut să-l întrebe pe Țeţo cum a fost adunarea din seara trecută și ce-a spus Veneta, dar nu îndrăzni. Nu-i era la îndemînă. O vorbise numai de rău față de ei și oamenii ar fi putut să creadă cine știe ce. Că o pizmuiește ori alte lucruri de felul acesta...

— Puneți-vă pe lucru, ce stați? se răsti el supărat. Ceapa trebuie săpată din nou, că a început să lege căpățîni și a năpădit-o buruiana! dacă nu terminăm într-o zi, două, facem muncă în zadar...

A umblat toată ziua ca un bezmetic. A prășit la repezeală, a tăiat firele de ceapă, a călcat straturile, a lăsat iarba pe canale. La prînz, cînd s-au adunat în colibă să mănînce, n-a schimbat o vorbă cu nimeni. Nici de ciorba lui Stoiko nu s-a atins. Și-a muiat un codru de pîine uscată, l-a presărat cu sare amestecată cu piper și a pornit spre rîu.

— Încotro, încotro? strigă Berata din urmă.

Serafim nu-i răspunse. Se opri, se răsuci vrînd parcă să se întoarcă, apoi o luă la deal. Stoiko se uită la Țeţo întrebător.

— Are el ce are, zise Țeţo. Așa-i felul lui, nu-l știi? Las' că se întoarce, nu se pierde în pădure.

Serafim mergea și se gîndea la nevastă-sa. Niciodată nu și-a închipuit că are să facă față muncilor în brigadă. Asta nu-i treabă de femeie, ci de om încercat ca el. Și iată, nu numai că nu se făcuse de rîs, dar ieșise prima pe gospodărie, ba

chiar şi pe raion. Poftim, ieri a stat la aceeaşi masă cu secretarul comitetului raional. A venit cineva de la gazetă să scrie despre ea. Dacă a ajuns la mare cinste şi i-a mers vestea, s-o mai gîndi oare la el?... Nu l-a uitat? Gîndul acesta îl chinuia mai mult decît orice. De cînd cu cearta, nu se mai văzuseră, nu-şi mai vorbiseră. El fugise chiar în aceeaşi seară la grădină. Mamă-sa îi trimitea pîine şi haine prin Ţeţo, dar nimeni de-acasă nu venise să-l vadă. Bătrîna era şi ea supărată pe fiu-său. Ţeţo îi aducea şi unele veşti, dar niciodată nu-i spusese că Veneta i-ar fi trimis o vorbă sau i-ar fi urat „multă sănătate". De bună seamă că nu-l mai iubeşte, l-a alungat din inima ei... Ori poate s-o fi dat în dragoste cu Sandiu. El încă-i holtei. Doar un gard le desparte ogrăzile şi poate trece noaptea foarte uşor. Dacă nu-i el acasă...

Gîndul acesta i se înfipse în inimă. „Am să mă duc acasă, în noaptea asta, am să mă duc acasă! hotărî el fără veste. Nu spun nimănui că m-am întors. Mă ascund în grădină şi veghez. Nu strică să ştiu cum stau lucrurile!..." Un crap mare sări deasupra apei şi plescăi aproape de mal. Serafim tresări, se uită speriat de parcă ar fi fost cineva pe aproape şi i-ar fi ghicit gîndurile, apoi se uită la apă. Pe faţa netedă şi liniştită se fugăreau cercuri largi şi se spărgeau de rădăcini. Băgă de seamă că s-a îndepărtat de colibă şi a ajuns la pod. Trebuia să se întoarcă.

Ţeţo stătea în faţa colibei la umbră şi citea, Stoiko dormea înăuntru şi sforăia tare pe nas; din uşă i se vedeau picioarele desculţe, pline de noroi.

— De ce nu te-ai culcat? întrebă Serafim şi se aşeză lîngă Ţeţo.

Ţeţo îşi vedea mai departe de citit. Nu-i răspunse. Din timp în timp sublinia ceva cu creionul, se oprea, se gîndea şi iar se cufunda în citit.

— Ce citeşti? întrebă Serafim.

— Mecanică!

Cartea n-avea titlu, primele zece pagini erau rupte, dar Ţeţo îi zisese mecanică pentru a-l uimi pe Serafim.

— Ce-ţi trebuie ţie mecanica asta? se apropie el curios. Ce sînt astea, desene?

— Desene pentru instalaţii de apă. N-o putem duce aşa mereu. Tu ştii cîtă apă se pierde pe canal pînă să ajungă la grădină? Pompa-i prea departe de mal! Trebuie făcută raţionalizarea! şi se uită cu ifos la Serafim.

— Fă-o! se învoi acesta. Numai că nu înţeleg ce folos ai avea. Mare lucru că se pierde apă! Doar e destulă, un rîu întreg!

— Fireşte, destulă! Dar timpul pierdut, dar benzina? Mîine grădina o să fie de o sută de deseatine şi avem numai o pompă. Cum o s-o udăm cînd pierdem atîta apă? Dar ţie nu la asta ţi-e gîndul! Nu priveşti înainte!

— Bine că priveşti tu şi pentru mine! dădu din mînă Serafim. Îl lăsă pe Ţeţo să citească şi

se culcă în celălalt pat. Nu-l prindea de loc somnul. Se gîndea cum ar face să se ducă acasă așa încît să nu prindă nimeni de veste; unde ar fi mai bine să se pitească pentru a vedea și casa lor și gardul lui Sandiu. Se sculă, își luă pușca, înșfăcă satîrul și ieși.

— Mă duc să termin de tăiat varza. Dacă vine căruța din sat, nu vă rămîne decît să încărcați. Eu am să dau o raită prin pădure, să văd de nu împușc ceva. Un uliu se învîrtea pe sus — trebuie să aibă cuibul prin apropiere. Femeile din sat se plîng mereu de el. Ia și cloștile, nu numai puii.

— Du-te, murmură Țeto și iar se cufundă în citit.

Serafim lucra repede, cu înverșunare. Tăia dintr-o lovitură varza și o arunca în grămadă cu mîna stîngă. Îi plăcea să taie. Era altceva decît să prășești și să plivești. În curînd se vedeau albind printre straturi două grămezi. Erau pe puțin două căruțe. Puse satîrul deasupra ca să-l găsească ceilalți cînd vor veni, trecu rîul și se pierdu în pădure. Își atîrnă pușca de un pom și se culcă. Se deșteptă pe-nserate. Ascunse pușca și porni spre sat.

Nu-l simți nimeni cînd intră în curte. Nici măcar cîinele nu lătră vesel ca altădată. Se uită jur împrejur, se ghemui și se ascunse în tufa de liliac de lîngă poartă. Nici că se putea loc mai bun! Se vedea tot. Fereastra de la casa cea mare era luminată, se auzea rîsul vesel al băiatului.

Într-un timp bătrîna își ridică glasul — îl certă pe Țaciko — apoi totul se liniști. Fereastra odăii lor era întunecată. Poate că Veneta se află la bătrînă. Dar iată că lampa se stinse și fereastra cealaltă nu se lumină. Prin urmare nu se întorsese încă. „Unde umblă la ora asta?" se gîndea Serafim și, pierzîndu-și răbdarea, își muta greutatea de pe un picior pe altul. Nu-i era la îndemînă să stea nemișcat într-un loc. Pe uliță treceau oameni, vorbeau tare, rîdeau. Serafim îi cunoștea după glas. Erau vecini. Își urau „noapte bună" și intrau în ogrăzile lor. Serafim își închipuia cum are să se întoarcă nevastă-sa. Fără îndoială o să fie împreună cu Sandiu! Or să deschidă cu grijă portița, or să să se uite dacă nu i-a zărit cineva, apoi ea are să intre în casă și, fără să aprindă lampa, o să deschidă fereastra ca să se furișeze Sandiu înăuntru. Dar lasă, că va ști el atunci ce are de făcut! Auzise că așa s-ar fi strecurat la Elena Micikina, Liuben Iepurele și își închipuia că și Sandiu va intra taman așa la nevastă-sa. Strîngea bîta scurtă pe care cine știe de pe unde o luase și trăgea cu urechea, doar o auzi vocea nevestei-si. Sta neclintit, fără să facă nici cea mai mică mișcare și-și asculta inima ticăind.

Dar dacă își face gînduri în zadar? Oare ar putea ea să-l înșele?... Îi era silă de el că își poate bănui nevasta, că s-a cuibărit ca un lup și așteaptă să vadă cu cine se întoarce. Avea oare dreptul s-o judece în felul acesta? Nu o cunoștea

destul de bine? Doar trăiau de șase ani împreună!... Își întinse picioarele amorțite și vru să iasă din tufiș, dar în aceeași clipă îi auzi pașii. Veneta era într-adevăr cu Sandiu. Strînse bîta și-și opri răsuflarea. Vorbeau ceva între ei, dar Serafim nu putea desluși ce anume.

— Nu-ți pune nădejdea numai în combine! spunea Sandiu. Strîngeți și secerele și coasele. La mașină nu e nevoie de prea mulți oameni; dacă lucrează ceilalți, puteți termina într-o zi, două.

— Așa ne-am gîndit și noi. În seara asta am pus totul la cale, auzi el vocea nevesti-si. O să-l adunăm în pîrg. Mă tem însă că nu voi scoate-o ușor la capăt cu bărbații. Cum să-l seceri — zic ei — e verde încă. Cu ei mi-e mai greu. Nu mă pot bizui pe nici unul. Și sînt mulți. Cu coasele cîtă treabă pot face...

— Serafim a fost pe-acasă? auzi deodată vocea lui Sandiu. Se cuibări și așteptă să audă ce va răspunde Veneta.

— A trecut aseară pe aici, minți ea. Nu l-am văzut însă, că eram plecată. A așteptat el ce-a așteptat, dar a trebuit să plece, se zorea, că acum au și ei mult de lucru.

— Cum se simte, e mulțumit acolo?

— Mulțumit, firește. Acolo-i de muncit nu glumă și el nu vrea altceva. Îi place să muncească și se pricepe. Dacă ar fi fost acum în brigadă, n-aș mai fi avut atîta vorbă cu bărbații. I-ar fi tras după el!...

— Adevărat, e bun muncitor. Îi e drag pămîntul și lucrează orice cu tragere de inimă. Mă gîndesc să trec pe la el, să stăm de vorbă. Nu mai merge așa...

Veneta tăcu. Ar fi vrut să mai spună ceva, dar se răzgîndi.

În cele din urmă îi răspunse liniștită, cu asprime:

— Nu te amesteca în treburile altora. Ne-am certat noi nițel, dar o să ne împăcăm!

— Ei, noapte bună! zise Sandiu.

— Noapte bună!

Veneta deschise poarta și trecu repede prin curte. Se opri lîngă portița grădiniței. Zgîlții de cîteva ori clanța, care se înțepenise pesemne și, îngînînd un cîntec, luă stropitoarea uitată afară. Serafim desluși chipul ei aproape feciorelnic, basmaua albă care ba se arăta, ba pierea în întuneric, o auzi intrînd și vru s-o strige. Bîta îi scăpă din mînă fără voie.

— Care e acolo? Veneta se opri la ușă și se uită lung spre tufiș. Care e acolo? întrebă din nou. Vocea-i tremura de teamă.

Serafim ar fi vrut să-i spună că-i el, dar cîinele se repezi și începu să latre furios... L-au prins! Cum să-i spuie nevesti-si și mamă-si de ce s-a ascuns?...

— Cine e? strigă Veneta și puse mîna pe clanță. Pe el, Cerno, pe el!... Șo pe el!... întărîtă ea cîinele.

Cîinele nu-l cunoscu. Lătră şi mai aprig şi se repezi la el. Serafim nu îndrăzni să-l cheme. Îl vor recunoaşte! Ieşi din tufiş, sări peste sîrma grădinii şi se aruncă peste poartă. Se năpusti pe uliţă şi paşii lui răsunară înspăimîntător în tăcerea nopţii.

Vîntul îi şfichiuia faţa. Ieşi în cîmp. Îşi desfăcu cămaşa. În jur greieri, greieri şi iar greieri — se auzeau unul după altul, se îngînau de răsuna întregul şes. Serafim se opri, se uită la cerul presărat cu mii şi mii de stele şi vru să se întoarcă, să-i povestească Venetei tot şi să trăiască fericiţi ca mai înainte! Dar îşi aminti cum s-a ascuns lîngă poartă şi se ruşină. „Sînt un netrebnic, un netrebnic!" îşi repetă el zorind spre colibă. Se simţea vinovat, era trist că se dusese în sat.

3

Veneta intră în odaie, aprinse lampa, lăsă perdeaua şi se aşeză pe pat. Mîinile îi tremurau, inima îi bătea nebuneşte. Cine fusese în grădină? Ce căutase acolo? Fusese un hoţ ori cineva care o aşteptase pe dînsa? Nu ştia ce să creadă!... Dacă a fost un hoţ, ce avea să fure? Dacă o aşteptase pe dînsa, nu avea de ce să fugă. Ar fi încercat să-i dea de veste sau să-i

facă vreun semn să nu strige!... Dacă s-o fi întors Serafim? şi gîndul acesta o sperie. Nu, Vincio n-are de ce să se ascundă! Apoi de ce a fugit?... Dar dacă a venit ca s-o pîndească? ...Dacă se îndoieşte de ea şi a aşteptat să vadă cu cine se întoarce? Cum de ar putea s-o bănuiască! Doar ştie cît îl iubeşte, cît îi e de credincioasă!...

Privirea i se opri pe fotografia din perete: ei doi în ziua nunţii. El, în haine negre, cu decoraţiile pe rever, cu părul uşor ciufulit (era vînt atunci), îi ţine mîna şi-i zîmbeşte. Ea, lipită de dînsul, fericită, în rochie albă de mireasă, pe cap cu flori de lămîiţă. Îi aminti ziua nunţii. Mamă-sa voise să-şi pună văl şi să se cunune la biserică. Fusese prima mireasă din sat care nu-şi pusese văl şi făcuse numai cununie civilă, fără să se mai ducă la biserică. Văzu aievea feţele vesele ale rubedenilor, auzi cîntecele prietenilor, îşi aminti de darurile pe care i le adusese organizaţia, faţa supărată a mamei... Uite în cămăruţa asta a intrat pentru prima oară cu Serafim. Simţi iar buzele lui tari şi fierbinţi, mîinile lui vînjoase îmbrăţişînd-o şi inima îi tresări înfiorată de simţămîntul acela de bucurie şi teamă... Se uită la patul larg şi gol, aşternut cu o cuvertură albă, curată şi începu să plîngă înăbuşit. De ce a fugit Serafim de acasă? De ce nu se întoarce? Nu cumva nu o mai iubeşte şi nu vrea să mai vie înapoi? A uitat oare aşa repede legămîntul lor că n-o să se mai afle

altă casă ca a lor, că nimic nu le poate întuneca dragostea? A uitat oare cît de lungi li se păreau zilele și cum se grăbeau să se întoarcă acasă seara să-și vorbească, să viseze? Și cum, aplecați deasupra leagănului, mîngîiau cu privirea fetișoara lui Taciko, îi prevesteau viitorul și-și spuneau c-o să-i pregătească o viață fericită?... A uitat oare și asta? Acum ce să-i răspundă copilului cînd întreabă: „Unde-i tata?" Ce să-i răspundă?! Iată ce o durea pe Veneta mai mult. Uitase lovitura. Dar o apăsau întrebările copilului; privirile oamenilor parcă spuneau: „Te descurci cu munca, ești fruntașă, dar cu bărbatul nu te poți înțelege. Conduci o brigadă întreagă, dar bărbatu-tău a fugit de acasă." Puteau s-o bucure oare succesele, laudele (și a scris și în ziar despre ea, i-au publicat și fotografia), cînd nu putea să-i povestească toate astea lui? N-avea cu cine-și împărți bucuria. Nu-i dulce bucuria cînd nu o poți împărtăși cu un om apropiat, iubit!...

Se sculă. Fața îi era scăldată de lacrimi. Trase cuvertura, îndreptă perna, stinse lampa și se culcă. Închise ochii, dar nu putu să doarmă. Își aminti cum s-a cunoscut cu Serafim...

...Președintele sfatului popular o chemase să vină repede la el. Ceilalți membri din conducerea organizației de tineret se duseseră la oraș, la o conferință. Numai ea rămăsese în sat. Îi trimiseseră veste că pe seară vor sosi cei de pe front: Ivan Hristov și Serafim Tanev. Președintele ceruse să se adune tot tineretul și să le pregătească o primire festivă. Ivan Hristov — știa cine e — cînta ca o pasăre și în sat i se spunea Pițigoi, dar cine era Serafim Tanev, nu-și amintea. I-au spus că-i feciorul babei Maria Samicikina, că-i în armată din treizeci și nouă și de atunci nu s-a mai întors în sat. Ea era mică, pe vremea aceea avea doisprezece-treisprezece ani; de unde să-l țină minte?

Au sosit pe la ora 6. Venise lume multă în întîmpinarea lor. Serafim șchiopăta puțin. Fusese rănit și rana-l durea. Pe piept îi străluceau două decorații și o medalie sovietică. Mamă-sa îl îmbrățișase și începuse să plîngă, iar el, tulburat, stingherit, se desprinsese din îmbrățișarea ei. Nu-i venea la îndemînă să-l sărute față de atîta lume. Veneta își aminti că l-a văzut mai demult, cînd era mică. O dată, jucîndu-se pe lîngă vad, copii mărunței începuseră să strige. Văzuseră un șarpe. El tocmai trecea pe acolo. Auzindu-i, s-a îndreptat către șarpe, l-a omorît, l-a luat de coadă și a pornit după copii. Aștia, speriați, au rupt-o la fugă care încotro.

Seara, Serafim Tanev veni la clubul tineretului. Veneta l-a salutat în numele organizației de tineret. El le-a vorbit de front și a răspuns la întrebări pînă tîrziu. Ea s-a uitat la fața lui deschisă, arsă de vînt, puțin îmbătrînită din pricina mustăților și nu i-a venit să creadă că omul acela care glumea ori rîdea se găsise acum o lună față-n fată cu moartea, că o învinsese în

nenumărate rînduri. După adunare, Serafim a venit lîngă ea.

— A cui ești, fată? a întrebat-o privind-o lung.

Ea i-a răspuns.

— Nu te țiu minte. Erai mică pe vremea cînd am plecat din sat și acum ești fată mare, a glumit el.

— Am fost mică, iar tu mare; acum eu sînt mare, și tu ai îmbătrînit, i-a zis ea în glumă.

— Am îmbătrînit? se miră Serafim.

— Păi, ești bătrîn! Uite ce mustăți ai! și roși, privind țintă în pămînt.

A doua zi l-a văzut cu mustățile rase. După o săptămînă, cînd a petrecut-o pînă la poartă, s-au sărutat. Totul s-a petrecut așa de repede, așa de neașteptat, încît nici ea singură nu s-a dumirit cum de i-a dat voie. Îi plăcea și ei, voia s-o sărute, cu toate acestea s-a tulburat și s-a rușinat atît de mult, încît o săptămînă întreagă n-a mai îndrăznit să se uite în ochii lui.

S-au luat. Amîndoi voiau să-și înjghebe un cămin de să-i pizmuiască toată lumea. O familie în care bărbatul și femeia să fie tovarăși! Era fericită! Serafim nu întîrzia noaptea pe la cîrciumi, se duceau împreună la adunări, se respectau, se căutau. Era grijuliu cu dînsa. Asculta și părerea ei. Ea se gîndea adesea la mamă-sa care tremura în fața bărbatului, nu îndrăznea să

ridice împotrivire. Uneori și plîngea de fericire Avură un copil, un băiat! Serafim stătea lîngă leagăn, se bucura, o întreba dacă seamănă cu el, îi făcea daruri... Au intrat primii în gospodărie. Lucrau în aceeași brigadă. Totul a mers bine pînă în ziua cînd a fost aleasă șef de brigadă. La început nu a băgat de seamă schimbarea lui Serafim. N-avea vreme să se gîndească la așa ceva. Munca o cuprinsese cu totul. Teama că nu o să poată face față se risipi încă din prima zi. Femeile s-au adunat în jurul ei și au început să pună rînduială în inventarul împrăștiat prin curte. Bărbații au rîs de ea pe sub mustăți, iar femeile i-au sărit întotdeauna în ajutor au sprijinit-o, au încurajat-o. Și Veneta a înțeles cîtă forță au femeile, a înțeles că singure chiar, fără ajutorul bărbaților, pot să facă față muncii, să lucreze uneori pămîntul mai bine decît ei.

Totul mergea bine, dar Serafim se schimbase se făcuse rău, supărăcios, îi sărea țandăra pentru orice fleac, o lua mereu peste picior. Cînd întîrzia, și întîrzia des, căuta pricină de ceartă și o ocăra spunîndu-i vorbe urîte, cum nu obișnuise pînă atunci. Veneta încerca să înțeleagă ce se petrece cu el, dar de cîte ori îl întreba, Serafim dădea din mînă a lehamite. Numai cînd îi rupse cartea primită de la agronom îi trecu prin gînd: să știi că nu se bucură de izbînzile

mele, îl scot din sărite! Il văzuse apoi tresărind la gluma lui bai Spas: Te întrece nevasta, Serafimco. Îi fi tu bărbat, dar uite unde a ajuns ea! Veneta nu ştia cum să se mai poarte cu el: îi vorbea despre planurile ei, îi cerea sfatul, dar Serafim tăcea şi fuma. Fuma din ce în ce mai mult! La început nu-i venise să creadă, dar acesta era adevărul. Serafim suferea că nu el, ci nevastă-sa conducea o brigadă, că pe ea o socotesc lucrătoare mai bună, iar pe el numai primul secerător din sat... El visa glorie! De asta o chinuia! Oare numai pentru glorie trăia el?... Şi ce muncitor e! Cel mai bun din brigada ei!...

Afară cîntară primii cocoşi. Veneta ascultă. A trecut de miezul nopţii. „O fi dormind oare acum? se gîndi ea şi pipăi, fără să vrea, locul lui în pat. Era gol. Mîine e duminică, am să mă duc la el", hotărî ea deodată, dar gîndul o înspăimîntă. Ce-o să spună cînd are s-o vadă? A venit să mă roage să mă întorc la ea! Dacă aceasta va fi părerea lui, ştia bine că nu se va întoarce. Şi cît de mult ar fi vrut să se întoarcă, să se ducă iar împreună la cîmp, să muncească împreună, să-i audă glasul, rîsul, să-i simtă privirea, s-o ajute la treabă...

„Mă duc! hotărî ea. N-am să-i spun nimic. O să înţeleagă singur. Poate că nici nu-i place munca de acolo! Nu-i nimic! O să-l văd numai şi o să mă întorc!..."

Afară lătră un cîine. Gîştele gîgîiră în somn şi se făcu iar linişte deplină.

4

Serafim intră încetişor în colibă. Se temea să nu răstoarne vreun scăunel sau altceva şi să-i trezească pe ceilalţi. Înăuntru era un aer înăbuşitor. Mirosea a gaz. Fără îndoială că Ţeţo citise pînă tîrziu şi abia stinsese felinarul. Trase ţolul şi ieşi afară. Focul nu se stinsese de tot, jeraticul mai sclipea încă. Se culcă lîngă el (pămîntul de lîngă foc e mai cald), se înveli în ţol şi se uită lung la cer.

Frumoase sînt nopţile de vară pe malurile rîului. Jur împrejur se întinde liniştea tainică ce mîngîie şi îmbată. Se aude undeva o pasăre, orăcăie o broască, freamătă frunza pădurii!... Se aude chiar cum clipoceşte apa în rădăcina sălciilor. Sunetul vine parcă de sub pămînt, foarte aproape de tine, se revarsă în vale şi se sparge! Pînă şi stelele au coborît parcă mai jos. Serafim le vede, mari, luminoase, ba i se pare că prind fiinţă şi rîd de dînsul. Se întoarce pe partea cealaltă, dar stelele iar se uită batjocoritor!... Închide ochii. Nu-l prinde somnul. Aude parcă vocea speriată a nevesti-si, lătratul cîinelui şi paşii lui. Nici vorbă, Veneta trebuie să fi înţeles că el fusese ascuns în liliac şi că o pîn-

dea. N-are să i-o ierte niciodată! La drept vor- bind, de ce s-o fi dus? Oare n-o cunoştea, cum a putut s-o bănuiască?... „Bun muncitor!" îşi aminteşte Serafim cuvintele ei şi inima începe iar să-i bată cu putere. Chiar şi acum, după cele întîmplate la cîmp, nu îngăduia nimănui să-l vorbească de rău. Dacă n-ar fi minţit că a fost pe acasă, dacă l-ar fi ocărît (îşi dă seama că era îndreptăţită s-o facă), nu i-ar fi venit atît de greu... „Nu te amesteca în treburile altora. Ne-am certat noi niţel, dar o să ne împăcăm!" auzi din nou glasul Venetei şi nu-i venea a crede că ea vorbise astfel. Doar el era cel vinovat! Spusese că se vor împăca, dar ea nu-i greşise cu nimic. În faţa ei trebuie să-ţi scoţi căciula, se gîndi Se- rafim şi nu ştiu cum, dar se simţi fericit. Dacă i s-ar fi dat lui brigada aceea destrămată, ce-ar fi făcut oare? S-ar fi căznit niţel, s-ar fi certat cu cîţiva oameni, ar fi înjurat şi ar fi dat din umeri: „Ar trebui să fiu nebunul nebunilor ca să mă în- curc cu toţi zăpăciţii. De ce să-mi bat eu capul cu treburile altora!" Şi ar fi lăsat-o baltă. Ne- vastă-sa, dimpotrivă, nu numai că n-o lăsase baltă, dar izbutise chiar, cînd toţi credeau că nu va ieşi nimic.

Îl trezi glasul supărat al lui Stoiko. Ţinea în mînă săpăligele cu care prăşiseră în ajun ceapa şi îl certa de zor:

— Dacă ai să prăşeşti şi azi ca ieri, mai bine rămîi aici! Mă uit la tine, grădinăritul nu-i de nasul tău! Tu să te duci să te baţi cu urşii, nu

să prăşeşti ceapă. Ai nenorocit jumătate de strat, canalele le-ai lăsat cu buruiană. Eu răspund de grădină. Nu mai vreau să-mi roşească obrazul pentru tine. Toţi ştiu, pe ce a pus mîna Stoiko pînă acu, i-a purtat semnul. N-am nevoie de o treabă ca a ta! Du-te şi lucrează ca oamenii sau ia-ţi catrafusele şi pleacă în sat. Cînd o să vie preşedintele, o să-i spun. Chem şi comisia!... Să-mi strici tu douăzeci de brazde de ceapă, asta-i treabă?...

Serafim se sculă somnoros neînţelegînd la început de ce-l certa Stoiko. Avea dreptate — ieri făcuse într-adevăr prăpăd. Se uită la săpălige şi îşi aminti că o să trebuiască şi azi să se aplece deasupra brazdelor. Luă una, o curăţă de pămînt şi se urni încet către grădină.

Muncea fără spor. Se apropia prînzul şi nu săpase nici cinci brazde. Îl durea tot trupul. Se aplecă să smulgă o buruiană şi se ridică greoi, ţinîndu-se de şale. Îl durea capul, gura îi era amară. Se îndreptă, îşi trosni degetele şi băgă de seamă că trebăluia cineva pe lîngă colibă. Focul începuse să fumege. Cin' să fie?... Ţeţo şi Stoiko săpau în vale şi vorbeau tare.

— Nu-i vremea prînzului? le strigă Serafim. Ar fi vrut să lase ceapa şi să vadă cine-a venit.

— Dă-i înainte, dă-i înainte! îi răspunseră cei din vale. Sapă, că-ţi spunem noi cînd o fi de prînzit. Să terminăm şi după aia...

Serafim se aplecă din nou, dar n-avea chef de prăşit. „Cin' să fi venit?" se gîndea el. Trebuie

să fie Liuba, fata lui Stoiko. Ea venea cîteodată, chipurile la tată-său, dar nu-i prea stătea gîndul la bătrîn, voia mai degrabă să-l vadă pe Țeţo.

Porni primul spre colibă. În spatele colibei scutura cineva ţolurile. Bătătura era măturată. Gunoiul strîns şi aprins fumega. Pe foc era pusă o cratiţă în care fierbea ceva. Serafim o cunoscu. Era cratiţa lor. Din spatele colibei se ivi Veneta. Dădu să păşească spre dînsa, dar se opri. Ea îl privi şi-i zîmbi. Pe faţa ei curată, rumenă, tremura iar zîmbetul acela pe care-l văzuse prima oară cîndva, la clubul tineretului...

— O, Serafimo, tu erai oaspetele? Stoiko striga întotdeauna femeile pe numele bărbatului. Mă uit — curat, măturat, mîncarea pe foc! Nu-i fata mea, îmi zic. Ea vine, da' nu mătură, mai mult murdăreşte. Şi Stoiko, ajuns lîngă ei, se uită la Țeţo cu înţeles. Țeţo se aşeză lîngă cratiţă, fluierînd a pagubă.

— Unde-mi umbli, de nu vii să-ţi vezi procopsitul? Vrem noi să-l facem grădinar, dar pare-mi-se că nu-i prea place treaba asta. De ce nu vii să mi ţi-l laud, să mă plîng de el?...

Veneta îşi potrivi şorţul.

— Multă treabă, bai Stoiko! Azi, fiindcă-i duminică, mi-am zis să trec să vă văd... Tu nu-i certa pe tineri. O să înveţe şi ei cînd le-o veni vremea... Dar cum trăiţi voi pe aici, oameni buni? Cum răbdaţi murdăria asta, cum dormiţi în aşternuturile astea? Se poate aşa? Pe al meu îl ştiu că nu prea ţine la lucrurile astea, dar tu, bai Stoiko, eşti om mai bătrîn, de ce nu-i cerţi, de ce nu-i pui să-ţi mături, să scuture aşternutul?...

Se întoarse spre foc, dădu capacul cratiţei la o parte şi se aşeză pe buturugă.

— Pînă să fiarbă puiul, mi-am zis să vă scutur. Şi am găsit la gunoi, minune mare! Acu să vină cineva să-mi ajute să băgăm ţolurile înăuntru, pe urmă să mîncăm, că mi se pare c-a trecut de prînz.

Țeţo vru să-i ajute, dar Serafim i-o luă înainte. Le înşfăcă pe toate deodată şi le băgă în colibă. După el intră Veneta. Stoiko tuşi în palmă deafară şi-l strigă pe Țeţo. Porniră amîndoi spre rîu şi se pierdură prin răchitiş.

În colibă se lăsă tăcere. Serafim simţea că inima îi bate gata parcă să-i sară din piept şi nu ştia ce să-i spună nevestei-si. Veneta aşternea paturile. Trăgea cearşaful dintr-o parte, şi el se încreţea în partea cealaltă, aşeza pernele, şi ele se rostogoleau jos. Deodată se întoarse şi ochii lor se întîlniră. Erau foarte aproape unul de celălalt. Ochii ei, ochii ei de un albastru deschis, se uitau la el cu atîta dragoste, încît îi veni s-o îmbrăţişeze ca altădată, s-o sărute, să-i ceară iertare. Au stat aşa, o clipă-două, apoi ea se întoarnă şi cu mîna liniştită şi sigură aşeză pernele pe patul lui.

— De ce ai venit? întrebă cu glas străin Serafim, şi-i fu ciudă de glasul său.

— Tu de ce crezi că am venit? se răsuci ea spre dînsul.

— Știu eu? Serafim se așeză pe patul lui Stoiko. Nu îndrăznea s-o privească.

— N-ai de gînd să te-ntorci acasă? Nu ți s-a făcut dor de casă, de copil? Toată ziua întreabă de tine: „Cînd vine tata, cînd vine să-mi facă țurcă!“ Glasul i se învioră și spuse repede: De ai ști ce golan s-a făcut! Se joacă tot cu bețe; tot la purcea, la țurcă — leit tată-său!

Serafim tresări. — Leit tată-său! repetă cuvintele ei și se gîndi că-i aduce aminte de lovitura din cîmp. Veneta înțelese că el a tălmăcit rău ultimele ei cuvinte, de aceea i-o luă înainte veselă:

— Mă uit la tine cît ești de zdrențuit! Vino să te schimbi, să vezi ce mai facem. Mîine, poimîine începem seceratul. Știi ce grîu s-a făcut! La echipa noastră e cel mai frumos. Nikolai, șeful vostru de grupă, mă tot întreabă de tine: „Nu se mai întoarce, zice el, să fie el prima coasă și noi după el? Se poate una ca asta, omul a semănat, a muncit și numai noi să ne bucurăm de cules?“...

Serafim tăcea. Veneta ieși, se mai uită la fiertură și se întoarse.

— Mi se pare că treaba asta de aici nu-i de tine! Nu-ți merge la inimă. Stoiko parcă nu te prea îndrăgește. Se așeză lîngă el și începu să-i desprindă cu luare-aminte noroiul uscat de pe genunchi. Serafim îi dădu mîna la o parte.

— Ce să-mi placă! Treabă muierească! recunoscu el. Dar nu mă întorc, o să mă deprind eu.

— Munca nu-i băbească, numai că nu-i de tine. E nevoie de răbdare, de mînă grijulie, iar tu ești făcut pentru cîmp, te știu eu! Dar dacă ai hotărît să rămîi, rămîi, numai că... Vru să mai spună ceva, dar se sculă și se așeză pe patul din față. Acu hai să mîncăm, că vin ceilalți. Îi face și tu cum vei crede de cuviință...

Plecă spre seară. Nu vorbi mai mult cu Serafim. Se ferea să rămînă singuri; Serafim prășea ultima brazdă cînd o văzu că pleacă. Ducea o boccea; se întoarse spre el, dădu din mînă și porni pe drum în sus. El se uită după basmaua ei albă ce se pierdea în arșița după-amiezii și-i păru rău că a plecat, că nu-i spusese nici o vorbă bună, nici măcar ceea ce îl chinuia. Se aplecă și începu repede să prășească. N-avea chef de nimic. Se întoarse și văzu că a tăiat o grămadă de ceapă. Se înfurie că n-a fost cu băgare de seamă, dar se grăbi să termine mai repede.

— Dai zor să termini, ai? Vocea lui Stoiko îl făcu să tresară. Se aplecase peste brazde și, adunînd cepele tăiate, bombănea supărat:

— Nu-i de tine treaba asta, da' nu vrei să mă asculți. Uită-te cum ai prășit! Parcă aud ce-mi vor zice mîine: „Stoiko, din ceapă n-ai scos nici sămînța!“ De ce să mă faci de rușine, te întreb? De ce să roșesc, să-mi crape mie obrazul de rușine pentru tine? Mă duc desează și-i spun totul președintelui, să hotărască el. Eu nu mai rabd una ca asta. Ți-o spun ca să știi și să nu mă întrebi mai tîrziu: „Dar de ce așa, bai Stoiko?“...

Să știi : am să-i spun asta ș-asta... Nu mai vreau să lucrezi la mine, ai înțeles ?... Stoiko continuă să bombăne, aplecat deasupra brazdei și, încercînd cu dragoste rădăcinile, smulgea buruienile, apoi netezea cu săpăliga partea prășită.

— Plec eu singur ! strigă Serafim. Ai înțeles ? Plec singur. Destul ai cîntat ca un popă ! Aruncă săpăliga la picioarele lui Stoiko și porni spre rîu. În urma lui, Stoiko tuși cu înțeles, prășind mai departe. Nici nu se uită măcar după dînsul.

„De ce să nu mă duc la Dimitrovgrad ?" hotărî deodată Serafim și-i fu ciudă că pînă acum nu s-a gîndit la asta. Acolo oamenii caută muncitori. O să se ducă, de ce să nu se ducă ? E sănătos și poate să scoată plată bună. Ștefan Keiniceta și-a dus toată familia acolo. Se spune că ar fi foarte bine... Dar după aceea parcă nu trebuie să se întoarcă ? Nevastă-sa n-o să plece cu dînsul. Își iubește pămîntul, n-o să vrea să se despartă de pămînt. Keiniceta cu ai lui de mici vorbeau numai despre mașini. Lui Milcio Kostov îi plăceau tractoarele, de aia s-a și dus de s-a făcut tractorist. Iar Serafim nu-și putea închipui că n-o să mai intre vreodată în grînele coapte, că n-o să mai frece spicele în palmă, că n-o să mai repeadă coasa și s-o asculte cum fîșîie... Dar Veneta o să vrea ea să se despartă de sat, de brigadă ? Nu, n-o să vrea !... Abia acu înțelese cuvintele secretarului comitetului raional de partid : „O să vină vremea cînd țăranul, pe care pînă acum îl socoteam bun numai să are pămîntul, o să conducă mașinile cele mai complicate. O să lucreze acolo unde o să-și poată dărui toată puterea și tot sufletul !" Și vremea asta a venit. Uite cum muncește Milcio Kostov. A primit Ordinul Muncii ! Uite cum muncește Veneta !... Și el ce face la grădină ? Numai boroboațe !...

Își închipui secerișul, zgomotul vesel al treierișului, aratul, semănatul — și el n-o să fie acolo ! De ce ?... „Mă întorc, chiar acum mă întorc ! hotărî el și porni repede spre colibă. Ea m-a iertat și dacă nu, o să mă ierte. Am să le spun la toți !..." Nu știa ce anume o să spună la toți, dar se grăbea, voia să fie mai devreme cu un ceas acasă, să iasă la cîmp chiar mîine.

— Serafime-e-e ! strigă cineva dinspre colibă.

Îl căutau. Ce putea să fie ? Doar Stoiko îi spusese mai adineauri că nu vrea să-l mai vadă printre răzoare. I-o fi trecut, ori poate are Țeţo nevoie de dînsul. Motorașul pufni — la început șovăind, ca un cal, apoi se urni și în liniștea chindiei se revărsa bătaia lui egală și întretăiată, de parcă ar fi fost o mitralieră.

— Udă ! Se descurcă ei și singuri ! Serafim se hotărî să nu se mai ducă la grădină și coborî de pe malul înalt, spre rîu. Nu dorea să se întîlnească cu cineva. Se temea să nu i se aducă vorba de nevastă-sa, să nu cumva să fi băgat cineva de seamă cum se purtase el în colibă. I se tot năzărea că în ochii lui ar putea să citească oricine ce i se întîmplase. Atunci fără îndoială că l-ar batjocori toți !

Rîul, cu apele ceva mai mici, dar la fel de largi, curgea liniştit. Malurile îşi oglindeau umbra în undele lui şi fîşia de lumină rămasă la mijloc părea alt rîuleţ, care alerga înainte şi trăgea după el, de amîndouă părţile, apele grele, pămîntii. Serafim ajunse la salcia trăsnită unde se scălda de obicei şi, fără să-şi dea seama, începu să-şi scoată cămaşa din pantaloni. Se dezbrăcă automat, din obişnuinţă, şi cu toate că nu-i ardea de scăldat, se hotărî să intre în rîu. Era mai bine decît să umble pe mal sau să se ducă să ude grădina. Aştepta să se întunece şi să plece acasă...

Se opri pe prundiş, lîngă buşteanul uscat de unde sărea în apă, trase aer în piept şi strînse umerii, dar nu se azvîrli.

Privirea i se pironi la cotitură. Acolo era vîltoarea în care se spunea că, dacă nimereşte un om, nu mai poate ieşi. În vîltoare se învîrtea un lemn uscat, adus cine ştie de unde de valuri. Ridica ba un capăt, ba celălalt, se legăna, se răsucea, se îndrepta, se afunda şi iar ieşea la suprafaţă, parcă o putere vrăjmaşă îl zvîrlea din fund. Priveliştea îi atrase luarea-aminte — lemnul sărea, parcă se juca, se legăna ca un om beat şi făcea sforţări să iasă din vîrtej şi să-şi vadă de drum.

Serafim zîmbi, dar îl cuprinse îndată un simţămînt tulburător şi porni într-acolo înotînd. Apa călduţă îi mîngîia trupul, trezind în el puterea şi credinţa că o să biruie vîrtejul. Se povestea doar

că odată trecuseră pescari pe acolo şi prinseseră un somn de patruzeci de kilograme. Voia să-i ajute lemnului uscat să se ducă în apele lui.

Era o leucă veche şi aproape putredă. Pesemne că prin satele de sus vreun tată supărat şi-a gonit feciorul neascultător din rîu şi a aruncat cu ea ca să-l sperie. S-a înveselit. Şi-a amintit de anii copilăriei, cînd şi pe el îl alunga tată-său aşa şi-i făcu vînt lemnului cu mîna. Leuca intră la fund, faţa apei se învolbură şi lemnul ieşi mai la vale, sub salcie. Abia acum simţi Serafim că-l prinsese vîrtejul. Dădu din mîini, dar nu putu ieşi la apa liniştită. Simţi cum i se afundă piciorul, i se păru că ceva îl trage spre fund şi deodată se sperie. Se zbătu repede, dar nu izbuti nimic, stătea mereu în loc. Deodată se strînse ghem, zvîcni tare din picioare, sărind mult deasupra apei şi apoi începu să înoate larg şi puternic.

Ieşi la mal sleit de puteri. Picioarele îi tremurau. Nu era nimeni pe aproape şi s-ar fi putut îneca foarte uşor. Şi pentru ce ? Pentru un lemn ! Se miră cum de se hotărîse să treacă prin locul blestemat numai ca să sloboadă un lemn. Se aşeză, îşi îngropă mîinile reci în nisip şi privi pădurea din faţă.

Soarele asfinţise. Frunzele pomilor îşi pierdeau contururile şi se uneau într-o mare pată întunecată. Numai foile argintii ale plopilor luceau uşor şi şuşoteau în adierea uşoară a serii. Păcănitul uniform al motoraşului se auzea mai clar.

Stoiko se răstea la Țețo să întețească motorul. Rîul curgea domol și lin, iar apa bulbocăia la rădăcinile pomilor.

„Așa e și cu omul! se gîndea Serafim la lemnul din apă. Pornește, merge liniștit și deodată ceva îl înșfacă, îl învîrtește, îl aruncă, se joacă cu el și nu se mai poate smuci."

Înțelesese bine că e deznădăjduit și voia să-și destăinuiască cuiva tot chinul, să ceară un sfat; dar cui? lui Stoiko? El își vede de grădină și altceva nimic nu-l mai privește! Nu se pricepe să vorbească altceva decît despre grădină. Țețo-i puști, cu capul în nori și-n cărți și se crede mare învățat.

Se sculă, se îmbrăcă și porni spre colibă. Nu era nimeni acolo. Se auzeau încă pufăitul motorașului și strigătele repezite ale lui Stoiko. Își găsi opincile — erau scorojite de soare — și ofțînd frecă pielea tare de porc. Apoi luă cuțitul și începu să curețe noroiul lipit de pantaloni. Nu făcea să se ducă acasă așa murdar. Cînd Veneta voise azi să i le curețe, n-o lăsase. Frecă îndelung noroiul, șterse cuțitul și intră în colibă să-și ia traista.

— Oho, ești aici? strigă Stoiko de afară. Apăi aprinde focul, măi omule! Aprinde-l, să vedem ce-o să îmbucăm în seara asta... Încotro te pregătești la vremea asta? zise, privindu-l cu mirare.

— Mă duc o leacă în sat... Că s-au împuțit hainele astea pe mine. Apoi nu strică nici ceva

mîncare gătită ca lumea; m-am săturat de brînză și d-al d-astea...

— Aha, ai chef de mîncare mai bună? îl necăji Stoiko. Era limpede că nu-l crede și vrea să-l sîcîie. Apăi, azi a gătit nevastă-ta, ori vrei să mănînci acasă. Altceva e cînd se așază omul la masă în casa lui. Bună femeie ai tu, tare bună. A mea, dumnezeu s-o ierte, era tot așa. Ți-aduci aminte de țață-ta Maria ce fel de femeie era? Numai că la voi, cum văd eu, nu prea merg lucrurile cum trebuie, cam scîrțîie căruța.

Serafim se trase tulburat înapoi. Ar fi fost mai bine să spună de ce pleacă, n-avea de ce să mai stea acolo, la grădină. Stoiko să-și caute alt ajutor. Dar dacă apucase să mintă, trebuie s-o țină pe a lui.

— Nu scîrțîie de loc, ne înțelegem foarte bine. Dacă n-ar trebui să-mi schimb hainele, nici nu m-aș duce, spuse el încurcat; își legă traista și se pregăti să și-o pună pe umăr. De altfel nu-i treaba ta. Nu te privește. M-auzi?

— De, de! rîse Stoiko și se uită șiret la dînsul. Văd eu, să fie într-un ceas bun!

De după colibă ieși Țețo. Era îmbrăcat în pantaloni noi, cu pantofi, cu o cămașă curată de stambă și cu o floare în mînă. Se vede că ascultase discuția, cît timp se schimbase, și acum se apropie curios.

— Dar tu încotro o pornești? se răsuci spre el Stoiko și-și încruntă fața.

— Azi e duminică, am liber! Țeţo își ridică vinovat sprîncenele și cercetă cu atenţie floarea din mînă, fără să cuteze să-și ridice capul.

— Apoi dacă e duminică, s-o iau și eu din loc după voi. Dar coliba?!...

Nu se ciorovăia de alta, ci numai pentru că nu-i venea să rămînă singur toată noaptea. Pe urmă nici plecatul lui Țeţo în sat nu-i era pe plac. Cine știe, or să stea toată noaptea la portiță, că Liuba n-are mamă.

— Rămîi aici, se rugă el. Mîine trebuie să te scoli de dimineaţă. Dacă n-ai să te poţi trezi ca duminica trecută, mai bine să nu-mi vii. Să știu că măcar anul ăsta mai am eu grijă de grădină.

Țeţo nu spuse nimic, îi făcu însă cu ochiul lui Serafim și-l îmbie din cap. Asta însemna că e timpul să plece. Satul nu-i aproape și, pînă să ajungă, te pomenești că hora s-a și terminat.

Serafim se opri puţin — n-ar fi vrut să meargă cu Țeţo — dar Stoiko, care înţelesese că nu-i poate opri, zîmbi și-i petrecu.

— Ei, ștergeţi-o, dar să vă întoarceţi devreme și să nu mă uitaţi! Cînd o să treceţi pe la Blajco, să-mi luaţi ţigări. Știe el, am eu o socoteală cu dînsul.

Serafim porni la drum. Mergea dinadins încet, pentru că voia să scape de Țeţo. Nu-i plăcea băiatul ăsta; prea își dădea ifose că într-o zi o să facă ceva grozav cu cărţile lui citite și răs-citite zi și noapte, prea ţinea să arate că-i deștept și știe multe.

„Unde mă duc cu băiatul ăsta de nouăsprezece ani?“, se înciudă el și-și încetini pașii.

— Nea Serafime, începu Țeţo șovăind și tăcu un timp. Eu, poţi să nu mă asculţi, m-am hotărît să vorbesc cu tine. Pînă în sat e drum destul, cum să mergem așa tăcînd?

— Adică vrei să-mi dai ceva lecţii, hai? rîse Serafim. Spune, că te ascult, deși n-ar fi rău să te grăbești, că fetele n-or să te aștepte. O să trebuiască să colinzi pe uliţi, să fluieri pe la porţi, să întărîţi cîinii.

„De ce am plecat cu el, să-i ascult pălăvrăgelile?“ Serafim scuipă cu necaz și-și iuţi pașii.

— Mă uit la tine și mă gîndesc: tu nu ești om nou, ești vechi! începu Țeţo cu durere în glas.

— Cum să fiu vechi? Vechi sînt boii lui bunică-tu! Cîţi ani să am, dacă n-am împlinit nici treizeci?

— Stai, tu te gîndești la ani? Nu de ani e vorba, de altceva — psihicul... conștiinţa ta e bătrînă.

Serafim nu putu înţelege ce anume a vrut să spună Țeţo, dar cuvintele lui îl atinseră. Ce se tot umflă cu vorbe de împrumut? Bineînţeles, vrea să spună că-i om rău ori poate chiar că-i dușman al regimului de azi.

— Pisnica — nepisnica, luptă-te tu ca mine pe front și pe urmă să vii să-mi spui dacă-s bă-

trîn ori nu. D-ăştia ca tine — acolo chiar din prima zi îngălbenesc izmenele şi fug de nu-i poţi prinde. Tu ai să mă înveţi cum sînt?

Ţeţo se supără. Credea că Serafim înţelege limpede de ce era vorba, ce vrea să spună, dar că schimbase anume vorba, fiindcă se ferea de adevăr.

— Ei fi fost tu erou, dar azi te temi! Te temi să recunoşti!

— Ce mă tem? se răsti Serafim.

— De ce ţi-ai lovit nevasta? De ce nu vrei să te întorci acasă? Acu te baţi cu pumnii în piept: eu pe front aşa şi pe dincolo, dar în tine totul e vechi. Parcă ai fi din timpurile antice, din feudalism!

Serafim tăcu tulburat. Se căi că-i îngăduise lui Ţeţo să înceapă vorba. Bănuia că l-a înţeles bine, că ştie ce se întîmplă în sufletul lui şi are să-şi vîre nasul unde nu-i fierbe oala. Care vrea să i se arate negreala din suflet, să-l lase pe altul să se bage în gîndurile lui?

— Tu vezi-ţi de treaba ta şi de fete. Du-te ostaş, însoară-te şi apoi să-i înveţi pe alţii!

— Să am eu o nevastă ca a ta — începu iar Ţeţo cu mai mult curaj — să am eu o astfel de nevastă şi s-o bat? M-aş mîndri şi n-aş mai pizmui-o, aş căuta s-o ajung. La voi, nevasta e fruntaşă în muncă, scriu şi ziarele despre ea, iar bărbatul nu-i bun nici de grădinar. Şi nu chib-

zuieşte, dar se supără; ea îi stă în drum, mă rog!

— Te-ai lăudat destul — mai întîi fă ceva pe lume şi pe urmă îndrugă. Ai născocit raţionalizări! Ehe, raţionalizările dacă le-ar născoci de-alde tine, unul ca mine multe lucruri ar mai fi făcut! Liuba îşi vede de treabă, şi tu ce faci? Citeşti cărticele!

— Citesc şi voi face! spuse Ţeţo apăsat.

Serafim se înfurie. Intr-adevăr Ţeţo atinsese locul dureros, pe care-l ascundea adînc în inima lui. Se gîndise că nimănui nu i-ar da prin gînd de ce se supărase el pe nevastă-sa. Şi uite că ştiau şi poate că au rîs de dînsul, l-au batjocorit între ei, iar în faţa lui au tăcut. Vru să-i spună lui Ţeţo ceva rău, să-l înfrunte, să-i scoată din cap gîndurile drepte, dar tăcu vinovat. De cîteva ori îşi înghiţi înjurăturile şi vorbele de ocară. Işi dădea seama că ele nu-l vor atinge pe Ţeţo, dimpotrivă, i-ar întări gîndurile şi bănuielile.

Ajunseră sus pe culme. Luminile satului sclipiră. De-a lungul şoselei stîlpii de telegraf se înălţau ameninţător pe fondul cenuşiu al cerului. Undeva departe se auzi o cucuvea şi ţipătul ei se undui deasupra capetelor.

Nu mai era mult pînă-n sat — casa Taşkerului se vedea neagră în faţa lor. Deodată Serafim se aşeză în şanţul şoselei şi oftă greu.

— Acu ce ţi s-a întîmplat? se aplecă Ţeţo.

— Opinca, dumnezeul ei, s-a scorojit și abia mai umblu!

— Hai, încă puțin, pînă aici cum ai mers?

— O iau drept înainte, am să cobor la grajduri.

— Spune așa, omule, că te duci acasă! Țigări pentru moșulică iei?

— Nu mă duc acasă, dar vreau să mă văd cu Bangheto. Am să-i spun ceva. Ia tu țigări, cînd cobori, că eu mă întorc de-a dreptul.

— Hm, parcă ziceai că asta, pentru haine și... Țeto voi să-i amintească de ceea ce-i boscorodise el lui Stoiko, că se duce acasă, dar înțelese că-i mai bine să tacă. Fluieră, dînd parcă de veste cuiva, și o luă la fugă spre sat.

Serafim își legă repede opinca. Nu-l strîngea, dar nu trebuia să știe nimeni că se duce acasă. Și acum, cum să se ducă? Ce să-i spună Venetei? Doar azi chiar ea l-a chemat să se întoarcă și el n-a vrut. Dacă rămîne și se duce mîine la lucru, trebuie să spună ceva brigadierilor, să-i ceară iertare nevesti-si... așa, cum hotărîse adunarea?... Să se întoarcă, înseamnă să înceapă iar zilele lungi și goale, care erau mai grele decît orice. Să privească în ochii batjocoritori ai lui Țeto, chipul supărat al lui Stoiko. Să simtă cum trec zilele și nu face nimic, cînd puterea îi săgetează vinele și brațele îi sînt dornice de muncă.

Se sculă, își petrecu traista după umăr și porni spre sat. „Unde am să dorm în noaptea asta?“ se gîndea el vrînd să se oprească, dar picioarele îl duceau singure la vale.

5

— Oho! brigadierule! începu să strige Bangheto și toți din cancelaria gospodăriei întoarseră capul spre ușă.

Serafim se uită serios și înțelese că a greșit venind aici. Cancelaria era plină de lume. Țăranii stăteau în picioare pe lîngă perete, fumau și se părea că așteaptă unele dispozițiuni ori comunicări, pentru că nu se grăbeau să plece, ci vorbeau între ei liniștit. De pretutindeni mîinile se întindeau spre dînsul, de parcă ar fi venit cine știe de unde. Aruncau vorbe de glumă. Lîngă masă stătea Sandiu. Ridică capul, îi zîmbi și-i făcu semn, prietenește.

— Dacă a venit brigadierul, o să fie un seceriș și jumătate, mama mă-si. Bangheto trecu printre oameni și se îndreptă zîmbitor spre Serafim. Faceți loc să iasă în față, să-l vedem! L-am uitat, cum s-ar zice — a trecut destul timp de cînd n-a dat nici o veste.

Serafim se supără. De unde și pînă unde el brigadier? Brigadier e nevastă-sa. Se gîndi că

anume îi spun asta, ca să-i amintească întîmplarea aceea...

— Eu sînt grădinar și grădinar rămîn, ai auzit ? se smuci din mîinile lui Bangheto. Voi aveți brigadier.

— Așa vine vorba, mă recrutule ! Bangheto înțelese că l-a supărat și se dădu puțin înapoi. Se putea aștepta la orice de la un om ca dînsul. Poate să te atingă și, după cît arată de puternic, poate să-ți țiuie urechea o săptămînă întreagă. Așa vine vorba. Altădată era primar și nevesti-si tot primăreasă îi spuneau, așa-i? Cine ajunge acum brigadier, nevesti-si tot brigadieră îi spun. De ce să nu-ți spunem și ție așa, dacă nevastă-ta ni-i voievod ?

Rîse icnind încet ! Era mulțumit de gluma făcută. Mulți au rîs și parcă l-au privit pe Serafim cu oarecare batjocură. Simți cum i se aprind obrajii și-și lăsă capul în jos. Nu îndrăzni să-și privească tovarășii în ochi. Înțelegea cam unde bate Bangheto, de ce rîd de el ceilalți. Și-abia acum simți ce-i nevastă-sa și ce-i el ! Să-i zică brigadier, adică om din conducere, și asta pentru nevastă-sa ? Inima îi tresări obidită.

— Haideți, băieți, să plecăm ! îi îndemnă cineva. Ne așteaptă mîine secerișul și nu-i de glumă. Pînă să bagi de seamă, a și trecut noaptea.

— Mîine vii cu noi, nu ? îl bătu Slavi pe umăr. În ochii lui se vedea înțelegerea și Serafim își

dădu seama pentru prima dată că nu-l urăște. Și cum a vorbit împotriva lui la adunare, acum o lună !

În odaie rămăseseră numai el cu Sandiu, care stătea încă în dosul mesei ; se așezase pe scaun și parcă nu-l vedea pe Serafim. Răsfoia iar niște hîrtii și trecea unele date în grafic. Serafim nu simți cînd plecaseră ceilalți, tuși în pumn și dădu să iasă.

— Ai venit la mine ? se ridică președintele.

— A, nu, numai așa, am trecut...

Serafim nu putea spune de ce anume a venit la cancelarie. I se urîse să tot fie singur la grădină, dorea să se întîlnească cu oamenii.

— Veneta a fost aici, dar a plecat. Mîine începe secerea și s-a dus. Ce mai grîu s-a făcut pe tarlaua voastră ! Tu te duci, ori te întorci la grădină ?

— Poate că rămîn.

— Rămîi, n-ai să greșești ! Gîndește-te și în privința grădinii. Nu-i de tine treaba asta.

Serafim se tulbură, vru să spună ceva, dar singur nu știu ce. Voia să spună președintelui să caute alt muncitor pentru grădină, dar nu îndrăznea. Cu o lună în urmă susținuse sus și tare aici că oriunde s-ar duce, tot una-i e — munca nu-l speria. Dar atunci le ținea piept, amenința, nu lăsa ca cineva să se amestece în treburile casei lui. Acum stătea tulburat și înțelegea singur cît de caraghios a fost atunci cu

strigătele lui, cu amenințările, cu trufia lui de cocoș.

— Să vedem, poate că rămîn ! spuse el nelămurit și porni spre ușă.

— Rămîi, rămîi ! se bucură Sandiu. Avem nevoie de muncitori la cîmp. Ne gîndim s-o trimitem pe nevastă-ta la Sofia, la școală. Trebuie ca cineva să ia în primire munca.

— Eu ? se miră Serafim.

— Să vedem, cum hotărăște adunarea.

— Cînd o să hotărîți ?

— Mai e timp ! La toamnă trebuie să fie acolo. Ne-om gîndi, om hotărî ! se uită președintele cu înțeles la dînsul.

Serafim ar fi vrut să-l întrebe amănunțit pe președinte ce fel de școală e asta la care o să fie trimisă nevastă-sa, cît timp o să stea acolo, dacă îl vor propune pe dînsul s-o înlocuiască. Și de ce nu, doar a fost unul dintre cei mai buni muncitori din brigadă. De 1 Mai i-au dat distincție, a ieșit fruntaș. Ridică fruntea, dar Sandiu răsfoia din nou cărțile și părea că se gîndește la ceva.

Afară îl izbi răcoarea nopții. Porni mulțumit în sus pe șosea, pe ulița cunoscută...

Apoi se opri. Luminile satului se stingeau una după alta. Cîinii începură să latre, se auzi mugetul unui vițel sculat din somn. Stătu mult timp așa, apoi porni iar. Și cu toate că ceva îl trăgea

parcă înapoi, coti spre casă. Ferestrele erau luminate.

*

Cînd trînti ușa, nimeni nu crezu că s-a întors. Mamă-sa se ridică și-i întinse zăpăcită un scăunel.

— Ha, stai jos acu, Pantelei călătorule, stai jos că te credeam pierdut ! S-a înecat, i-am zis Venetei, altceva ce se putea întîmpla dacă nu s-a întors pînă acum ! Se vedea că-l ia în rîs.

Serafim se așeză greoi și-și privi nevasta. În ochii ei era și bucurie și lacrimi. Țaciko începu să sară în jurul lui și-i aduse lingura.

— Am venit, am și eu casă ! Serafim se miră singur de ceea ce spusese. Nu, altceva trebuie să spună acum, dar ce, nu știa singur.

— Noi am mîncat, a zis mamă-sa privind spre camera ei. Mănîncă și tu, că mîine te așteaptă secerișul. Închise cu atenție ușa și mormăi ceva de dincolo.

Serafim își ridică fruntea. În odaie era numai nevastă-sa ; chincită lîngă dulap îi tăia pîine.

— Mîine secerăm ?

Veneta se întoarse și zîmbi.

— Mîine ! Tu vii ?

— O să viu, numai că trebuia să-mi bat coasa. Ăla, Caraivan, a lovit-o în piatră, așa că

nu ştiu dacă o mai fi bună ! E sub patul ? Serafim îi zîmbi şi el nevestii-si.

— O căutăm noi mîine, acu mănîncă ! şi îi puse dinainte una după alta feliile de pîine. Vai, ce gură-cască sînt ! O să se usuce pînă mîine.

— Acu stai jos ! îi arătă Serafim scăunelul.

Veneta se aşeză lîngă el şi-şi încrucişă mîinile în poală.

— Mîine oi spune faţă de toţi, dar acu vreau mai întîi să-ţi spun ţie ! începu el şi înghiţi în sec. Se vedea că-şi caută vorbele.

— Ce ? se aplecă spre el Veneta.

— Am făcut rău că te-am lovit atunci ! Rău am făcut. Tu ştii de ce am făcut-o ! Mi-e ruşine să ţi-o spun acum, cînd mă gîndesc. Tu... şi el tăcu puţin, trase aer... Tu m-ai iertat ! Eu... atunci... din prostie ! Nu ştiu cum am făcut-o !...

Tăcu. Veneta întinse mîna şi-i mîngîie părul. Serafim îşi ridică capul.

În cameră intră Ţaciko. Ţinea în mînă o bîtă.

— Tată, fă-mi o ţurcă ! Una ca a lui Risto — şi se rezemă de genunchii lui — ca a lui Risto, pătrată !

Veneta se sculă şi intră în camera cealaltă. Serafim luă cuţitul de pe măsuţă şi apucă lemnul din mîinile băiatului.

— Cît de mare era ţurca aia, că am uitat ?... Aşa era ?

Ţaciko dădu din cap.

— Acu dă-te mai încolo, să nu-ţi sară vreo aşchie în ochi. O fac îndată şi mai frumoasă decît a lui Risto.

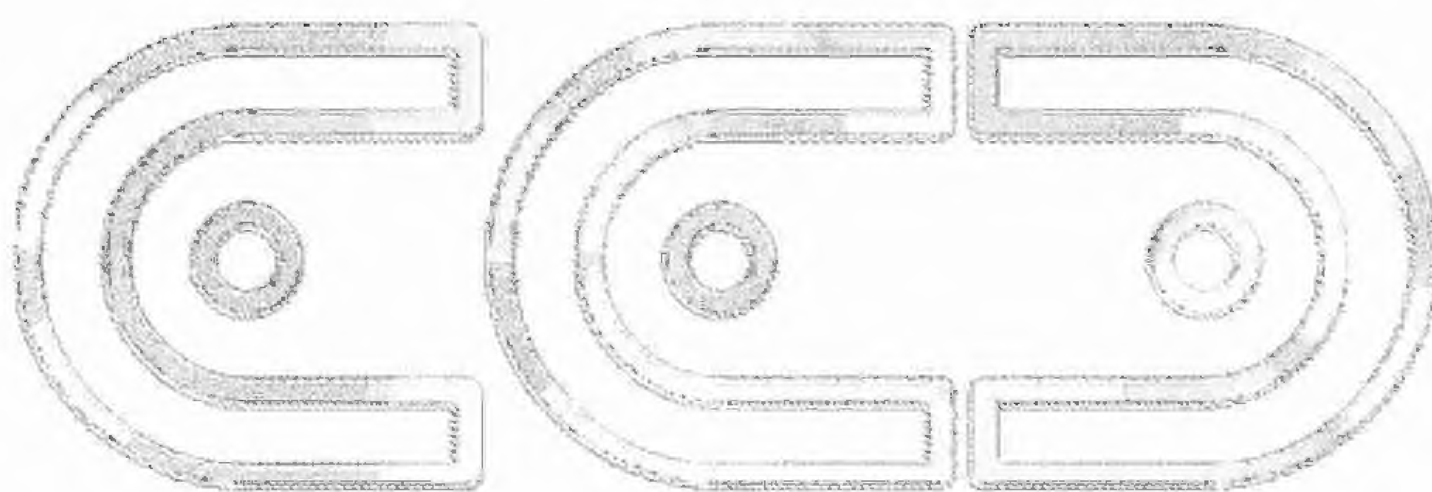
Îl privea cu coada ochiului pe Ţaciko cum îi urmăreşte cu înfrigurare mişcările şi cum zîmbeşte cînd vede că ţurca prinde formă. Copilul îşi ridică capul. Cîtă bucurie era în ochii lui !...

În camera cealaltă Veneta începu să cînte încet. Vocea ei umplu odaia şi se pierdu afară în noaptea de vară.

CUPRINSUL

Scanare și prelucrare digitală

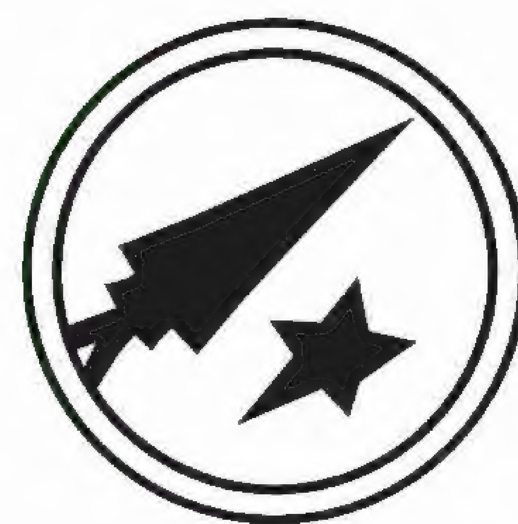

de

Anonim

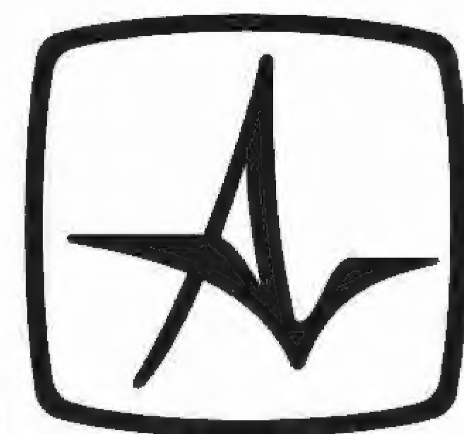
și

CAT Graur

Antwerpen

2023